AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTİTUSİYA MƏHKƏMƏSİ

KMM

KONSTİTUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN MƏLUMATI

Bakı – 2019

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTİTUSİYASI AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA ƏN YÜKSƏK HÜQUQİ QÜVVƏYƏ MALİKDİR

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının
149-cu maddəsinin I hissəsi

Təsisçi

Azərbaycan Respublikasının
Konstitusiya Məhkəməsi

1999-cu ildən nəşr olunur

Yetmiş ikinci buraxılış

Redaksiya heyəti:

Fərhad Abdullayev (sədr)
Rauf Quliyev
Dürdanə Məmmədova
Tural Aslanov
Anar Hacızadə
Nəzrin Paşayeva
İntiqam Eyvazov

Baş redaktor

Dürdanə Məmmədova

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, Gənclər meydanı, 1.
Tel: (99412) 492-62-86, 492-98-49
Faks: (99412) 492-86-41

MÜNDƏRİCAT

I hissə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Qərarları

Davud Bağırovun şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 5 oktyabr 2017-ci il tarixli Qərardadının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair
25 iyul 2018-ci il tarixli qərar 5

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 9.2 və 35-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair
4 sentyabr 2018-ci il tarixli qərar 30

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinin şərh edilməsinə dair
5 sentyabr 2018-ci il tarixli qərar 63

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 422-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair
7 sentyabr 2018-ci il tarixli qərar 86

II hissə
Məqalələr

Alış QASIMOV. Elm xadimlgri.....121

III hissə

Tədbirlər. Səfərlər.....129

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTİTUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I

Davud Bağırovun şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 5 oktyabr 2017-ci il tarixli Qərardadının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair

25 iyul 2018-ci il **Bakı şəhəri**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Rövşən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi – Fəraid Əliyevin,

ərizəçi Davud Bağırovun nümayəndəsi – Azər Quliyevin,

ekspert – Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Beynəlxalq xüsusi hüquq və Avropa hüququ kafedrasının dosenti Turqay Hüseynovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V hissəsinə və "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 34-cü maddəsinə müvafiq olaraq, konstitusiya məhkəmə icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Davud Bağırovun şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 5 oktyabr 2017-ci il tarixli Qərardadının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, ərizəçinin nümayəndəsinin çıxışını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Şikayətdən və ona əlavə edilmiş materiallardan görünür ki, D.Bağırov Qırğızıstan Respublikasının vətəndaşı Merim Beyşekeyeva ilə 2011-ci ildə Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay şəhərində rəsmi nikaha daxil olmuş və birgə nikahdan onların 2012-ci ildə Amerika Birləşmiş Ştatlarının Nyu-York şəhərində Ceyla adlı qızları dünyaya gəlmişdir.

M.Beyşekeyeva 2015-ci ildə Dubay şəhərində məhkəməyə müraciət edərək D.Bağırova qarşı boşanma haqqında iddia qaldırmışdır. Dubay şəhəri birinci instansiya məhkəməsinin 6 iyun 2016-cı il tarixli qərarı ilə onların arasında nikah pozulmuş, yetkinlik yaşına çatmayan uşaq üzərində qəyyumluq məhkəmə qərarı çıxarılan andan ataya verilmiş, iddiaçıya yaşaması üçün birdəfəlik ödəniş edilməsi cavabdehin üzərinə qoyulmuş, qalan hissədə iddia tələbləri (aliment) rədd edilmişdir.

Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Apellyasiya Məhkəməsi 17 noyabr 2016-cı il tarixində birinci instansiya məhkəməsinin qərarının ləğv olunması, yetkinlik yaşına çatmayan uşaq üzərində qəyyumluğun iddiaçıya verilməsi, uşağın iddiaçıya qaytarılması, aliment ödənişlərinin, qəyyumluq üzrə xərclərin, mənzil xərclərinin, nikah xərclərinin ödənilməsi və s. barədə qərar qəbul etmişdir.

Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Ali Məhkəməsinin 14 fevral 2017-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarında qismən dəyişiklik edilmiş, alimentin tutulması, qəyyuma mənzil üçün ödənişlərin verilməsinin uşağın anasına verilməsi anından icra olunması, nikah xərclərinin nikahın ləğv olunması haqqında qəti qərar çıxarıldıqdan və ya uşağın anasına faktiki təhvil verilməsi anından tutulması, tərəflərin üzərinə müştərək qaydada iki instansiyanın məhkəmə rüsumlarını ödəmək vəzifəsi qoyulmuşdur. Qalan hissələrdə şikayət təmin olunmamışdır.

M.Beyşekeyeva nümayəndəsi A.Əfəndizadə vasitəsi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasına (bundan sonra – Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası) vəsatət verərək Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Ali Məhkəməsinin 14 fevral 2017-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikası ərazisində tanınmasını və məcburi icra edilməsini xahiş etmişdir.

Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyasının 5 oktyabr 2017-ci il tarixli Qərardadı ilə vəsatət təmin olunmuş, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Ali Məhkəməsinin 14 fevral 2017-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasında tanınması və məcburi icra edilməsi qərara alınmışdır.

Bundan sonra D.Bağırov Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyasının 5 oktyabr 2017-ci il tarixli qərardadının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına (bundan sonra – Konstitusiya) və qanunlarına uyğun olmayan hesab edilməsini xahiş etmişdir.

Ərizəçi hesab edir ki, Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası işə baxarkən Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Prosessual Məcəllə) 462, 467 və 471-ci maddələri düzgün tətbiq edilməmiş, nəticədə onun Konstitusiyanın 25, 26-cı maddələrində və 60-cı maddəsinin I hissəsində təsbit olunmuş hüquqları pozulmuşdur.

Həmçinin ərizəçi şikayətində qeyd etmişdir ki, tanınmaya təqdim edilmiş Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Ali Məhkəməsinin 14 fevral 2017-ci il tarixli qərarı ona vaxtında təqdim edilmədiyindən, həmin qərarda olan tərcümə nöqsanları barədə məhkəməyə etiraz verə bilməmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu şikayətlə əlaqədar aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edir.

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinə müvafiq olaraq, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə əsasən, məhkəmə müdafiəsi hüququ əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları sırasında olmaqla yanaşı, Konstitusiyada təsbit edilmiş digər hüquq və azadlıqların təminatı qismində də çıxış edir. Məhkəmə təminatı bir tərəfdən hər kəsin pozulmuş hüquq və azadlıqlarının bərpası məqsədilə məhkəməyə müraciət etmək hüququnu, digər tərəfdən isə məhkəmələrin həmin müraciətlərə baxmaq və onlara dair ədalətli qərar qəbul etmək vəzifəsini müəyyən edir.

Beynəlxalq hüquqda insan hüquq və azadlıqlarının məhkəmə tərəfindən qərəzsiz və ədalətli müdafiə edilməsi insanın ayrılmaz və

toxunulmaz hüququ kimi müəyyən edilir. Belə ki, İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamənin 8-ci, "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 6-cı, "Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Paktın 14-cü maddələrinə görə, hər bir şəxs, ona qarşı irəli sürülən istənilən cinayət ittihamına baxılması zamanı və yaxud hər hansı bir mülki prosesdə onun hüquq və vəzifələrinin müəyyən edilməsi zamanı qanun əsasında yaradılan səlahiyyətli, müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən ədalətli və açıq məhkəmə araşdırması hüququna malikdir.

Konstitusiyanın 129-cu maddəsinin I hissəsinə müvafiq olaraq, məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlar dövlətin adından çıxarılır və onların icrası məcburidir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının icrası məhkəməyə müraciət etmək hüququnun tərkib hissəsi olmaqla xüsusi önəm daşıyır ("İcra haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 7, 10, 24 və 26-cı maddələrinin Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin bəzi müddəaları baxımından şərh edilməsinə dair" 2 sentyabr 2015-ci il tarixli Qərar).

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi də hər hansı məhkəmə tərəfindən çıxarılmış qərarın icrasını Konvensiyanın 6-cı maddəsinin mənasına görə məhkəmə araşdırmasının ayrılmaz tərkib hissəsi hesab etmişdir (Hornsbi Yunanıstana qarşı iş üzrə 19 mart 1997-ci il tarixli, Stanova Bolqarıstana qarşı iş üzrə 19 yanvar 2017-ci il tarixli qərarlar).

Bir sıra hallarda xarici dövlətin məhkəmələri tərəfindən qəbul edilən qərarlar digər dövlətin ərazisində də həmin dövlətin məhkəmə qərarları ilə bərabər hüquqi qüvvəyə malik ola bilər. Məhkəmə prosesinin xarici ölkədə həyata keçirildiyi və onun icrasının Azərbaycan Respublikasında nəzərdə tutulduğu halda belə, həmin icraat dövlətin beynəlxalq öhdəlikləri ilə yanaşı, ədalət mühakiməsinə dair Konstitusiyanın əsas prinsiplərinə uyğun həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasında xarici məhkəmələrin və arbitrajların qətnamələrinin tanınması və icrası qaydaları Mülki Prosessual Məcəllənin 47-50-ci fəsilləri ilə tənzimlənir.

Mülki prosessual qanunvericilik xarici dövlətin məhkəmə qətnamələrinin icrası və tanınması ilə əlaqədar həmin qətnamələri iki qrupa bölür:

– icrası tələb olunmayan qətnamələrin tanınması;

– məcburi icrası tələb olunan qətnamələrin tanınması.

Xarici məhkəmələrin Azərbaycan Respublikasında tanınan, icrası tələb olunmayan qətnamələri Mülki Prosessual Məcəllənin 459-cu maddəsində sadalanmışdır. Xarici məhkəmələrin icrası tələb olunan qətnamələrinin tanınması və icra edilməsi şərtləri isə Mülki Prosessual Məcəllənin 458-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Həmin maddəyə əsasən, xarici məhkəmələrin qətnamələri Azərbaycan Respublikasının qanunlarında və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulduğu hallarda, yaxud qarşılıqlı anlaşma əsasında Azərbaycan Respublikasında tanınır və icra edilir.

Göründüyü kimi, mülki prosessual qanunvericilik Azərbaycan Respublikasında xarici məhkəmə qətnamələrinin tanınması və icra olunmasının üç halını müəyyən etmişdir:

– Azərbaycan Respublikasının qanunlarında nəzərdə tutulmuş hallarda;

– Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş hallarda;

– qarşılıqlı anlaşma əsasında.

Mülki Prosessual Məcəllənin 458.2-ci maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə başqa qaydalar nəzərdə tutulmamışsa, xarici məhkəmələrin qətnamələrinin tanınması şərtləri və qaydası və icra edilməsi bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının 2007-ci il 10 aprel tarixli Qanunu ilə təsdiq edilmiş "Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri və Azərbaycan Respublikası arasında mülki və ticarət işləri üzrə hüquqi və məhkəmə yardımı haqqında" Müqavilənin (bundan sonra – Müqavilə) 21-ci maddəsinin d bəndinə görə, sorğu edilən Tərəfin qüvvədə olan hər hansı qanununu pozan tələbləri təsbit edirsə və ya onun konstitusion qaydaları, suverenliyi, təhlükəsizliyi və ya ictimai asayiş prinsipləri ilə ziddiyyət yaradırsa, qərar tanınmır və ya icra edilmir. Müqavilənin 22-ci maddəsinə əsasən isə qərarın tanınması və ya icrası ilə bağlı prosedurlar sorğu edilən Tərəfin qanunvericiliyinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Bununla yanaşı, Mülki Prosessual Məcəllənin 462-ci maddəsinə görə, xarici dövlətlərin məhkəmələrinin və arbitrajlarının qətnamə-

ləri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə, hüquq qaydasına zidd deyildirsə və qarşılıqlı təminatlandırılmışdırsa, Azərbaycan Respublikasında icra edilə və tanına bilər.

Mülki Prosessual Məcəllənin 464-cü maddəsinə müvafiq olaraq, xarici dövlət məhkəmələri və arbitrajlarının qətnamələrinin məcburi qaydada icra olunması və tanınması barədə ərizələrə Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi baxır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi vacib hesab edir ki, mülki prosessual qanunvericiliyin və Müqavilənin yuxarıda qeyd olunan normalarının tələblərinə əsasən, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin sözügedən məhkəmə qərarı Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası tərəfindən tanınarkən həmin qərarın Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan hər hansı qanununa və ya onun konstitusion qaydalarına, suverenliyi, təhlükəsizliyi və ya ictimai asayiş prinsiplərinə uyğun olub-olmaması yoxlanılmalıdır.

Konstitusiyanın 17-ci maddəsinin I hissəsinə əsasən, cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsindədir.

Hər kəsin qanunla nəzərdə tutulmuş yaşa çatdıqda ailə qurmaq hüququ vardır. Nikah könüllü razılıq əsasında bağlanılır. Heç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz. Nikah və ailə dövlətin himayəsindədir. Ər ilə arvadın hüquqları bərabərdir (Konstitusiyanın 34-cü maddəsi).

Konstitusiyanın qeyd edilən normaları insan hüquqları və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq hüquqi aktlarda da əksini tapmışdır. Belə ki, "Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Paktın 23-cü maddəsinin 4-cü bəndinə əsasən, Paktda iştirak edən dövlətlər nikah bağlanarkən, nikah vəziyyətində olarkən və onun pozulması zamanı ərlə arvadın hüquq və vəzifələrinin bərabərliyinin təmin edilməsi üçün lazımi tədbirləri görməlidirlər.

Konvensiyanın 7 saylı Protokolunun 5-ci maddəsinə görə, ərlə arvad bərabər hüquqlara malikdirlər və uşaqları ilə münasibətlərdə, habelə nikaha daxil olmaq, nikahda olmaq və boşanma ilə bağlı bərabər mülki-hüquqi cavabdehlik daşıyırlar.

Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi (bundan sonra – Ailə Məcəlləsi) Konstitusiyada nəzərdə tutulan əsas insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına uyğun olaraq ailə münasibətlərinin yaranmasının və möhkəmlənməsinin, onlara xitam verilməsinin

prinsiplərini, ailə münasibətləri iştirakçılarının hüquq və vəzifələrini, dövlət orqanlarının bu sahədə vəzifələrini, habelə vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydə alınması qaydalarını tənzimləyən normaları müəyyən edir.

Ailə Məcəlləsinin 150.1-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasından kənarda Azərbaycan Respublikası vətəndaşları ilə əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər arasında, eləcə də Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları arasında bağlanan nikahın Azərbaycan Respublikasında pozulması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Həmin Məcəllənin 150.2-ci maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikasından kənarda yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşı Azərbaycan Respublikasından kənarda yaşayan əri (arvadı) ilə bağladığı nikahı onun vətəndaşlığından asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrində poza bilər. Nikahın müvafiq icra hakimiyyəti orqanında pozulmasına Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə yol verilirsə, həmin nikah Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəliklərində və ya konsulluq idarələrində pozula bilər.

Ailə Məcəlləsinin 22-ci maddəsində nikahın pozulması zamanı həll edilməsi tələb olunan məsələlər açıqlanır. Məcəllənin 22.2-ci maddəsinə görə, nikah məhkəmə qaydasında pozularkən ər-arvad arasında saziş olmadıqda, eləcə də bu saziş uşaqların və ya tərəflərdən birinin marağını pozduqda, məhkəmə:

1) boşanmadan sonra yetkinlik yaşına çatmayan uşaqların valideynlərindən hansının yanında qaldığını müəyyən etməli;

2) uşaqlar üçün alimentin hansı valideyndən və hansı miqdarda tutulduğunu müəyyən etməli;

3) ər-arvadın (onlardan birinin) tələbi ilə onların birgə mülkiyyətində olan əmlakın bölgüsünü aparmalı;

4) ərindən (arvadından) saxlanması üçün vəsait almaq hüququna malik olan arvadın (ərin) tələbi ilə ərdən (arvaddan) tutulmalı olan vəsaitin miqdarını müəyyən etməlidir.

Nikah pozulduqdan sonra keçmiş ərin (arvadın) aliment almaq hüququnun əsasları Ailə Məcəlləsinin 85-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Məcəllənin 85.1-ci maddəsinə əsasən, aşağıdakı şəxslər nikah pozulduqdan sonra məhkəmə qaydasında buna zəruri və-

saitə malik olan keçmiş ərdən (arvaddan) aliment ödəməyi tələb etmək hüququna malikdirlər:

1) hamiləlik dövründə və ümumi uşaqlarının doğulduğu gündən 3 il ərzində keçmiş arvad;

2) sağlamlıq imkanları məhdud ümumi uşağa və ya 18 yaşına çatanadək sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu müəyyən olunmuş 18 yaşından yuxarı I qrup əlil olan ümumi uşağa qulluq edən və maddi yardıma ehtiyacı olan keçmiş ər (arvad);

3) nikah pozulana qədər və ya nikah pozulduğu gündən bir il ərzində əmək qabiliyyətini itirən və maddi yardıma ehtiyacı olan keçmiş ər (arvad);

4) ər-arvad uzun müddət nikahda olmuşlarsa, nikah pozulduğu andan 5 il müddətindən gec olmayaraq pensiya yaşına çatan və maddi yardıma ehtiyacı olan keçmiş ər (arvad).

Ailə Məcəlləsinin 85.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq, alimentin miqdarı və nikah pozulduqdan sonra onun keçmiş ərə (arvada) ödənilməsi qaydası keçmiş ər-arvad arasındakı sazişlə müəyyən edilə bilər.

Göründüyü kimi, keçmiş ərin (arvadın) aliment almaq hüququnun əsaslarının dairəsi məhdud olmaqla qanunvericilikdə dəqiq müəyyən edilmişdir. Ailə Məcəlləsinin 85.1-ci maddəsində sadalanan əsasları birləşdirən amil keçmiş ərin (arvadın) müəyyən səbəblərə görə işləmək imkanının olmaması və ya məhdud olması və aliment ödəməsi tələb olunan keçmiş ərin (arvadın) bunun üçün zəruri vəsaitə malik olmasıdır.

Ailə Məcəlləsinin 85.1.1-ci maddəsinə gəldikdə isə qeyd olunmalıdır ki, Məcəllənin 85.1.2-85.1.4-cü maddələrində göstərilən əsaslardan fərqli olaraq, bu maddədə keçmiş ərin (arvadın) aliment almaq hüququnun yaranması onun maddi yardıma ehtiyacının olub-olmamasından asılı deyildir. Bununla belə, Ailə Məcəlləsinin 85.1.1-ci maddəsinin mənasına görə, bu maddə ilə müəyyən edilən alimentin ödənilməsi ümumi uşaqların 3 yasına çatması ilə məhdudlaşır.

Həmin Məcəllənin 86-cı maddəsinə əsasən, aliment ödənilməsi barədə ər-arvad və ya keçmiş ər-arvad arasında saziş olmadıqda, məhkəmə qaydasında ərə (arvada) və ya keçmiş ərə (arvada) ödənilməli olan alimentin miqdarı məhkəmə tərəfindən keçmiş ərin (arvadın) ailə və maddi vəziyyəti, tərəflərin digər diqqətəlayiq olan

maraqları nəzərə alınmaqla, hər ay ödənilməli olan sabit pul məbləği formasında müəyyən edilir.

Məcəllənin 85 və 86-cı maddələri sistemli əlaqədə olaraq aliment münasibətlərinin hər iki tərəfinin maraqlarının tarazlığını təmin etmək şərti ilə, istər aliment alanın, istərsə də onu ödəyənin zəruri həyat səviyyəsinin saxlanılmasına yönəlmişdir.

Belə tənzimləmə Konstitusiyanın 34-cü maddəsinin III hissəsinə müvafiq olaraq dövlətin analığın və uşaqlığın mühafizəsi ilə bağlı vəzifələrindən, habelə Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin II hissəsində təsbit edilmiş mütənasiblik prinsipindən irəli gəlir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu göstərilənləri nəzərə alaraq hesab edir ki, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Ali Məhkəməsinin 14 fevral 2017-ci il tarixli qərarı Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası tərəfindən tanınarkən həmin qərarda M.Beyşekeyevaya alimentin və qəyyumluğa görə xərclərin ödənilməsinin Azərbaycan Respublikasının ailə qanunvericiliyinə zidd olması nəzərə alınmamışdır. Bu isəMüqavilənin 21-ci maddəsinin d bəndinə, Mülki Prossesual Məcəllənin 462 və 465.1.5-ci maddələrinə görə həmin qərarın tanınmasından imtina edilməsi üçün əsasdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu əvvəlki hüquqi mövqeyinin davamı olaraq qeyd edir ki, məhkəmə, ilk növbədə, Mülki Prosessual Məcəllənin 458.1 və 462-ci maddələrində göstərilən əsasların olub-olmamasını araşdırmalı, bundan sonra Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə və ya həmin Məcəllənin 465-ci maddəsində sadalanan xarici dövlətin məhkəmə qətnaməsini məcburi qaydada icra etməkdən və tanımaqdan imtina edilməsi üçün halların mövcud olub-olmamasını müəyyən etməlidir (H.Babayevin şikayəti üzrə 2017-ci il 16 mart tarixli və F.Bayramovun şikayəti üzrə 2017-ci il 20 iyul tarixli qərarlar).

Bununla bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir daha vurğulayır ki, məhkəmələr hər hansı məsələyə baxarkən nəzərə almalıdırlar ki, hüquqi müəyyənlik prinsipi digər tələblərlə yanaşı, ən ümumi mənada mövcud hüquqi vəziyyətə aid aydınlığı və müəyyənliyi nəzərdə tutur. Bu baxımdan, məhkəmələr tərəfindən qəbul olunmuş qərarlarda həll olunan işə aid bütün zəruri məsələlərə aydınlıq gətirilməli, ziddiyyətli məqamlar aradan qaldırılmalıdır. Azərbaycan Respublikasının adından çıxarılan məhkəmə aktlarında işin ədalətli həllini şübhə altına alan, ziddiyyətlər yaradan və müba-

hisə üzrə iştirakçıların konstitusiya məhkəmə müdafiəsi hüququna təsir göstərən müddəalar olmamalıdır (N.Babayevin şikayəti üzrə 2011-ci il 28 dekabr tarixli Qərarı).

Ərizəçinin tanınmaya təqdim edilmiş məhkəmə qərarının ona vaxtında təqdim edilmədiyindən məhkəməyə etiraz verə bilməməsi dəlili ilə əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, Konstitusiyanın 127-ci maddəsinin II, IV və VII hissələrində ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin əsas prinsipləri kimi işlərə qərəzsiz, ədalətlə, tərəflərin hüquq bərabərliyinə, faktlara əsasən və qanuna müvafiq baxılması, məhkəmə icraatının çəkişmə prinsipi əsasında həyata keçirilməsi təsbit olunmuşdur.

Bu konstitusiya prinsipləri daha geniş şəkildə müvafiq prosessual qanunvericilikdə öz əksini tapmışdır.

Mülki Prosessual Məcəllənin 6-cı maddəsinə əsasən, mülki işlər və iqtisadi mübahisələr üzrə ədalət mühakiməsi yalnız məhkəməyə aiddir və məhkəmələr tərəfindən qanunla müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilir.

Məcəllənin 9-cu maddəsinə müvafiq olaraq, ədalət mühakiməsi çəkişmə, tərəflərin bərabərliyi və faktlar əsasında həyata keçirilir. Bu Məcəllədə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa məhkəmədə mübahisəyə işdə iştirak edən şəxslər çağırılıb dindirilmədikdə baxıla bilməz. İşdə iştirak edən şəxslər öz tələblərini əsaslandırdıqları dəlillər, sübutlar və hüquqi nəticələr barədə bir-birlərinə məlumat verməyə borcludur ki, digər tərəf bunlara qarşı özünün müdafiəsini təşkil edə bilsin. Hakim bütün hallarda prosesin çəkişmə prinsipini təmin etməli, öz qərarını yalnız tərəflərin çəkişmə prinsipinə əsasən müzakirə etdiyi dəlillərlə, onların verdiyi izahatlarla, sənədlərlə əsaslandırmalıdır.

İş üzrə məhkəmə baxışının prinsiplərinə gəldikdə isə məhkəmə həqiqətə nail olmaq üçün işin hərtərəfli, tam və obyektiv tədqiqinə lazımi şərait yaradır. Bunun üçün məhkəmə: işdə iştirak edən şəxslərə onların prosessual hüquq və vəzifələrini izah edir, görüləcək, yaxud görülməyəcək hərəkətlərin nəticələri barədə onları xəbərdar edir, onların prosessual hüquqlarının həyata keçməsinə kömək göstərir (Mülki Prosessual Məcəllənin 14.1-ci maddəsi).

Mülki Prossesual Məcəllənin 472.1-ci maddəsinə görə, xarici dövlətin məhkəmə qətnaməsinin tanınmasına qarşı işdə iştirak edən

şəxsin etirazına, işdə iştirak edən şəxslərə bu Məcəllədə göstərilən qaydada bildirməklə, açıq məhkəmə iclasında baxılır.

Göründüyü kimi, xarici dövlətin məhkəmə qətnaməsinin tanınmasına qarşı buna hüququ olan şəxslər tərəfindən verilmiş etiraz həmin qətnamənin tanınması barədə məsələni Mülki Prossesual Məcəllənin 469-cu maddəsində müəyyən edilmiş sadələşdirilmiş qaydada həll etməyi istisna edir.

Bu isə məhkəmə tərəfindən çəkişmə və prossesual hüquq bərabərliyi prinsiplərinə əməl edilməklə, tanınmaya təqdim edilmiş məhkəmə aktının rəsmi tərcümə olunmuş surətinin təqdim edilməsini tələb edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsindən irəli gələn məhkəmələrin ədalətli qərar qəbul etmək vəzifəsinə riayət edilməsi üçün Mülki Prosessual Məcəllənin 134-cü maddəsinin müddəaları yuxarıda göstərilən konstitusiya prinsiplərinin tələbləri baxımından təfsir olunmalı, Ali Məhkəmə isə xarici dövlət məhkəmələri və arbitrajlarının qətnamələrinin məcburi qaydada icra olunması və tanınması barədə ərizələrə baxarkən işdə iştirak edən şəxslərə tanınmaya təqdim edilmiş məhkəmə aktının rəsmi tərcumə olunmuş surətini və onun tanınmasına etirazı rəsmi qaydada verməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Ali Məhkəməsinin 14 fevral 2017-ci il tarixli qərarı Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası tərəfindən tanınarkən həmin qərarda M.Beyşekeyevaya alimentin və qəyyumluğa görə xərclərin ödənilməsinin Azərbaycan Respublikasının ailə qanunvericiliyinə zidd olması nəzərə alınmamış, bununla da Müqavilənin 21-ci maddəsinin d bəndinə, Mülki Prossesual Məcəllənin 462 və 465.1.5-ci maddələrinə uyğun olmayan məhkəmə aktı qəbul edilmişdir. Bununla yanaşı Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası Konstitusiyanın və prosessual qanunvericiliyin tələblərinə baxmayaraq, D.Bağırova tanınmaya təqdim edilmiş məhkəmə qərarının tərcümə olunmuş surətini təqdim etməmiş, bununla da ədalət mühakiməsinin çəkişmə, tərəflərin bərabərliyi əsasında həyata keçirilməsi prinsiplərini pozmuşdur.

Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyasının Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Ali Məhkəməsinin

14 fevral 2017-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasında məcburi qaydada icra edilməsi və tanınması barədə 5 oktyabr 2017-ci il tarixli qərardadı Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinə və Mülki Prosessual Məcəllənin 462 və 472-ci maddələrinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilməlidir. İşə bu qərara uyğun olaraq mülki prosessual qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə yenidən baxılmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V və IX hissələrini, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 52, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay Ali Məhkəməsinin 14 fevral 2017-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasında məcburi qaydada icra edilməsi və tanınması barədə 5 oktyabr 2017-ci il tarixli qərardadı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsinə və Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 462 və 472-ci maddələrinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilsin. İşə bu qərara uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının mülki prosessual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə yenidən baxılsın.

2. Qərar dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar "Azərbaycan", "Respublika", "Xalq qəzeti", "Bakinski raboçi" qəzetlərində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir oluna bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

П О С Т А Н О В Л Е Н И Е
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О проверке соответствия Определения Гражданской Коллегии Верховного Суда Азербайджанской Республики от 5 октября 2017 года Конституции и законам Азербайджанской Республики по жалобе Давуда Багирова

25 июля 2018 года **город Баку**

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Ровшана Исмайлова (судья-докладчик), Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева

с участием секретаря суда – Фараида Алиева,

представителя заявителя Давуда Багирова – Азера Гулиева,

эксперта – доцента кафедры международного частного и европейского права юридического факультета Бакинского государственного университета Тургая Гусейнова,

в соответствии с частью V статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики и статьей 34 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном Суде" рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке конституционного судопроизводства конституционное дело по жалобе Давуда Багирова о проверке соответствия определения Гражданской Коллегии Верховного Суда Азербайджанской Республики от 5 октября 2017 года Конституции и законам Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи Р.Исмайлова по делу, выступление представителя заявителя, мнение эксперта, изучив и обсудив

материалы дела, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

УСТАНОВИЛ:

Как видно из жалобы и приложенных к ней материалов, Д.Багиров вступил в 2011 году в городе Дубай Объединенных Арабских Эмиратов в официальный брак с гражданкой Республики Кыргызстан Мерим Бейшекеевой, от совместного брака в 2012 году в городе Нью-Йорк Соединенных Штатов Америки у них родилась дочь Джейла.

М.Бейшекеева, обратившись в 2015 году в суд города Дубай, подала иск против Д.Багирова о расторжении брака. Решением суда первой инстанции города Дубай от 6 июня 2016 года брак между ними был расторгнут, опекунство над несовершеннолетним ребенком с момента вынесения решения суда передано отцу, на ответчика возложено предоставление истцу единовременной выплаты на проживание, в остальной части исковые требования (алименты) отклонены.

Дубайский апелляционный суд Объединенных Арабских Эмиратов 17 ноября 2016 принял решение об отмене решения суда первой инстанции, передаче истцу опекунства над несовершеннолетним ребенком, возвращении ребенка истцу, выплате алиментных платежей, расходов на опекунство, жилищных расходов, расходов по брачным делам и пр.

Дубайский Верховный Суд Объединенных Арабских Эмиратов решением от 14 февраля 2017 года внес частичные изменения в решение суда апелляционной инстанции, постановлено удержание алиментов, исполнение предоставления опекуну жилищных расходов с момента передачи ребенка матери, удержание расходов по брачным делам после вынесения окончательного решения о расторжении брака или с момента фактической передачи ребенка матери, на стороны возложена обязанность по совместной оплате пошлин судов двух инстанций. В остальных частях в удовлетворении жалобы было отказано.

М.Бейшекеева, подав через своего представителя А.Эфендизаде ходатайство в Гражданскую Коллегию Верховного Суда Азербайджанской Республики (далее – Гражданская Коллегия

Верховного Суда), просила о признании и принудительном исполнении на территории Азербайджанской Республики решения Дубайского Верховного Суда Объединенных Арабских Эмиратов от 14 февраля 2017 года.

Определением Гражданской коллегии Верховного суда от 5 октября 2017 года ходатайство было удовлетворено, принято решение о признании и принудительном исполнении в Азербайджанской Республике решения Дубайского Верховного Суда Объединенных Арабских Эмиратов от 14 февраля 2017 года.

Вслед за этим Д.Багиров, обратившись в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд), просил признать Определение Гражданской Коллегии Верховного Суда от 5 октября 2017 года не соответствующим Конституции и законам Азербайджанской Республики (далее – Конституции).

Заявитель считает, что при рассмотрении дела Гражданской Коллегией Верховного Суда были неверно применены статьи 462, 467 и 471 Гражданско-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданско-Процессуальный Кодекс), в результате оказались нарушены его права, закрепленные в статье 25, 26 и части I статьи 60 Конституции.

Кроме того, заявитель отметил в жалобе, что представленное к признанию решение Дубайского Верховного Суда Объединенных Арабских Эмиратов от 14 февраля 2017 года не было своевременно ему предъявлено, поэтому он не мог подать в суд возражение в связи с погрешностями в переводе данного решения.

В связи с жалобой Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить следующее.

В соответствии с частью I статьи 60 Конституции, каждому гарантируется защита его прав и свобод в административном порядке и суде.

На основании сформированной Пленумом Конституционного Суда правовой позиции, право на судебную защиту, находясь в числе основных прав и свобод человека и гражданина, одновременно выступает в качестве гарантии закрепленных в Конституции других прав и свобод. Судебная гарантия устанавливает, с одной стороны, право каждого на обращение в суд с

целью восстановления нарушенных прав и свобод, а с другой, – обязанность судов рассматривать данные обращения и принимать по ним справедливое решение.

В международном праве беспристрастная и справедливая защита судом прав и свобод человека определяется как неотъемлемое и неприкосновенное право человека. Так, согласно статье 8 Всеобщей декларации прав человека, статье 6 Конвенции "О защите прав человека и основных свобод" (далее – Конвенция), статье 14 Международного пакта "О гражданских и политических правах", каждый имеет право при рассмотрении любого уголовного обвинения, предъявляемого ему, или при определении его прав и обязанностей в каком-либо гражданском процессе, на справедливое и публичное разбирательство дела компетентным, независимым и беспристрастным судом, созданным на основании закона.

В соответствии с частью I статьи 129 Конституции, суды выносят решения от имени государства, исполнение которых обязательно.

Согласно сформированной Пленумом Конституционного Суда правовой позиции, исполнение вступившего в законную силу решения суда, являясь составной частью права обращения в суд, имеет особое значение (Постановление "О толковании статей 7, 10, 24 и 26 Закона Азербайджанской Республики "Об исполнении" с точки зрения некоторых положений Гражданско-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики" от 2 сентября 2015 года).

Согласно сути статьи 6 Конвенции, Европейский суд по правам человека также признал исполнение решения, вынесенного любым судом, неотъемлемой составной частью судебного разбирательства (решения по делу Хорнсби против Греции от 19 марта 1997 года, по делу Станова против Болгарии от 19 января 2017 года).

В ряде случаев решения, принятые судами иностранного государства, на территории другого государства могут обладать одинаковой с судебными решениями данного государства юридической силой. Даже в случае если судебный процесс осуществлялся в зарубежной стране, а его исполнение предусмотрено в Азербайджанской Республике, данное производство, на-

ряду с международными обязательствами государства, осуществляется в соответствии с основными принципами Конституции относительно правосудия.

Правила исполнения и признания решений иностранных судов и арбитражей в Азербайджанской Республике регулируются главами 47-50 Гражданско-Процессуального Кодекса.

В связи с исполнением и признанием судебных решений иностранного государства гражданско-процессуальное законодательство подразделяет данные решения на две группы:

– признание решений, не подлежащих исполнению;

– признание решений, подлежащих принудительному исполнению.

Признанные в Азербайджанской Республике решения иностранных судов, не подлежащие исполнению, перечислены в статье 459 Гражданско-Процессуального Кодекса, а условия признания и исполнения решений иностранных судов, подлежащих исполнению, предусмотрены в статье 458 Гражданско-Процессуального Кодекса. На основании данной статьи, решения иностранных судов подлежат признанию и исполнению в Азербайджанской Республике в случаях, предусмотренных законами Азербайджанской Республики или международными договорами, к которым присоединилась Азербайджанская Республика, или на основе взаимопонимания.

Как видно, гражданско-процессуальное законодательство установило три случая признания и исполнения решений иностранных судов в Азербайджанской Республике:

– в случаях, предусмотренных законами Азербайджанской Республики;

– в случаях, предусмотренных международными договорами, к которым присоединилась Азербайджанская Республика;

– на основе взаимного согласия.

Согласно статье 458.2 Гражданско-Процессуального Кодекса, признание и исполнение решений иностранных судов осуществляется при условиях и в порядке, предусмотренных в настоящем Кодексе, если международными договорами, к которым присоединилась Азербайджанская Республика, не предусмотрены иные правила.

Согласно пункту d статьи 21 "Договора между Объединенными Арабскими Эмиратами и Азербайджанской Республикой о правовой и судебной помощи по гражданским и торговым делам" (далее – Договор), утвержденного Законом Азербайджанской Республики от 10 апреля 2007 года, если решение закрепляет требования, нарушающие тот или иной действующий закон запрашиваемой Стороны, или противоречит ее конституционным правилам, суверенитету, безопасности или принципам общественного порядка, оно не признается или не исполняется. На основании же статьи 22 Договора, процедуры, связанные с признанием или исполнением решения, осуществляются в соответствии с законодательством запрашиваемой стороны.

Вместе с тем, согласно статье 462 Гражданско-Процессуального Кодекса, решения судов и арбитражей иностранных государств могут быть исполнены и признаны в Азербайджанской Республике, если они не противоречат законодательству Азербайджанской Республики и правопорядку и если они гарантированы взаимно.

В соответствии со статьей 464 Гражданско-Процессуального Кодекса, заявления о принудительном исполнении и признании решений судов и арбитражей иностранных государств рассматриваются Верховным Судом Азербайджанской Республики.

Пленум Конституционного Суда считает важным отметить, что на основании требований вышеуказанных норм гражданско-процессуального законодательства и Договора, при признании Гражданской Коллегией Верховного Суда упомянутого решения суда Объединенных Арабских Эмиратов следует проверить, соответствует ли оно всем действующим законам Азербайджанской Республики и ее конституционным правилам, суверенитету, безопасности или принципам общественного порядка.

На основании части I статьи 17 Конституции, семья как основная ячейка общества находится под особой опекой государства.

Каждый обладает правом на создание семьи по достижении указанного в законе возраста. Брак заключается на основе до-

бровольного согласия. Никто не может быть принужден к заключению брака. Семья и брак находятся под опекой государства. Права супругов равны (статья 34 Конституции).

Отмеченные нормы Конституции нашли отражение и в международно-правовых актах, к которым присоединилась Азербайджанская Республика, в области защиты прав и свобод человека. Так, на основании пункта 4 статьи 23 Международного пакта "О гражданских и политических правах", участвующие в настоящем Пакте государства должны принять надлежащие меры для обеспечения равенства прав и обязанностей супругов в отношении вступления в брак, во время нахождения в браке и при его расторжении.

Согласно статье 5 Протокола номер 7 к Конвенции, супруги обладают равными правами и несут равную гражданско-правовую ответственность в отношениях между собой и со своими детьми в том, что касается вступления в брак, нахождения в браке и при его расторжении.

Семейный Кодекс Азербайджанской Республики (далее – Семейный Кодекс) в соответствии с предусмотренными в Конституции основными правами и свободами человека и гражданина устанавливает нормы, регулирующие принципы возникновения, укрепления и прекращения семейных отношений, права и обязанности участников семейных отношений, обязанности государственных органов в данной сфере, а также правила регистрации актов гражданского состояния.

На основании статьи 150.1 Семейного Кодекса, расторжение в Азербайджанской Республике брака, заключенного за пределами Азербайджанской Республики между гражданами Азербайджанской Республики и иностранцами или лицами без гражданства, а также между гражданами Азербайджанской Республики, осуществляется в соответствии с законодательством Азербайджанской Республики.

Согласно статье 150.2 данного Кодекса, гражданин Азербайджанской Республики, проживающий за пределами Азербайджанской Республики, может расторгнуть брак, заключенный с мужем (женой), проживающим за пределами Азербайджанской Республики, независимо от его гражданства, в судах Азербайджанской Республики. В случае, если законодательст-

вом Азербайджанской Республики допускается расторжение брака в соответствующем органе исполнительной власти, данный брак может быть расторгнут в дипломатических представительствах или консульских учреждениях Азербайджанской Республики.

В статье 22 Семейного Кодекса раскрываются вопросы, решаемые при расторжении брака. Согласно статье 22.2 Кодекса, при отсутствии между супругами соглашения в случае расторжения брака в судебном порядке, а также нарушении данным соглашением интересов детей или одной из сторон, суд:

1) определяет, с кем из родителей после развода остаются несовершеннолетние дети;

2) определяет, кто из родителей и в каком размере должен платить алименты на детей;

3) по требованию супругов (одного из них) производит раздел имущества, находящегося в их совместной собственности;

4) по требованию жены (мужа), имеющей право на получение от мужа (жены) средств на содержание, устанавливает размер средств, подлежащих удержанию с мужа (жены).

Основы права бывшего мужа (жены) на получение алиментов после расторжения брака предусмотрены в статье 85 Семейного Кодекса. На основании статьи 85.1 Кодекса, нижеследующие лица имеют право после расторжения брака требовать в судебном порядке у бывшего мужа (жены), располагающего для указанного необходимыми средствами, выплаты алиментов:

1) бывшая жена в период беременности и в течение 3 лет со дня рождения общих детей;

2) нуждающийся в материальной помощи бывший муж (жена), осуществляющий уход за общим ребенком с ограниченными возможностями здоровья или общим ребенком, являющимся инвалидом I группы, в возрасте свыше 18 лет, ограниченные возможности здоровья которого были установлены до достижения 18 лет;

3) нуждающийся в материальной помощи бывший муж (жена), утративший трудоспособность до расторжения брака или в течение одного года со дня расторжения брака;

4) в случае, если супруги длительное время состояли в браке, бывший муж, не позднее 5 лет с момента расторжения бра-

ка достигший пенсионного возраста и нуждающийся в материальной помощи.

В соответствие со статьей 85.2 Семейного Кодекса, размер алиментов и порядок их выплаты бывшему мужу (жене) после расторжения брака могут быть установлены соглашением между бывшими супругами.

Как видно, сфера правовых оснований получения алиментов бывшим мужем (женой), будучи ограниченной, точно установлена в законодательстве. Фактор, объединяющий основания, перечисленные в статье 85.1 Семейного Кодекса, заключается в отсутствии или ограниченности у мужа (жены) по определенным причинам возможности работать и наличии у бывшего мужа (жены), которому предъявлено требование об уплате алиментов, необходимых средств для этого.

Что касается статьи 85.1.1 Семейного Кодекса, следует отметить, что в отличие от оснований, указанных в статьях 85.1.2-85.1.4 Кодекса, в данной статье возникновение у бывшей жены права на получение алиментов не зависит от того, нуждается ли она в материальной помощи. Вместе с тем, согласно сути статьи 85.1.1 Семейного Кодекса, выплата установленных данной статьей алиментов ограничивается достижением общими детьми 3-летнего возраста.

На основании статьи 86 данного Кодекса, при отсутствии между супругами или бывшими супругами соглашения о выплате алиментов размер алиментов, подлежащих в судебном порядке выплате мужу (жене) или бывшему мужу (жене), устанавливается судом в подлежащей ежемесячной выплате стабильной денежной сумме с учетом семейного и материального положения бывшего мужа (жены), других заслуживающих внимания интересов сторон.

Статьи 85 и 86 Кодекса, находясь в системной связи, направлены на сохранение необходимого уровня жизни как получающего алименты, так и выплачивающего их лица, с условием обеспечения баланса интересов обеих сторон алиментных отношений.

Такое регулирование вытекает из обязанностей государства по охране материнства и детства в соответствии с частью III

статьи 34 Конституции, а также принципа пропорциональности, закрепленного в части II статьи 71 Конституции.

Учитывая вышеуказанное, Пленум Конституционного Суда считает, что при признании Гражданской Коллегией Верховного Суда решения Дубайского Верховного Суда Объединенных Арабских Эмиратов от 14 февраля 2017 года не было принято к сведению, что в данном решении выплата М.Бейшекеевой алиментов и расходов на опекунство противоречит семейному законодательству Азербайджанской Республики. А это, согласно пункту d статьи 21 Договора, статьям 462 и 465.1.5 Гражданско-Процессуального Кодекса, является основанием для отказа в признании данного решения.

Как продолжение прежней правовой позиции, Пленум Конституционного Суда отмечает, что суд, в первую очередь, должен выяснить, есть ли основания, указанные в статьях 458.1 и 462 Гражданско-Процессуального Кодекса, после чего установить, имеются ли обстоятельства для отказа в принудительном исполнении и признании решения суда иностранного государства, перечисленные в международных договорах, к которым присоединилась Азербайджанская Республика, или в статье 465 данного Кодекса (Постановления от 16 марта 2017 года по жалобе Г.Бабаева и от 20 июля 2017 года по жалобе Ф.Байрамова).

В связи с этим Пленум Конституционного Суда еще раз подчеркивает, что принцип правовой определенности наряду с другими требованиями, в самом общем смысле подразумевает ясность и определенность, относящиеся к существующему правовому положению. В этом контексте, в принятых судами решениях должна быть внесена ясность во все необходимые разрешаемые вопросы по делу, устранены противоречивые моменты. В судебных актах, вынесенных именем Азербайджанской Республики, не должно быть положений, ставящих под сомнение справедливое разрешение дела, создающих противоречия и оказывающих влияние на право конституционной судебной защиты участников спора (Постановление от 28 декабря 2011 года по жалобе Н.Бабаева)

Что касается довода заявителя о том, что представленное к признанию решение суда не было своевременно ему предъявле-

но, поэтому он не мог подать в суд возражение, Пленум Конституционного Суда отмечает, что в частях II, IV и VII статьи 127 Конституции в качестве основных принципов осуществления правосудия закреплено рассмотрение дел беспристрастно, справедливо, с соблюдением юридического равноправия сторон, на основе фактов и в соответствии с законом, осуществление судопроизводства она основе принципа состязательности.

Более детальное отражение данные конституционные принципы нашли в соответствующем процессуальном законодательстве.

На основании статьи 6 Гражданско-Процессуального Кодекса, правосудие по гражданским делам и экономическим спорам является исключительной компетенцией суда и осуществляется судами в установленном законом порядке.

В соответствии со статьей 9 Кодекса, правосудие осуществляется на основе состязания, равноправия сторон и на основе фактов. Суд не вправе рассматривать спор, если лица, участвующие в деле, не были вызваны в суд и допрошены, если настоящим Кодексом не предусмотрен иной порядок. Лица, участвующие в деле, обязаны известить друг друга о доводах и доказательствах, которыми они обосновывают свои требования, и их юридических последствиях с тем, чтобы другая сторона могла обеспечить свою защиту. Судья обязан во всех случаях обеспечить принцип состязательности процесса, обосновать свое решение только доводами, рассмотренными на основе принципа состязательности сторон, объяснениями сторон и документами.

Что касается принципов судебного разбирательства по делу, для выяснения истины суд создает необходимые условия для всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств дела. С этой целью суд: разъясняет лицам, участвующим в деле, их процессуальные права и обязанности, предупреждает о последствиях совершения или несовершения процессуальных действий и оказывает им содействие в осуществлении их процессуальных прав (статья 14.1 Гражданско-Процессуального Кодекса).

Согласно статье 472.1 Гражданско-Процессуального Кодекса, возражение лица, участвующего в деле, против признания

решения суда иностранного государства рассматривается в открытом судебном заседании с извещением лиц, участвующих в деле, в порядке, предусмотренном настоящим Кодексом.

Как видно, возражение имеющих на это право лиц против признания решения суда иностранного государства исключает разрешение вопроса о признании данного решения в упрощенном порядке, установленном в статье 469 Гражданско-Процессуального Кодекса.

А это требует, чтобы суд, соблюдая принципы состязательности и процессуального равноправия, предъявил официально переведенную копию представленного к признанию судебного акта.

Пленум Конституционного Суда считает, что для соблюдения вытекающей из части I статьи 60 Конституции обязанности судов принимать справедливое решение положения статьи 134 Гражданско-Процессуального Кодекса следует толковать с точки зрения требований вышеуказанных конституционных принципов, а Верховный Суд, рассматривая заявления о принудительном исполнении и признании решений судов и арбитражей иностранных государств, должен в официальном порядке предъявить лицам, участвующим в деле, официально переведенную копию представленного к признанию судебного акта и возражение против его признания.

Пленум Конституционного Суда считает, что при признании Гражданской Коллегией Верховного Суда решения Дубайского Верховного Суда от 14 февраля 2017 года не было принято к сведению, что в данном решении выплата М.Бейшекеевой алиментов и расходов на опекунство противоречит семейному законодательству Азербайджанской Республики, таким образом, был принят судебный акт, не соответствующий пункту d статьи 21 Договора, статьям 462 и 465.1.5 Гражданско-Процессуального Кодекса. Кроме того, Гражданская Коллегия Верховного Суда, несмотря на требования Конституции и процессуального законодательства, не предъявила Д.Багирову переведенную копию представленного к признанию решения суда, нарушив тем самым принципы осуществления правосудия на основе состязания, равноправия сторон.

Учитывая вышеуказанное, Пленум Конституционного Суда приходит к такому выводу, что из-за несоответствия определения Гражданской Коллегии Верховного Суда от 5 октября 2017 года о принудительном исполнении и признании в Азербайджанской Республике решения Дубайского Верховного Суда Объединенных Арабских Эмиратов от 14 февраля 2017 года части I статьи 60 Конституции и статьям 462 и 472 Гражданско-Процессуального Кодекса следует считать его утратившим силу. Дело необходимо пересмотреть в соответствии с настоящим постановлением в порядке и сроки, установленные гражданско-процессуальным законодательством.

Руководствуясь частями V и IX статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 52, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном суде", Пленум Конституционного Суда

П О С Т А Н О В И Л :

1. Из-за несоответствия определения Гражданской Коллегии Верховного Суда Азербайджанской Республики от 5 октября 2017 года о принудительном исполнении и признании в Азербайджанской Республике решения Дубайского Верховного Суда Объединенных Арабских Эмиратов от 14 февраля 2017 года части I статьи 60 Конституции и статьям 462 и 472 Гражданско-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики считать его утратившим силу. Дело пересмотреть в соответствии с настоящим постановлением в порядке и сроки, установленные гражданско-процессуальным законодательством Азербайджанской Республики.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

3. Постановление опубликовать в газетах "Азербайджан", "Республика", "Халг газети", "Бакинский рабочий" и в "Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики".

4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTİTUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 9.2 və 35-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair

4 sentyabr 2018-ci il **Bakı şəhəri**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev (məruzəçi-hakim), Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi – Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri – Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin hakimi Habil Məmmədov və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Hərbi qanunvericilik sektorunun müdiri Eldar Əsgərovun,

ekspert – Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Konstitusiya hüququ kafedrasının baş müəllimi Elşad Nəsirovun,

mütəxəssis – Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi İcra baş idarəsinin aparıcı məsləhətçisi Yaqub Qurbanovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 9.2 və 35-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh olunmasına dair Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim C.Qaracayevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssisin çıxışlarını, ekspertin rəyini din-

ləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalar Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətalar Məcəlləsi) 528.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əmələ görə təkrarən inzibati məsuliyyətə cəlb edilmənin mümkünlüyü məsələsi baxımından həmin maddənin Məcəllənin 9.2 və 35-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilir ki, Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin 10 aprel 2015-ci il tarixli qətnaməsi ilə Ş.Həsənovadan 55.000 manat məbləğində pul vəsaitinin alınaraq A.Nurullayevaya ödənilməsi qət edilmiş və həmin qətnamə əsasında 25 may 2015-ci il tarixli icra vərəqəsi verilmişdir. Lakin Ş.Həsənova borcu ödəməmiş və icra sənədinin icrası ilə bağlı icra məmurunun qanuni tələblərini yerinə yetirməmişdir. Xətai rayon İcra Şöbəsinin icra məmuru tərəfindən 17 may 2016-cı il tarixində İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsi ilə protokol tərtib olunaraq baxılması üçün məhkəməyə təqdim edilmişdir. Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin 17 may 2016-cı il tarixli qərarı ilə Ş.Həsənova İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək, barəsində on gün müddətində inzibati həbs tənbehi tətbiq edilmişdir.

Ş.Həsənovanın apellyasiya şikayəti əsasında işə baxan Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 20 may 2016-cı il tarixli qərarı ilə Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin 17 may 2016-cı il tarixli qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Xətai rayon İcra Şöbəsinin icra məmuru İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 35-ci maddəsinə əsaslanaraq 18 ay müddət keçdikdən sonra Ş.Həsənova həmin icra vərəqəsi üzrə icra məmurunun qanuni tələblərini yerinə yetirmədiyindən yenidən İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsi ilə 29 noyabr 2017-ci il tarixli protokol tərtib edərək baxılması üçün məhkəməyə təqdim etmişdir.

Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin 29 noyabr 2017-ci il tarixli qərarı ilə qeyd edilən inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata İnzi-

bati Xətalar Məcəlləsinin 53.0.7 və 105.1-ci maddələrinə əsasən xitam verilmişdir. Qərar onunla əsaslandırılmışdır ki, Ş.Həsənova barəsində eyni fakt üzrə inzibati tənbeh tətbiq etmək haqqında həmin məhkəmənin 17 may 2016-cı il tarixli qərarı olmuşdur və belə halda İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 9.2-ci maddəsinə əsasən, bir inzibati xətaya görə heç kim iki dəfə inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilməz.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi 27 dekabr 2017-ci il tarixli qərarı ilə İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 134.1.4-cü maddəsinə, yəni iş üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halların araşdırılmamasına əsaslanaraq Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin qərarını ləğv etmiş və inzibati xəta haqqında materialı yenidən baxılması üçün həmin məhkəməyə qaytarmışdır.

Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin 7 fevral 2018-ci il tarixli qərarı ilə Ş.Həsənova barəsində İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsi ilə başlanmış inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata həmin Məcəllənin 53.0.7 və 105.1-ci maddələrinə əsasən yenidən xitam verilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 1 mart 2018-ci il tarixli qərarı ilə Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin qərarı eyni əsasla ləğv edilərək inzibati xəta haqqında iş baxılması üçün həmin məhkəməyə qaytarılmışdır.

Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsi işə baxarkən şəxsin bir dəfə İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək tənbeh edilməsindən sonra eyni inzibati xətaya görə yenidən təqsirli bilinərək tənbeh edilməsinin mümkünlüyü məsələsinin şərh edilməsinə zərurət yarandığı qənaətinə gəlmişdir.

Müraciətedənin fikrincə, inzibati xətalar qanunvericiliyində davam edən inzibati xətalara görə yenidən inzibati məsuliyyətə cəlb olunmanın mümkünlüyü əks olunsa da, uzanan inzibati xətalara münasibətdə qeyd olunan məsələyə aydınlıq gətirilməməsi vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşmasında çətinliklər yaratmaqla yanaşı, tərəflərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (bundan sonra – Konstitusiya) və qanunları ilə qorunan mənafelərinin pozulmasına da gətirib çıxara bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə qaldırılan məsələ ilə əlaqədar məhkəmə qərarlarının icrasının təmin edilməsini konstitusiya dəyərləri baxımından vacib hesab edərək aşağıdakıları qeyd edir.

Konstitusiyanın 129-cu maddəsinin I və II hissələrinə görə, məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlar dövlətin adından çıxarılır və onların icrası məcburidir. Məhkəmə qərarının icra olunmaması qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

Məhkəmə qərarlarının icrasının məcburiliyi "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 5-ci maddəsində də əks olunmuşdur. Həmin maddəyə görə, məhkəmələr baxılmış işlər üzrə Azərbaycan Respublikası adından qətnamələr, hökmlər, qərardadlar və qərarlar çıxarırlar. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada qanuni qüvvəyə minmiş bu qərarlar Azərbaycan Respublikası ərazisində bütün fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən mütləq, vaxtında və dəqiq icra olunmalıdır. Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının icra edilməməsi Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş məsuliyyətə səbəb olur.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 15.1-15.3-cü maddələrində qeyd edilir ki, məhkəmə aktları qətnamə, qərardad, qərar və əmr formasında qəbul edilir. Məhkəmələrin qanuni qüvvəyə minmiş qətnaməsi, qərardadı, qərarı, əmri bütün dövlət hakimiyyəti, yerli özünüidarə orqanları, onların vəzifəli şəxsləri, ictimai birliklər, siyasi partiyalar, həmkarlar ittifaqları, onların vəzifəli şəxsləri, həmçinin fiziki və hüquqi şəxslər üçün məcburidir və Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində hökmən icra olunmalıdır. Məhkəmə aktının icra olunmaması, habelə məhkəməyə digər hörmətsizlik halları qanunda nəzərdə tutulmuş məsuliyyətlə nəticələnir.

Azərbaycan Respublikasında məhkəmə və digər orqanların qərarlarının məcburi icrası qaydaları və şərtləri "İcra haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu (bundan sonra – "İcra haqqında" Qanun) ilə tənzimlənir.

İcra haqqında qanunvericilikdə məhkəmə və digər orqanların qərarlarının məcburi icrası vəzifəsi icra məmurunun üzərinə qoyulmuşdur və sonuncunun bununla əlaqədar tələbləri Azərbaycan Respublikasının ərazisində bütün orqanlar, hüquqi şəxslər, onların vəzifəli şəxsləri və fiziki şəxslər üçün məcburidir.

"İcra haqqında" Qanunun 3.2-ci maddəsinə əsasən, məhkəmə və digər orqanların qərarlarının icrası ilə əlaqədar icra məmurlarının tələblərini yerinə yetirməyən, onlara həvalə edilmiş vəzifələrin ic-

rasına mane olan şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Qeyd edilən Qanunda, həmçinin məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı icra məmurları tərəfindən edilməli olan hərəkətlərin, görülə bilən tədbirlərin, o cümlədən məcburi icra tədbirlərinin dairəsi və müddətləri müəyyən edilmişdir.

Bununla bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, məhkəmə və digər orqanların qərarlarının icrası ilə əlaqədar icra məmurunun qanuni tələblərinin yerinə yetirilməməsi mütləq inzibati həbslə nəticələnməməli, icra məmurları müxtəlif qanuni vasitələrlə məhkəmə aktlarının icrasının təmin edilməsi üçün şərait yaratmalı və yalnız bütün imkanlar tükəndikdən sonra sərt inzibati və cinayət təsiri tədbirlərindən istifadə etməlidirlər.

Qanunverici "İcra haqqında" Qanunun 82-ci maddəsində müəyyən hərəkətləri etməyə və ya müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinməyə məcbur edən icra sənədinin icra olunmamasına görə borclunun məsuliyyətə cəlb edilməsi qaydasını müəyyən etmişdir.

Həmin Qanunun 82.1-ci maddəsinə görə, borclunu müəyyən hərəkətləri etməyə və ya müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinməyə məcbur edən icra sənədi icra məmuru tərəfindən müəyyən olunmuş müddətdə üzrsüz səbəbdən icra olunmadıqda, icra məmuru borclunun Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada inzibati məsuliyyətə cəlb olunması üçün inzibati xəta haqqında protokol tərtib edir və onu işin digər materialları ilə birlikdə müvafiq məhkəməyə göndərir. İnzibati məsuliyyətə cəlb etmə haqqında qərar qəbul edildikdən sonra icra məmuru tərəfindən borcluya icra üçün yeni müddət təyin edilir.

Qanunun 82.3-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, icra sənədi qərəzli olaraq icra edilmədikdə, icra məmuru məhkəmə qərarını icra etməyə borclu olan şəxsin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması haqqında müvafiq cinayətlərə dair işlər üzrə ibtidai istintaq aparan orqana, icra xidmətinin rəhbəri (baş icra məmuru) tərəfindən təsdiq olunan təqdimat verir.

2016-cı il 1 mart tarixində qüvvəyə minmiş İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528-ci maddəsində məhkəmə və digər orqanların qərarlarının icrası ilə əlaqədar icra məmurunun tələblərinin yerinə yetirilməməsinə görə inzibati məsuliyyət müəyyən edilmişdir. Həmin

Məcəllənin 528.1-ci maddəsində məhkəmə və ya digər orqanların qərarlarının icrası ilə əlaqədar icra məmurunun qanuni tələblərinin yerinə yetirilməməsinə və ya icra məmuru tərəfindən müəyyən olunmuş müddətdə borclunu müəyyən hərəkətləri etməyə və ya müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinməyə məcbur edən icra sənədinin üzrsüz səbəbdən icra edilməməsinə görə müvafiq inzibati tənbeh (cərimə və ya inzibati həbs) tədbirlərinin tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Göründüyü kimi, bu maddənin tərkibi məhkəmə və digər orqanların qərarlarının icrası ilə əlaqədar icra məmurunun tələblərinin yerinə yetirilmədiyi və ya onun tərəfindən müəyyən olunmuş müddətdə borclunu müəyyən hərəkətlər etməyə və ya müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinməyə məcbur edən icra sənədinin məhz üzrsüz səbəbdən icra edilmədiyi hallarda yaranır.

Qeyd olunmalıdır ki, 2016-cı il 1 mart tarixinədək qüvvədə olmuş İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 313-1-ci maddəsində də həmin inzibati xətaya görə məsuliyyət müəyyən edilmişdi. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qüvvədən düşmüş İnzibati Xətalar Məcəlləsinin qeyd olunan norması və məhkəmə və digər orqanların qərarlarının icra edilməməsi ilə əlaqədar qanunvericilik normalarının şərh edilməsinə dair bir sıra qərarlar qəbul etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 265.5-ci maddəsinin və "Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 82.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair" 2008-ci il 15 fevral tarixli Qərarında göstərilmişdir ki, "Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 82-ci maddəsinin quruluşunda qanunverici tərəfindən inzibati preyudisiyadan istifadə olunmuşdur. Həmçinin inzibati məsuliyyətdən sonra borclunun hüquqazidd davranışı davam etdiyi halda onun cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması, bunun məhz Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada müvafiq orqana, məhkəmə icraçıları qurumunun rəhbərinin təqdimatı əsasında mümkünlüyü müəyyən olunmuşdur.

Bununla yanaşı, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bildirmişdir ki, cinayət qanunvericiliyində inzibati preyudisiya, bir tərəfdən əməlin lazımsız kriminallaşdırılmasını istisna edir, digər tərəfdən isə analoji hüquq pozuntusuna görə şəxsi inzibati məsuliyyətə cəlb

etmək vasitəsi ilə cinayətlərin qarşısının alınmasına imkan yaradır. Bu halda, inzibati tənbeh təkcə inzibati hüquq pozuntusu ilə deyil, həm də cinayətlə mübarizədə hüquqi vasitə hesab edilir. Belə ki, inzibati pozuntu törətmiş və buna görə inzibati məsuliyyətə cəlb olunmuş şəxs təkrarən eyni pozuntunu törətməsi halında cinayət məsuliyyətinə cəlb ediləcəyi barədə xəbərdar edilir. İnzibati məsuliyyətə cəlb edilmənin nəticəsiz qalması, bu inzibati tənbehin tərbiyəedici, xəbərdaredici təsir göstərmədiyini sübut edir. Belə olan halda, təqsirləndirilən şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb edilir. İnzibati tənbehin icrası zamanı və qanunla nəzərdə tutulmuş icradan sonrakı müddət şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb olunmuş hesab edildiyi müddətdir. Bu müddət ərzində şəxsin yeni inzibati xəta törətməsi faktı onun üçün hüquqi xarakterli mənfi nəticələr (inzibati məsuliyyəti ağırlaşdıran hal və daha ciddi inzibati tənbehin tətbiqi üçün tövsifedici əlamət) yarada bilər. İnzibati tənbehin ödənilməsi müddəti sınaq müddəti hesab edilir və bu müddətdə məsuliyyətə cəlb olunmuş şəxs özünün islah olunmasını sübut etməlidir ("Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 37-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 306.1-ci maddəsi baxımından şərh edilməsinə dair" 2014-cü il 18 dekabr tarixli Qərar).

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 306.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair" 2012-ci il 2 oktyabr tarixli Qərarında qeyd edilmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 306-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibi şəxs İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 313-1.1-ci maddəsi ilə inzibati məsuliyyətə cəlb edildikdən sonra yaranır. Lakin şəxsin İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 313-1.1-ci maddəsi ilə inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi faktı qeyd-şərtsiz olaraq onun Cinayət Məcəlləsinin 306-cı maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə səbəb ola bilməz. Məhkəmə qərarını icra etməyən şəxsin bunu qərəzli olaraq edib-etməməsi və ya məhkəmə aktlarının icrasına maneçilik törətməsi həmin şəxs inzibati məsuliyyətə cəlb edildikdən sonra aydınlaşdırılmalıdır və yalnız bu əlamət mövcud olduqda cinayət təqibi başlana bilər.

Beləliklə, "İcra haqqında" Qanunun 82-ci maddəsi icra məmurunun üzərinə məhkəmə qərarının icra edilməsi üçün görülmuş tədbirlər nəticə vermədiyi hallarda borclunun ilk növbədə inzibati mə-

suliyyətə, icra sənədi qərəzli olaraq icra edilmədikdə isə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün tədbirlər görmək vəzifəsini qoymuşdur.

Qeyd olunmalıdır ki, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu yuxarıda göstərilən qərarları qəbul edərkən məhkəmə və digər orqanların qərarlarının icra edilməməsi ilə əlaqədar həmin dövrdə qüvvədə olan İnzibati Xətalar Məcəlləsinin normalarına əsaslanmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hazırkı müraciətlə bağlı vurğulayır ki, İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 9-cu maddəsində təsbit edilmiş ədalətlilik prinsipinə görə, inzibati xəta törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən tənbeh ədalətli olmalıdır, yəni inzibati xətaların xarakterinə, onun törədilməsi hallarına və inzibati xətanı törətməkdə təqsirli bilinənin şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır. İnzibati Xətalar Məcəlləsində təsbit edilən ədalətlilik prinsipi özünün fərqləndirici meyarı ilə inzibati xəta sayılan əməl və başqa hüquq pozuntuları arasında sərhəd müəyyən edir. Bu prinsip inzibati xəta sayılan əmələ görə qanun qarşısında xəta törətmiş hər bir şəxsin məsuliyyətini müəyyən etməklə, inzibati məsuliyyətin həcminin mütənasibliyini müəyyənləşdirir. İnzibati xətanın növlərinə görə tənbeh nəzərdə tutan maddələr isə ədalətlilik prinsipini rəhbər tutaraq fərdiləşdirici ölçüləri müəyyən edir.

Qüvvədən düşmüş İnzibati Xətalar Məcəlləsindən fərqli olaraq, yeni qəbul olunmuş Məcəllədə ədalətlilik prinsipi daha geniş təsbit edilmişdir. Belə ki, Məcəllənin 9.2-ci maddəsinə əsasən, bir inzibati xətaya görə heç kim iki dəfə inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilməz. Davam edən inzibati xətaya görə şəxs inzibati məsuliyyətə cəlb olunduqdan sonra da bu xətanı törətməkdə davam edirsə, inzibati məsuliyyətə cəlb olunur.

İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 35-ci maddəsinə görə isə barəsində inzibati tənbeh tətbiq olunmuş şəxs tənbehin icrasını bitirdiyi gündən etibarən bir il ərzində yeni inzibati xəta törətməmişdirsə, o, inzibati məsuliyyətə cəlb edilməmiş hesab olunur.

İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 9.2-ci maddəsinin mənasına görə, şəxs inzibati məsuliyyətə cəlb olunduqdan sonra həmin xətanı törətməkdə davam edərsə Məcəllənin 35-ci maddəsində müəyyən edilmiş bir il müddət gözlənilmədən yenidən inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilər.

Hüquq nəzəriyyəsində "davam edən hüquqpozuntuları" dedikdə, zaman baxımından ara verməklə vahid niyyətlə əhatə olunan mütəmadi törədilən eyni qanunsuz əməllər başa düşülür. "Davam edən hüquqpozuntuları" üçün aşağıdakı əlamətlər xasdır: bu hüquqpozuntuları bir-birindən zaman etibarilə ayrılan bir sıra eyni növdən olan müstəqil əməllərdir; bütün qanunsuz əməllər vahid niyyətlə bağlıdır; qanunsuz əməllərə görə qanunvericilikdə müvafiq hüquqi məsuliyyət nəzərdə tutulur.

"Uzanan hüquqpozuntuları" isə (cinayət, xəta) başlayır və uzanaraq müəyyən müddət ərzində fasiləsiz törədilir. "Uzanan hüquqpozuntusu"nun mahiyyəti onun fasiləsizliyində ifadə olunur və bu, onun əsas meyarıdır. İnzibati xətalar qanunvericiliyində uzanan inzibati xətaların təsnifatı və ya mahiyyəti açıqlanmasa da, nəzəri cəhətdən qeyd etmək olar ki, uzanan inzibati xəta bir müddət ərzində inzibati cəza təhdidi altında qanunverici tərəfindən müəyyən şəxsin üzərinə qoyulmuş öhdəliklərin hərəkət və ya hərəkətsizlik formasında yerinə yetirilməməsidir. "Uzanan hüquqpozuntuları"nın bəzi səciyyəvi xüsusiyyətləri ondan ibarətdir ki, onlar konkret məqamda – qanunla müəyyən edilmiş öhdəliklərin pozulması məqamında başlayır, o cümlədən hüquqazidd əməlin konkret bitmə məqamında – subyektin özü tərəfindən konkret hərəkətlərin dayandırılması məqamında başa çatır və ya bu hərəkət kənardan müdaxilə nəticəsində dayandırılır.

Uzanan xətanın davam edən xətadan əsas fərqi onda ifadə olunur ki, birinci əksər hallarda hərəkətsiz formada həyata keçirilir. Qeyd edildiyi kimi, davam edən xəta isə bir sıra oxşar əməllərin bir neçə dəfə eyni məqsədlər, subyektlər, hərəkət üsulu ilə və məcmu halında vahid qanun pozuntusu hesab edilməklə həyata keçirilməsidir. Yanğın təhlükəsizliyi qaydalarının pozulması və ya yerinə yetirilməməsi, sanitar qayda və normaların pozulması, qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olma və bir çox digər inzibati xətalar uzanan və ya davam edən inzibati xəta kimi də ifadə oluna bilər.

İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xəta davam edən və ya uzanan inzibati xəta ola bilər.

Belə ki, şəxs İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsi ilə inzibati məsuliyyətə cəlb olunduqdan sonra da bu xətanı törətməkdə davam edərsə, həmin Məcəllənin 9.2-ci maddəsinə uyğun ola-

raq, o, Məcəllənin 35-ci maddəsində nəzərdə tutulan müddət nəzərə alınmadan yenidən inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilər.

Lakin qanunverici Məcəllənin 9.2-ci maddəsində davam edən inzibati xətaya görə yenidən məsuliyyətə cəlb etmənin mümkünlüyünü aydın göstərsə də, uzanan inzibati xətalardan bəhs etməmişdir.

Göstərildiyi kimi, İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməlin uzanan inzibati xəta kimi törədilməsi mümkündür. Belə olan halda hüquqtətbiqedici əməldə cinayət tərkibinin (qərəzli olaraq icra etməmə) olmadığını dəqiq müəyyən etdikdən sonra İnzibati Xətalar Məcəlləsinin ümumi prinsiplərini rəhbər tutaraq şəxsi yenidən inzibati məsuliyyətə cəlb edə bilər.

Belə ki, Məcəllənin 12.2-ci maddəsinə əsasən, bu Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulan əməllərə görə inzibati məsuliyyət o halda yaranır ki, bu əməllər cinayət məsuliyyətinə səbəb olmasın. Maddənin məzmunundan da göründüyü kimi, əməldə cinayət tərkibi varsa, şəxs inzibati məsuliyyətə cəlb edilə bilməz.

İnzibati məsuliyyətə səbəb olan məhkəmə və digər orqanların qərarlarının icrası ilə əlaqədar icra məmurunun tələblərinin yerinə yetirilməməsi əməlini cinayət məsuliyyətinə səbəb olan məhkəmənin hökmünü, qərarını, yaxud digər aktını icra etməmə əməlindən fərqləndirən başlıca əlamət sonuncunun qərəzli olaraq törədilməsidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu "Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 37-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 306.1-ci maddəsi baxımından şərh edilməsinə dair" 2014-cü il 18 dekabr tarixli Qərarında formalaşdırdığı hüquqi mövqeyi təkrarlayaraq bir daha qeyd edir ki, məhkəmə aktlarının qərəzli icra edilməməsini aşağıdakılara əsasən müəyyən etmək olar:

– məhkəmə qərarında nəzərdə tutulmuş tələblərin həmin qərarda müəyyən edilmiş müddət ərzində icra edilməməsi;

– borcluya məhkəmə qərarının icra edilməməsi haqqında dəfələrlə rəsmi xəbərdarlıq edilməsi;

– borclunun məhkəmə qərarını icra etməməsinə görə inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi;

– borclu tərəfindən məhkəmə qərarının icrası üçün yetərli tədbirlərin görülməməsi.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi vacib hesab edir ki, məhkəmə və digər orqanların

qərarlarının icrası ilə əlaqədar icra məmurunun tələblərinin yerinə yetirilməməsinə görə şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi məsələsinə baxılarkən hüquqtətbiqedici işin faktiki hallarını hərtərəfli araşdırmalı, bundan əvvəl onun barəsində bu əmələ görə inzibati tənbeh tətbiq edilib- edilməməsini, inzibati tənbehin məqsədlərinə nail olunub-olunmamasını, əməlin məhz qərəzli olaraq törədilib-törədilməməsini və digər mühüm halları araşdırmalıdır.

Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, tənbeh və ya cəzanın tətbiqi tərbiyəvi xarakter daşıyır. Hər hansı bir sanksiyanın tətbiqi isə mütənasib və ədalətli olmalıdır. Məhkəmə aktlarının icra edilməməsi ilə əlaqədar hər hansı inzibati tənbeh və ya cəza tətbiq edilərkən, ilk növbədə, borclu şəxs tərəfindən icra məmurunun tələblərinin yerinə yetirilməsi üçün mümkün vasitələrdən istifadə edilib-edilməməsi obyektiv qiymətləndirilməlidir.

Bununla yanaşı, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, məhkəmələr belə işlərə baxarkən Konstitusiyadan irəli gələn tarazlıq prinsipini rəhbər tutaraq, bir tərəfdən məhkəmə aktının icrasının vacibliyinə, digər tərəfdən isə şəxsin lüzumsuz olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməməsinə xüsusi diqqət yetirməlidirlər. Bu yanaşma, həmçinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə" 2017-ci il 10 fevral tarixli 2668 nömrəli Sərəncamında əks olunmuş dekriminallaşdırma siyasətinə dair tövsiyələrdən irəli gəlir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 9.2, 12 və 35-ci maddələrinin mənası baxımından, şəxs həmin Məcəllənin 528.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xətanı törətməyə görə inzibati məsuliyyətə cəlb edildikdən sonra məhkəmə və digər orqanların qərarlarını icra etmədikdə (qərəzli olaraq icra etməmə istisna olmaqla), yenidən inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 9.2, 12 və 35-ci maddələrinin mənası baxımından, şəxs həmin Məcəllənin 528.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xətanı törətməyə görə inzibati məsuliyyətə cəlb edildikdən sonra məhkəmə və digər orqanların qərarlarını icra etmədikdə (qərəzli olaraq icra etməmə istisna olmaqla), yenidən inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilər.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar "Azərbaycan", "Respublika", "Xalq qəzeti", "Bakinski raboçi" qəzetlərində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

П О С Т А Н О В Л Е Н И Е
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании статьи 528.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках с точки зрения статей 9.2 и 35 данного Кодекса

4 сентября 2018 года **город Баку**

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмайлова, Джейхуна Гараджаева (судья-докладчик), Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда – Фараида Алиева,

представителей заинтересованных субъектов – судьи Хатаинского районного суда города Баку Габиля Мамедова и заведующего сектором военного законодательства Апарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Эльдара Аскерова,

эксперта – старшего преподавателя кафедры конституционного права юридического факультета Бакинского государственного университета Эльшада Насирова,

специалиста – ведущего консультанта Главного управления принудительного исполнения Министерства юстиции Азербайджанской Республики Ягуба Гурбанова,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке особого конституционного судопроизводства конституционное дело на основании обращения Хатаинского районного суда города Баку о толковании статьи 528.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках в связи со статьями 9.2 и 35 данного Кодекса.

Заслушав доклад судьи Дж.Гараджаева по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалиста, мнение эксперта, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

УСТАНОВИЛ:

Хатаинский районный суд города Баку, обратившись в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд), просил дать толкование статьи 528.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках (далее – Кодекс об административных проступках) с точки зрения возможности повторного привлечения к административной ответственности за деяние, предусмотренное в данной статье, в связи со статьями 9.2 и 35 данного Кодекса.

В обращении указано, что решением Хатаинского районного суда города Баку от 10 апреля 2015 года было постановлено изъятие у Ш.Гасановой денежных средств на сумму 55.000 манатов и выплата их А.Нуруллаевой и на основании данного решения выдан исполнительный лист от 25 мая 2015 года. Однако Ш.Гасанова не погасила долг и не выполнила законных требований исполнительного чиновника в связи с исполнением исполнительного документа. Исполнительный чиновник Исполнительного отдела Хатаинского района 17 мая 2016 года составил протокол по статье 528.1 Кодекса об административных проступках и представил его в суд для рассмотрения. Решением Хатаинского районного суда города Баку от 17 мая 2016 года Ш.Гасанова была признана виновной по статье 528.1 Кодекса об административных проступках, в отношении ее применено взыскание в виде административного ареста сроком на десять дней.

Решением Бакинского апелляционного суда от 20 мая 2016 года, рассмотревшего дело на основании апелляционной жалобы Ш.Гасановой, решение Хатаинского районного суда города Баку от 17 мая 2016 года было оставлено без изменения.

Ш.Гасанова не выполнила законных требований исполнительного чиновника Исполнительного отдела Хатаинского района по исполнительному листу, поэтому последний на основании статьи 35 Кодекса об административных проступках по истечении 18 месяцев вновь составил по статье 528.1 Кодекса об административных проступках протокол от 29 ноября 2017 года и представил его в суд для рассмотрения.

Решением Хатаинского районного суда города Баку от 29 ноября 2017 года производство по упомянутому делу об адми-

нистративном проступке было прекращено на основании статей 53.0.7 и 105.1 Кодекса об административных проступках. Решение было мотивировано тем, что данный суд уже принял решение от 17 мая 2016 года о применении в отношении Ш.Гасановой административного взыскания по тому же факту, поэтому на основании статьи 9.2 Кодекса об административных проступках, никто не может быть привлечен к административной ответственности за один и тот же административный проступок дважды.

Бакинский апелляционный суд решением от 27 декабря 2017 года на основании статьи 134.1.4 Кодекса об административных проступках, то есть рассмотрения всех фактических обстоятельств, представляющих важное значение для дела, отменил решение Хатаинского районного суда города Баку и вернул материал об административном проступке в данный суд для повторного рассмотрения.

Производство по делу об административном проступке в отношении Ш.Гасановой, начатое решением Хатаинского районного суда города Баку от 7 февраля 2018 года по статье 528.1 Кодекса об административных проступках, вновь было прекращено на основании статей 53.0.7 и 105.1 данного Кодекса.

Решением Бакинского апелляционного суда от 1 марта 2018 года решение Хатаинского районного суда города Баку было отменено на том же основании, а дело об административном проступке возвращено в данный суд для рассмотрения.

Хатаинский районный суд города Баку при рассмотрении дела пришел к такому выводу, что возникла необходимость в толковании вопроса о том, может ли лицо, признанное виновным и получившее взыскание по статье 528.1 Кодекса об административных проступках, вновь быть признано виновным и получить взыскание за тот же административный проступок.

По мнению обратившегося, хотя в законодательстве об административных проступках продолжается отражение возможности повторного привлечения к административной ответственности за административные проступки, отсутствие ясности в отмеченном вопросе в отношении продолжаемых административных проступков может не только создать трудности в формировании единой судебной практики, но и привести к на-

рушению интересов сторон, охраняемых Конституцией и законами Азербайджанской Республики (далее – Конституция).

Пленум Конституционного Суда, считая важным обеспечение исполнения решений судов, касающихся поставленного в обращении вопроса, с точки зрения конституционных ценностей, отмечает следующее.

Согласно частям I и II статьи 129 Конституции, суды выносят решения от имени государства, исполнение которых обязательно. Неисполнение решения суда влечет установленную законом ответственность.

Обязательность исполнения решений судов отражена также в статье 5 Закона Азербайджанской Республики "О судах и судьях". Согласно данной статье, по осуществленному производству дел суды выносят постановления, приговоры, определения и решения от имени Азербайджанской Республики. Эти решения, приобретающие законную силу в порядке, установленном законодательством Азербайджанской Республики, должны быть обязательно, своевременно и точно исполнены на территории Азербайджанской Республики всеми физическими и юридическими лицами. Неисполнение приобретающих законную силу решений суда влечет за собой ответственность, предусмотренную законодательством Азербайджанской Республики.

В статьях 15.1-15.3 Гражданско-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики отмечается, что суд принимает судебные акты в форме решений, определений, постановлений и приказов. Вступившие в законную силу судебные решения, определения, постановления и приказы являются обязательными для всех органов государственной власти, органов местного самоуправления, их должностных лиц, общественных объединений, политических партий, профсоюзных организаций, их должностных лиц, а также для физических и юридических лиц и подлежат неукоснительному исполнению на всей территории Азербайджанской Республики. Неисполнение указанных судебных актов, а равно иное проявление неуважения к суду влекут ответственность, предусмотренную законом.

Правила и условия обязательного исполнения решений судов и иных органов в Азербайджанской Республике регулируются Законом Азербайджанской Республики "Об исполнении" (далее – Закон "Об исполнении").

В законодательстве об исполнении обязанность по обязательному исполнению решений судов и иных органов возложена на исполнительного чиновника, и связанные с этим требования последнего обязательны для всех органов, юридических лиц, их должностных лиц и физических лиц на территории Азербайджанской Республики.

На основании статьи 3.2 Закона "Об исполнении", лица, не выполняющие требования исполнительных чиновников, связанные с исполнением решений судов и иных органов, препятствующие исполнению возложенных на них обязанностей, несут ответственность в порядке, предусмотренном законодательством Азербайджанской Республики.

В отмеченном Законе также установлены круг и сроки действий, подлежащих выполнению исполнительными чиновниками в связи с исполнением решений судов, мер, которые они могут принять, в том числе мер принудительного исполнения.

В связи с этим Пленум Конституционного Суда отмечает, что невыполнение законных требований исполнительного чиновника в связи с исполнением решений судов и иных органов не влечет административного ареста в обязательном порядке, исполнительным чиновникам следует различными законными методами создать условия для обеспечения исполнения судебных актов и только после исчерпания всех возможностей использовать жесткие меры административного и уголовного воздействия.

В статье 82 Закона "Об исполнении" законодатель установил порядок привлечения должника к ответственности за неисполнение исполнительного документа, обязывающего выполнить определенные действия или отказаться от выполнения определенных действий.

Согласно статье 82.1 данного Закона, в случае неисполнения должником без уважительных причин исполнительного документа, обязывающего в установленный исполнительным чиновником срок выполнить определенные действия или отказаться от выполнения определенных действий, исполнительный чиновник составляет протокол об административном проступке для привлечения должника к административной ответственности в порядке, предусмотренном законодательством Азербайджанской Республики, и вместе с другими материала-

ми дела направляет его в соответствующий суд. После принятия решения о привлечении к административной ответственности исполнительный чиновник назначает должнику новый срок для исполнения

В соответствии с требованиями статьи 82.3 Закона в случае злостного неисполнения исполнительного документа исполнительный чиновник направляет в орган предварительного расследования дел о соответствующих преступлениях заверенное руководителем исполнительной службы (главным исполнительным чиновником) представление о привлечении лица, обязанного исполнить решение суда, к уголовной ответственности в порядке, предусмотренном законодательством Азербайджанской Республики.

В статье 528 Кодекса об административных проступках, вступившего в силу 1 марта 2016 года, установлена административная ответственность за невыполнение требований исполнительного чиновника в связи с исполнением решений судебных и иных органов. В статье 528.1 данного Кодекса за невыполнение законных требований исполнительного чиновника в связи с исполнением решений судебных и иных органов или неисполнение по неуважительной причине исполнительного документа, обязывающего должника в установленный исполнительным чиновником срок выполнить определенные действия или отказаться от выполнения определенных действий, предусмотрено применение соответствующих мер административного взыскания (штраф или административный арест).

Как видно, состав данной статьи наступает в случаях невыполнения требований исполнительного чиновника в связи с исполнением решений судебных и иных органов или неисполнения исполнительного документа, обязывающего должника в установленный исполнительным чиновником срок выполнить определенные действия или отказаться от выполнения определенных действий, именно по неуважительной причине.

Следует отметить, что в статье 313-1 Кодекса об административных проступках, действовавшего до 1 марта 2016 года, также установлена ответственность за данный административный проступок. Пленум Конституционного Суда принял ряд решений о толковании отмеченной нормы утратившего силу Кодекса об административных проступках и норм законода-

тельства, касающихся неисполнения решений судебных и иных органов.

В Постановлении Пленума Конституционного Суда Азербайджанской Республики "О толковании статьи 265.5 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики и статьи 82.3 Закона Азербайджанской Республики "Об исполнении судебных решений" от 15 февраля 2008 года указано, что законодателем в содержании статьи 82 Закона Азербайджанской Республики "Об исполнении судебных решений" была использована административная преюдиция. Кроме того, в случае продолжения после административной ответственности противоправного поведения должника установлена возможность привлечения его к уголовной ответственности именно на основании представления руководителя структуры судебных исполнителей в соответствующий орган в порядке, предусмотренном законодательством Азербайджанской Республики.

Кроме того, Пленум Конституционного Суда отмечал, что в уголовном законодательстве административная преюдиция, с одной стороны, исключает излишнюю криминализацию деяния, а с другой, – создает возможность для предотвращения преступления посредством привлечения лица к ответственности за аналогичное правонарушение. В этом случае, административное взыскание считается правовым средством в борьбе не только с административным правонарушением, но и преступлением. Так, лицо, совершившее административное нарушение и привлеченное за это к административной ответственности, предупреждается о том, что в случае повторного совершения аналогичного нарушения будет привлечено к уголовной ответственности. Безрезультатность привлечения к административной ответственности, доказывает несостоятельность воспитательного, предупредительного воздействия данного административного взыскания. В этом случае, обвиняемое лицо привлекается к уголовной ответственности. Время исполнения административного взыскания и предусмотренный законом срок после его исполнения являются сроком признания лица привлеченным к административной ответственности. Факт совершения лицом в течение этого срока нового административного проступка может повлечь для него негативные последствия правового характера (обстоятельство, отягчающее администра-

тивную ответственность, и классифицирующий признак для применения более строгого административного взыскания). Срок погашения административного взыскания считается испытательным сроком, в течение которого лицо, привлеченное к ответственности, должно доказать свое исправление (Постановление "О толковании статьи 37 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках с точки зрения статьи 306.1 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики" от 18 декабря 2014 года).

В Постановлении Пленума Конституционного Суда "О толковании статьи 306.1 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики" от 2 октября 2012 года отмечено, что состав преступления, предусмотренного в статье 306 Уголовного Кодекса, возникает после привлечения лица к административной ответственности по статье 313.1.1 Кодекса об административных проступках. Однако факт привлечения лица к административной ответственности по статье 313.1.1 Кодекса об административных проступках не может повлечь безоговорочного привлечения его к уголовной ответственности по статье 306 Уголовного Кодекса. После привлечения лица к административной ответственности необходимо выяснить, имело ли место злостное неисполнение лицом решения суда или воспрепятствование исполнению судебных актов, и лишь при наличии данного признака может начаться уголовное преследование.

Таким образом, статья 82 Закона "Об исполнении" обязала исполнительного чиновника в случае безрезультатности мер, принятых для исполнения решения суда, принять меры для привлечения должника, в первую очередь, к административной ответственности, а при злостном неисполнении исполнительного документа – к уголовной ответственности.

Следует отметить, что Пленум Конституционного Суда, принимая вышеуказанные постановления, опирался на нормы действовавшего в тот период Кодекса об административных проступках относительно неисполнения решений судебных и других органов.

Пленум Конституционного Суда подчеркивает в связи с нынешним обращением, что согласно принципу справедливости, закрепленному в статье 9 Кодекса об административных проступках, взыскание, применяемое в отношении лица, совер-

шившего административный проступок, должно быть справедливым, то есть соответствовать характеру административного проступка, обстоятельствам его совершения и личности лица, признанного виновным в совершении административного проступка. Принцип справедливости, закрепленный в Кодексе об административных проступках, устанавливает границу между деянием, которое в силу своего отличительного критерия считается административным проступком, и другими правонарушениями. Данный принцип, устанавливая ответственность каждого лица, совершившего проступок, перед законом за деяние, признанное административным проступком, определяет соразмерность объема административной ответственности. Статьи же, предусматривающие взыскание за виды административного проступка, руководствуясь принципом справедливости, устанавливают индивидуализирующие мерки.

В отличие от утратившего силу Кодекса об административных проступках в новопринятом Кодексе принцип справедливости закреплен шире. Так, на основании статьи 9.2 Кодекса, никто не может быть привлечен к административной ответственности за один и тот же административный проступок дважды. Если после привлечения к административной ответственности за продолжаемый административный проступок лицо продолжает совершать этот проступок, оно привлекается к административной ответственности.

Согласно же статье 35 Кодекса об административных проступках, если лицо, подвергнутое административному взысканию, в течение года со дня окончания исполнения взыскания не совершило нового административного проступка, оно считается не подвергавшимся административной ответственности.

Согласно сути статьи 9.2 Кодекса об административных проступках, если после привлечения к административной ответственности лицо продолжает совершать этот проступок, то может быть вновь привлечено к административной ответственности без ожидания срока в один год, установленного в статье 35 Кодекса.

В теории права под словами "продолжаемые правонарушения" понимаются незаконные тождественные деяния, которые совершаются неоднократно с одним умыслом и отделены один от другого во времени. Для "продолжаемых правонарушений"

характерны следующие признаки: данные правонарушения – это ряд самостоятельных идентичных деяний, отделенных одно от другого во времени; все незаконные деяния объединены одним умыслом; за незаконные деяния в законодательстве предусмотрена соответствующая правовая ответственность.

А "длящиеся правонарушения" (преступления, проступки) начинаются и совершаются непрерывно в течение длительного времени. Суть "длящегося правонарушения" выражается в его непрерывности, это его основной критерий. Хотя в законодательстве об административных поступках не раскрывается классификация или суть длящихся административных проступков, тем не менее, с теоретической точки зрения можно отметить, что длящийся административный проступок – это длительное невыполнение в форме действия или бездействия обязательств, возложенных на определенное лицо законодателем под угрозой административного наказания. Некоторые характерные особенности "длящихся правонарушений" заключаются в том, что они начинаются в конкретный момент – в момент нарушения установленных законом обязательств, в том числе завершаются в момент конкретного завершения противоправного деяния – в момент прекращения самим субъектом конкретных действий, либо действие прекращается в результате вмешательства извне.

Основное отличие длящегося проступка от продолжаемого проступка выражается в том, что первый в большинстве случаев осуществляется в форме бездействия. А продолжаемый проступок, как уже было отмечено, – это неоднократное совершение ряда тождественных деяний с одним умыслом, теми же субъектами, средствами действия, которые составляют в совокупности единое правонарушение. Нарушение или невыполнение правил пожарной безопасности, нарушение санитарных правил и норм, занятие незаконной предпринимательской деятельностью и многие другие административные проступки могут выражаться и как длящиеся или продолжаемые административные проступки.

Административный проступок, предусмотренный в статье 528.1 Кодекса об административных проступках, может являться продолжаемым или длящимся административным проступком.

Так, если после привлечения к административной ответственности по статье 528.1 Кодекса об административных проступках лицо продолжает совершать этот проступок, то в соответствии со статьей 9.2 данного Кодекса оно может быть вновь привлечено к административной ответственности без учета срока, предусмотренного в статье 35 Кодекса.

Однако, хотя законодатель отчетливо указал в статье 9.2 Кодекса возможность повторного привлечения к ответственности за продолжаемый административный проступок, тем не менее, умолчал о длящихся административных проступках.

Как уже было отмечено, совершение деяния, предусмотренного в статье 528.1 Кодекса об административных проступках, как длящегося административного проступка, возможно. В этом случае правоприменитель после точного установления отсутствия в деянии состава преступления (злостного неисполнения), руководствуясь общими принципами Кодекса об административных проступках, вновь может привлечь лицо к административной ответственности.

Так, на основании статьи 12.2 Кодекса, административная ответственность за деяния, предусмотренные в Особенной части настоящего Кодекса, наступает в том случае, если эти деяния уголовной ответственности не подлежат. Как видно из содержания статьи, если в деянии имеется состав преступления, лицо не может быть привлечено к административной ответственности.

Важнейший признак, отличающий деяние, связанное с невыполнением требований исполнительного чиновника в связи с исполнением решений судебных и других органов, влекущим административную ответственность, от деяния, связанного с неисполнением приговора, решения или другого акта суда, влекущим уголовную ответственность, заключается в злостном совершении последнего.

Повторяя правовую позицию, сформированную в Постановлении "О толковании статьи 37 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках с точки зрения статьи 306.1 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики" от 18 декабря 2014 года, Пленум Конституционного Суда еще раз отмечает, что злостное неисполнение судебных актов можно установить на основании:

– неисполнения требований, предусмотренных в решении суда, в течение срока, установленного в данном решении;

– неоднократного официального предупреждения должника о неисполнении судебного решения;

– привлечения должника к административной ответственности за неисполнение судебного решения;

– непринятия должником достаточных мер для исполнения судебного решения.

Учитывая вышеуказанное, Пленум Конституционного Суда считает важным отметить, что при рассмотрении вопроса о привлечении лица к административной ответственности за невыполнение требований исполнительного чиновника в связи с исполнением решений судебных и других органов правоприменителю следует всесторонне изучить фактические обстоятельства дела, выяснить, применялось ли прежде в отношении его административное взыскание за данное деяние, достигло ли административное взыскание поставленной цели, имело ли место именно злостное совершение деяния и другие важные обстоятельства.

Судам необходимо учитывать, что взыскание или применение наказания носят воспитательный характер. А применение той или иной санкции должно быть соразмерным и справедливым. При применении того или иного административного взыскания или наказания в связи с неисполнением судебных актов, в первую очередь, следует объективно оценить, использовал ли должник доступные средства для выполнения требований исполнительного чиновника.

Кроме того, Пленум Конституционного Суда отмечает, что судам при рассмотрении таких дел необходимо, руководствуясь вытекающим из Конституции принципом пропорциональности, уделять особое внимание, с одной стороны, важности исполнения судебного акта, а с другой, – непривлечению лица без нужды к уголовной ответственности. Данный подход вытекает также из рекомендаций относительно политики декриминализации, отраженной в Распоряжении Президента Азербайджанской Республики "Об упорядочении деятельности в пенитенциарной сфере, гуманизации политики наказания и расширении применения альтернативных видов наказания и процес-

суальных мер принуждения, не связанных с изоляцией от общества" от 10 февраля 2017 года.

Учитывая вышеуказанное, Пленум Конституционного Суда приходит к такому выводу, что с точки зрения смысла статей 9.2, 12 и 35 Кодекса об административных проступках в случае неисполнения лицом решений судебных и других органов (за исключением злостного неисполнения) после привлечения к административной ответственности за совершение административного проступка, предусмотренного статьей 528.1 данного Кодекса, оно может быть вновь привлечено к административной ответственности.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном суде", Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. С точки зрения смысла статей 9.2, 12 и 35 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках в случае неисполнения лицом решений судебных и других органов (за исключением злостного неисполнения) после привлечения к административной ответственности за совершение административного проступка, предусмотренного статьей 528.1 данного Кодекса, оно может быть вновь привлечено к административной ответственности.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

3. Постановление опубликовать в газетах "Азербайджан", "Республика", "Халг газети", "Бакинский рабочий" и в "Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики".

4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

ON BEHALF OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
D E C I S I O N

OF THE PLENARY SESSION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

On interpretation of Paragraph 1 and 3 of the Note section of Article 177 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan

23 April 2018 **Baku city**

The composition of the Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan, including Farhad Abdullayev (chair), Sona Salmanova, Sudaba Hasanova (reporter-Judge), Rovshan Ismayilov, Jeyhun Garajayev, Rafael Gvaladze, Mahir Muradov, Isa Najafov and Kamran Shafiyev,

with the participation of Court secretary – Faraid Aliyev,

representatives of interested subjects – Namiq Mammadov, Judge of the Baku Appellate Court and Kamala Pashayeva, Adviser of the Department on Administrative and Military Legislation of the Milli Mejlis of the Republic of Azerbaijan,

expert – Shahla Samedova, professor of the Criminal Law and Criminology Department of the Baku State University, Doctor of Law,

specialists – Shahin Yusifov, Chief of the Criminal Board of the Supreme Court of the Republic of Azerbaijan, Murvat Hasanov, Deputy Chief of the Department for the Defence of State Charges of the Chief Prosecutor's Office of the Republic of Azerbaijan, Head of the Department for the Protection of State Charges in Courts of Appeal and Cassation, and Nahid Mammadzadeh, Head of the Department of Chief Organizational-Inspection of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Azerbaijan,

heard in accordance with Paragraph 6 of Article 130 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, at open court hearing on special constitutional proceedings, the application of the Baku

Appellate Court on the interpretation of paragraph 1 and 3 of the Note to Article 177 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan in the light of Articles 16 and 177.2.2 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, Articles 60 and 71 of the Constitution, as well as Articles 6 and 7 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Having heard the report of Judge S. Hasanova on the case, speeches of representatives of interested subjects and experts, opinion of the expert, examining and discussing the materials of the case, the Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

D E T E R M I N E D A S F O L L O W S:

The Baku Appellate Court applied to the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan (hereinafter – the Constitutional Court) for interpretation of paragraph 1 and 3 of the Note to Article 177 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan in the light of Articles 16 and 177.2.2 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, Articles 60 and 71 of the Constitution, as well as Articles 6 and 7 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The application indicated that the Baku Court of Appeal had been filed a criminal case based on an appeal protest related to the conviction of A.Hamzayev under Article 177.2.2 of the Criminal Code. The Court decision on this criminal case has established that the accused has repeatedly committed theft.

So, in order to seize another's property secretly, on September 10, 2015, he plundered a brake winding of the machine in elevator section of the building and damaged the property owner in the amount of 106 manat.

Later, A.Hamzayev again with the purpose of seizing another's property, committed repeatedly theft crimes from September 11 to December 24, 2015, separating cables and stealing brake windings from the machine section of elevators located in different buildings with a damage of 106 manat per each episode, together 62 episodes.

A.Hamzayev was sentenced to 3 years and 3 months of imprisonment on charges of committing a crime under Article 177.2.2 of the

Criminal Code with the decision of the Surakhani District Court of Baku on October 23, 2017 and placed under the probation period of 1 year and 6 months in accordance with Article 70 of the Criminal Code.

The state prosecutor filed an appeal protest and requested elimination of part on application of Article 70 of the Criminal Code and imprisonment of A. Hamzayev under Article 177.2.2 of the Criminal Code.

According to the Baku Court of Appeal, the lack of clarification at legislation regarding the fact that the requirement about the amount of damage caused with the firstly committed act should exceed five hundred manats, and if it was repeatedly should exceed one hundred manats for the purpose of interpreting the act as a repeated theft, creates hardships in the court's practice violating the principle of legal certainty. Thus, liability provided for in Articles 177.1, 178.1 and 179.1 of the Criminal Code arises when the property owner or other owner is damaged more than five hundred manats, but not more than five thousand manats. The liability provided for in Articles 177.2.1-177.2.3-2, 177.2.5 and 177.3.1 of this Code shall arise in the event of damage to property owner or other owner in the amount of more than one hundred manats. As it can be seen, the damage caused to the owner or other owner of the property for the simple theft act must exceed five hundred manats and in the event of repeated repetition more than one hundred manats.

According to the applicant, there is a need to interpret the mentioned Articles to formulate a common judicial practice with respect to the acts, depending on the amount of damage incurred when the same acts were repeated.

The Plenum of the Constitutional Court considers it important to mention the following regarding the application.

According to the Paragraph I of Article 13 of the Constitution, the property in the Azerbaijan Republic is inviolable and is protected by state.

Property is an economic and legal category and constitutes a set of actual social relationships, such as possession, usage, and disposal of property obtained and owned by the proprietor. When regulated by legal norms, these relations take legal form and are legally pre-

scribed by the rights of the proprietor as possessing of movable and immovable property, and using and disposing it.

The property was also included in the list of objects protected by criminal law and its protection was defined as one of the main duties of the Criminal Code. According to Article 2.1 of the Criminal Code, duties of the Code are: providing of the peace and safety of mankind, protection of rights and freedom of the person and the citizen, of property, of economic activities, of social order and public safety, of environment, of constitutional grounds of the Azerbaijan Republic from criminal encroachments, and also the prevention of crimes.

It should be noted that the norms of the Criminal Code on offenses against property are constantly improved by the legislator.

By the Order №2668 of the President of the Republic of Azerbaijan dated February 10, 2017 "On improvement of activity in the penitentiary sphere, humanization of the penal policy and the extension of the application of alternative punishment and procedural compulsory measures not related to isolation from society", an important boost was given to the implementation of further reforms for the liberalization of the criminal law policy, by restricting the application of arrests and deprivation of liberty for crimes which do not represent big public danger and less serious crimes, decriminalization of offenses and the application of broader alternative penalties. According to the Law of the Republic of Azerbaijan "On Amendments to the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan" dated October 20, 2017, adopted in connection with the execution of the Order, many articles of the General and Special Part of the Criminal Code, including Article 177 of the Criminal Code and its Note section have been changed.

In Article 177.1 of the Criminal Code and changes to the "Note" section, it is shown that the criminal liability occurs in the event of a criminal offense against the property owner or other possessor in excess of five hundred manats, but not more than five thousand manats, and penalty that can be imposed vary from the public works from three hundred sixty to four hundred and eighty hours or corrective works for up to two years, or limitation of the liberty for the term up to two years, or imprisonment for the term up to two years. Before these changes, liability for theft of property was borne when

the property owner or other possessor suffered for more than one hundred, but not more than three thousand manats (the text of the Criminal Code eliminated from December 1, 2017 on).

Thus, taking into consideration the socio-economic processes taking place in the country, the amount for occurance of criminal liability for the offenses against property committed for the first time has been increased from one hundred to five hundred manat.

Taking into account these changes, the Plenary of the Constitutional Court considers it necessary to review the relevant provisions of the Criminal Code.

Chapter 23 of the Criminal Code is devoted to crimes against property. Offenses of this category include theft, fraud, embezzlement or extortion, loot, robbery and so on. Among these crimes, plundering has special place.

Plundering is to take possession of another's property illegally and indispensably by damaging the property owner and other possessor for the benefit of himself or other persons.

Article 177 of the Criminal Code has identified the theft as a covert plundering of another's property. The secretive way of seizure, which is an objective aspect of this offense, differentiates theft from other forms of plundering. During the theft, the criminal takes the property of the victim out of his will, and passes it to his own disposal. When it comes to coverty, it is understood as that the committal offense is unknown to both the proprietor and the other persons.

Defining criminal elements of the theft is of great importance for the criminal-legal assessment of the offense.

Necessary and facilitative elements have huge importance in the formation of the composition of criminal act. Necessary elements are such traits of each criminal act that without them the act does not constitute a criminal offense. Facilitative elements are those which are not necessary for all the criminal acts and play various roles in different compositions. Such elements include the time, place, and method of committal of the offense, characterizing the objective side of the offense, motive and purpose, characterizing the subjective side of the offense and so on.

Separation of the elements of the criminal composition into necessary and facilitative elements is of great importance for the identi-

fication of separate criminal offenses and differentiating similar offenses. For example, while plundering one's property in a secretive way is a necessary element of theft (Article 177), it is an assessing element in an offense of deliberate killing with commonly dangerous method (Article 120.2.4).

There is also significant legal importance of the concrete and evaluative elements of the criminal composition. The concrete elements are clearly defined in the text of the norms of the Criminal Code. For example, the amount of damage inflicted with theft offenses (Note section of Article 177), the considerable and large extent of the damage suffered because of offenses committed in economic activity field (Note section of Article 190) and so on.

An analysis of Article 177 of the Criminal Code gives rise to conclude that the secretive way of plundering another person's property is a necessary element of the objective aspect of the theft. Secret plundering also acts as a necessary element when those acts are repeated. The amount of damage inflicted on the proprietor or other owner of the property, as a specific sign, is indicated by the legislature in the "Note" section, taking into account the essential elements of the offense.

Therefore, the Plenary of the Constitutional Court considers that "the same acts" of Article 177.2 of the Criminal Code implies only the necessary element of the theft under Article 177.1 of the Code, i.e. the secret plundering of the other person's property. The amount exceeding five hundred manats mentioned in Paragraph 1 of Note section of Article 177 of the Criminal Code is concrete element of criminal composition being part of Article 177.1 of this Code, while the amount exceeding one hundred manats belong to Article 177.2 of the Code.

It should be noted that Paragraph 3 of "Note" section of Article 177 of the Criminal Code also establishes the repetition of the same crimes, as well as the repetition of various crimes. According to this paragraph, if the person who committed any or some of the offenses set forth in Articles 177-183, as well as Articles 213-3, 217, 227, 232 and 235 of the Code, commits again any of the offenses stipulated by Articles 177-183 of this Code (except as provided for in Article 16.3 of this Code), it shall be deemed to be repetition of the crimes.

The Plenum of the Constitutional Court stated in its judgment "On Interpretation of Article 18.5, Article 61.1.1 and 65 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan" of 18 March 2013 referring to the institute of repetition as that the set of crimes are characterized as aggravating criminal liability. The consecutive committal of offense by a person allows him to obtain practice in committing criminal offense, making his subsequent criminal activity more dangerous.

In its judgment of 4 March 2013 on "Interpretation of Paragraph 3 of the Note section of the Article 177 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan", the Plenum of the Constitutional Court stated that the repetitive committal of crime by the person proves, as a rule, his constant criminal inclination, which is, in the end, a sign of high public danger.

The Plenary of the Constitutional Court reiterates that the fact about that the person committed at least two publicly dangerous acts, must be established, in order to consider the case as repetitive committal of crime. This fact always points to that the repetition characterizes the presence of adverse features in the perpetrator. Repetition involves the commitment of crimes at different times. Although the perpetrator has an opportunity to choose a legal behavioral in a variety of living conditions, his choice of the conduct prohibited by criminal law proves his high public danger. Paragraph 17 of Part 1 of Article 94 of the Constitution relates the definition of crimes and other offenses, and the responsibility for their commitment to exclusive jurisdiction of the legislative authority.

The Plenum of the Constitutional Court considers that, the legislator, taking into account the degree of danger of theft in the aggravated circumstances, as well as repetitive theft referred to in Article 177.2 of the Criminal Code, and the degree of public danger of the perpetrators of this crime, established harsher criminal responsibility for the purpose of ensuring the principle of fairness.

On the basis the above-mentioned, the Plenum of the Constitutional Court comes to the following conclusions:

– The expression "the same acts" in Article 177.2 of the Criminal Code envisions only necessary element of theft referred to in Article 177.1 of this Code, i.e. the secret plundering of other person's property;

– Amount more than five hundred manats and amount more than one hundred manats mentioned in paragraph 1 of Note section of Article 177 of the Criminal Code constitute a concrete element of the offense being part of Article 177.1 and 177.2 of the Code, respectively;

– In case of repetitive committal of theft twice or more than twice, criminal liability under Article 177.2.2 of the Criminal Code emerges if the property owner or other owner is subject to damage more than one hundred manats for each act.

Being guided by the Parts V and IX of Article 130 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan and Articles 60, 62, 63, 65-67 and 69 of the Law of the Republic of Azerbaijan "On Constitutional Court", Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

D E C I D E D:

1. The expression "the same acts" in Article 177.2 of the Criminal Code envisions only necessary element of theft referred to in Article 177.1 of this Code, ie the secret plundering of other person's property;

2. In case of repetitive committal of theft twice or more than twice, criminal liability under Article 177.2.2 of the Criminal Code emerges if the property owner or other owner is subject to damage more than one hundred manats for each act

3. The decision shall come into force from the date of its publication.

4. The decision shall be published in "Azerbaijan", "Respublika", "Xalq Qazeti" and "Bakinskiy Rabochiy" newspapers, and "Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan".

5. The decision is final, and may not be cancelled, changed or officially interpreted by any institution or official.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTİTUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinin şərh edilməsinə dair

5 sentyabr 2018-ci il Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi – Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri – Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının Hüquq və icraat departamentinin Problemli maliyyə sahələri ilə iş sektorunun böyük hüquqşünası Məhəmməd Həsənli, Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun Maliyyə departamentinin direktor müavini Aslan Zeynalov və Hüquq Departamentinin Korporativ hüquq şöbəsinin müdiri Həmidə Quliyeva, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi qanunvericilik şöbəsinin sektor müdiri Nadir Sultanovun,

ekspert – Bakı Dövlət Universitetinin Mülki proses və kommersiya hüququ kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Əsmər Əliyevanın,

mütəxəssislər – Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Həmid Həmidov və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının Korporativ hüquq şöbəsinin aparıcı məsləhətçisi Pərviz Hüseynovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiya icraatı qaydasında

açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sorğusu əsasında "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək təshih tədbirinin tətbiqindən sonra əmanətlərin şərtlərinin dəyişdirilməsi (faiz dərəcəsinin aşağı salınması) yolu ilə qorunan əmanət (depozit) statusuna aid edilmiş əmanətlərin, həmçinin illik faiz dərəcəsinə əlavə bonuslar tətbiq olunmuş əmanətlərin qorunan əmanət hesab edilib-edilməməsi baxımından "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanun) 2.1.2.6-cı maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilir ki, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının (bundan sonra – Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası) Direktorlar Şurasının 2017-ci il 22 dekabr tarixli qərarı ilə "DəmirBank" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə (bundan sonra – "DəmirBank" ASC) bank fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün verilmiş 1992-ci il 23 fevral tarixli lisenziya ləğv edilmişdir. Həmçinin Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının müraciəti əsasında Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 2017-ci il 27 dekabr tarixli qərarı ilə "DəmirBank" ASC müflis elan edilmiş və Əmanətlərin Sığortalanması Fondu (bundan sonra – Fond) banka ləğvedici təyin edilmişdir.

Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası "DəmirBank" ASC-yə qarşı qorunan əmanətlərin həcminin artırılması, habelə mövcud əmanətlərin (depozitlərin) şərtlərinin dəyişdirilməsi yolu ilə qorunan əmanət (depozit) statusuna aid edilməsinə dair əməliyyatların həyata keçirilməsi və ya əqdlərin bağlanmasının dayandırılması barədə təshih tədbirləri tətbiq etmiş və bu barədə 2017-ci il 27 sentyabr ta-

rixli məktubla banka, həmçinin "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 21.4.4-cü maddəsinə əsasən 2017-ci il 19 oktyabr tarixli məktubla Fonda məlumat vermişdir.

Qeyd olunan təshih tədbirlərinin tətbiq olunmasına baxmayaraq, "DəmirBank" ASC tərəfindən əmanətlərin (depozitlərin) şərtləri əmanət müqavilələrinə əlavə sazişlər bağlanılması yolu ilə dəyişdirilərək faiz dərəcələri aşağı salınmış və bununla da qorunmayan əmanətlər qorunan əmanətlər statusuna aid edilmişdir.

Sorğuverən həmçinin qeyd edir ki, "DəmirBank" ASC bankın əmanət məhsulu olan "Yığım" və "Göy" əmanət məhsulları üzrə əmanət müqavilələrinə əlavə saziş imzalamaqla Fondun Himayəçilik Şurası tərəfindən qorunan əmanətlər üzrə müəyyən edilən illik faiz dərəcəsinin yuxarı həddi olan (milli valyutada illik 15 faiz, xarici valyutada illik 3 faiz) əmanət faizlərindən başqa əmanətçilərə bonus (+2 faiz) verilməsi öhdəliyi götürmüşdür.

Sorğuverən hesab edir ki, yuxarıda qeyd olunan əmanətlərin qorunan əmanət hesab edilib-edilməməsi ilə bağlı təcrübədə yaranan ziddiyyətlərin aradan qaldırılması məqsədi ilə "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 2.1.2.6-cı maddəsinin şərh edilməsinə zərurət yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə bağlı aşağıdakıları qeyd edir.

Əmanətlərin sığortalanması sisteminin yaradılmasının məqsədi banklar və xarici bankların yerli filialları ödəmə qabiliyyətini itirdikdə, fiziki şəxslərdən əmanətə qəbul olunmuş pul vəsaitinin itirilməsi riskinin qarşısını almaq, maliyyə və bank sisteminin sabitliyini və inkişafını təmin etməkdir.

Qanunverici bank əmanətlərinin qaytarılmasını təmin etmək məqsədi ilə sığorta hadisəsi baş verdikdə əmanətlər üzrə kompensasiyanın ödənilməsini nəzərdə tutan "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" 2006-cı il 29 dekabr tarixli Qanun qəbul etmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 9 fevral tarixli Fərmanına əsasən Əmanətlərin Sığortalanması Fondu yaradılmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.3-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinin I hissəsinə, 29-cu maddəsinin I, II və III hissələrinə, 149-cu

maddəsinin I və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair" 2017-ci il 6 iyul tarixli Qərarında göstərilmişdir ki, sığorta hadisəsi baş verdikdə Fond tərəfindən hər bir iştirakçı bankda sığortalanmış əmanət üzrə kompensasiyanın ödənilməsi heç də bank əmanətinin qaytarılması və ya Fondun bankın öhdəliyini öz üzərinə götürməsi anlamını verməməlidir. Fond tərəfindən kompensasiya əmanətçinin pul vəsaitini itirməsi riskinin qarşısını almaq məqsədi ilə yarana biləcək məhdudiyyətlərin əvəzi kimi ödənilir. Beləliklə, Fondun əsas məqsədi qoyulan əmanətlərin mülkiyyət kimi geri qaytarılması deyil, əmanətçilərin banklarda olan əmanətlərini sığortalamaqla onlara dəyə biləcək maddi və mənəvi ziyanı ən qısa müddətdə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada kompensasiya etməklə ölkənin maliyyə və bank sisteminin inkişafına dəstək olmaqdır.

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanun Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən banklarda fiziki şəxslərin əmanətlərinin kollektiv icbari sığortalanması sisteminin yaradılması və fəaliyyəti, o cümlədən əmanətlər üzrə kompensasiya ödənilməsi qaydalarını müəyyən edir.

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 2.1.2.6-cı maddəsinə əsasən, cəlb edildiyi günə bu Qanunun 8.1.20-ci maddəsinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş həddən yuxarı illik faiz dərəcəsi ilə qəbul edilmiş əmanətlər qorunmayan əmanətlərə aid edilir.

Həmin Qanunun 8.1.20-ci maddəsinə görə, Fondun Himayəçilik Şurası qorunan əmanətlər üzrə illik faiz dərəcəsinin yuxarı həddini maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı və Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ilə razılaşdırmaqla müəyyən edir.

Qeyd olunmalıdır ki, Fondun Himayəçilik Şurası qorunan əmanətlər üzrə illik faiz dərəcəsinin yuxarı həddinin müəyyən edilməsi ilə bağlı bir neçə qərar qəbul etmişdir. Belə ki, 2009-cu il 10 iyun tarixli qərar ilə qorunan əmanətlər üzrə illik faiz dərəcəsinin yuxarı həddi 15 faiz, 2013-cü il 1 avqust tarixli qərar ilə 10 faiz, 2015-ci il 24 fevral tarixli qərar ilə 12 faiz, 2016-cı il 2 mart tarixli qərar ilə xarici valyuta üzrə 3 faiz, milli valyuta üzrə 12 faiz müəyyən edilmişdir. Fondun Himayəçilik Şurasının 2016-cı il 16 sentyabr tarixli qərarı ilə isə banklarda qəbul edilən əmanətlərin illik faiz dərəcəsi xarici valyuta üzrə 3 faiz, milli valyuta üzrə 15 faiz olmaqla 3 (üç) il müddətində tam sığortalanması müəyyən edilmişdir.

Göründüyü kimi, Fondun Himayəçilik Şurası tərəfindən ayrı-ayrı vaxtlarda qəbul olunmuş qərarlarda qorunan əmanətlər üzrə müxtəlif faiz dərəcələri nəzərdə tutulmuşdur.

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 2.1.1-ci maddəsinə görə, əmanət – hesablanmış faizlər də daxil olmaqla, bankın milli və xarici valyutada qəbul etdiyi və müvafiq qanunvericiliyə və ya müqaviləyə əsasən geri ödəməli olduğu pul vəsaitləridir.

Bank və əmanətçilər arasında münasibətlər Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 51-ci fəslinin normaları və "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu (bundan sonra – "Banklar haqqında" Qanun) ilə tənzimlənir.

Mülki Məcəllənin 944.1-ci maddəsinə əsasən, bank əmanəti (depozit) müqaviləsinə görə bir tərəf (bank) başqa tərəfdən (əmanətçidən) və ya başqa tərəf (əmanətçi) üçün daxil olmuş pul məbləğini (əmanəti) qəbul edərək müqavilədə nəzərdə tutulmuş şərtlərlə və qaydada əmanət məbləğini əmanətçiyə qaytarmağı və onun üçün faizlər ödəməyi öhdəsinə götürür.

Bank əmanəti müqaviləsi əmanətçinin əmanəti banka verdiyi andan bağlanmış sayılır və əmanətçinin qoyduğu əmanət üzrə faizləri əldə etmək hüququ yaranır. Bank depozit əməliyyatı üzrə faiz dərəcələrini müəyyən edir və faizin miqdarı, bir qayda olaraq, bank əmanəti müqaviləsində göstərilir. Belə ki, Mülki Məcəllənin 948.1-ci maddəsinə əsasən, bank əmanətçiyə əmanətin məbləği üçün bank əmanəti müqaviləsi ilə müəyyənləşdirilmiş miqdarda faizlər ödəyir. Müqavilədə ödənilən faizlərin miqdarı haqqında şərtlər olmadıqda bank faizləri bu Məcəllənin 449.1-ci maddəsinə uyğun müəyyənləşdirilən miqdarda ödəməlidir. Beləliklə, bank əmanəti müqaviləsində faizlərin miqdarı göstərilmədiyi halda belə, faizlər Mərkəzi Bank tərəfindən müəyyənləşdirilən bank uçot dərəcəsi əsasında təyin edilir.

Bank əmanəti müqaviləsi üzrə bankın əsas vəzifələrindən biri əmanətlərin qaytarılmasının təmin edilməsidir. Mülki Məcəllənin 950.1-ci maddəsinə görə, banklar fiziki şəxslərin əmanətlərinin qaytarılmasını icbari sığorta yolu ilə, qanunda nəzərdə tutulan hallarda isə başqa üsullarla təmin etməlidirlər.

Bununla əlaqədar qeyd edilməlidir ki, "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 13.4-cü maddəsinə əsasən, təqvim haqla-

rı iştirakçı bankların Fondun reyestrinə daxil olunduğu gündən başlayaraq, birinci ildə qorunan əmanətlərin rüb ərzində orta günlük qalıq məbləğinin 0,15 faizi, sonrakı illərdə isə 0,125 faizi həcmində ödənilir. Qeyd edilən Qanunun 22.1.1-ci maddəsinə əsasən, Fond banklardan əmanətlər haqqında hesabatlar alır.

Həmçinin Fondun Himayəçilik Şurası tərəfindən təsdiq edilmiş "İştirakçı banklar tərəfindən Əmanətlərin Sığortalanması Fonduna təqvim haqlarının ödənilməsi və hesabatların təqdim edilməsi Qaydaları"nın 2.1-ci bəndinə əsasən, təqvim haqları banklar tərəfindən hər rüb ödənilir. Bu Qaydaların 3.1-ci bəndinə görə, bankın verdiyi rüblük hesabatlarda da əmanətin qorunan və ya qorunmayan olması müəyyənləşdirilə bilər.

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanun iştirakçı bankda sığorta hadisəsinin baş verməsi ilə əlaqədar qorunan əmanətlər üzrə müəyyən edilmiş illik faiz dərəcəsi həddinə riayət olunmaqla bağlanılaraq bankın əməliyyat sisteminə qorunan əmanət kimi daxil edilmiş bank əmanəti müqavilələri əsasında kompensasiya ödənilməsini nəzərdə tutur.

Bununla əlaqədar olaraq qeyd edilməlidir ki, "DəmirBank" ASC-nin fəaliyyət göstərdiyi dövrdə əmanət müqaviləsi üzrə faiz dərəcələri əsas götürülməklə qeyd olunan əmanətlər bankın əməliyyat sisteminə qorunan əmanət kimi daxil edilmiş və həmin əmanətlərə görə Fonda təqvim haqları hesablanaraq ödənilmişdir.

Qeyd olunduğu kimi, "DəmirBank" ASC müştərilərlə iki müqavilə bağlamışdır. Bunlardan biri illik faiz dərəcəsinin yuxarı həddində bank əmanəti müqaviləsi, digəri isə əlavə bonus ödənişlərinin verilməsi barədə saziş olmuşdur.

Bank ilə əmanətçilər (müştərilər) arasında bağlanılan 2 faiz bonus (mükafat) müqavilələri mülki qanunvericiliyin əsas prinsiplərindən biri olan müqavilə azadlığı prinsipinə əsaslanmışdır.

Müqavilə azadlığı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra -Konstitusiya) 29-cu və Mülki Məcəllənin 152.1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş mülkiyyət, eləcə də Konstitusiyanın 59-cu maddəsində təsbit edilmiş azad sahibkarlıq hüquqlarının reallaşdırılması elementlərindən biri kimi çıxış edir. Mülki qanunvericiliyə müvafiq olaraq müqavilə azad qaydada bağlanılır və məzmunu tərəflərin iradəsi ilə müəyyənləşdirilir. Belə ki, Mülki Məcəllənin 390-cı maddəsi ilə fiziki və hüquqi şəxslərə azad surətdə

müqavilələr bağlamaq və bu müqavilələrin məzmununu müəyyənləşdirmək təminatı verilir. Müqavilə azadlığının məzmununu formalaşdıran elementlər sırasına seçdiyi kontragentlə müqavilə bağlamaq (və ya bağlamamaq), onun növü və formasını, habelə bağlanan müqavilənin şərtlərini, o cümlədən müvafiq qiymətləri müəyyən etmək azadlığını aid etmək olar.

Bank əmanətçiləri cəlb etmək üçün öz təşəbbüsü ilə digər ödənişlər edə bilər. Belə ki, əmanətdən əldə edilən digər növ gəlirlər (hədiyyə, bonus) bankın əmanət siyasətinin bir formasıdır. Bu baxımdan əmanətçi (müştəri) tam sərbəst şəkildə əlavə gəlir əldə etmək məqsədi ilə bankla əlavə müqavilə bağlamaq hüququna malikdir.

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 2.1.2.6-cı maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq əmanətin qorunan əmanət statusuna aid edilməsi üçün əmanətə görə ödənilən cəmi faiz qorunan əmanətlər üçün müəyyən edilmiş illik faiz dərəcəsindən artıq olmamalıdır. Əmanətdən əldə edilən bonus bankın əmanət siyasətinin bir forması olduğundan illik faiz dərəcəsinə aid edilməməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qənaətinə görə, bonuslar nəzərə alınmamaqla əmanət müqaviləsi üzrə qorunan əmanətlər üçün müəyyən edilmiş illik faiz dərəcəsi ilə qəbul edilmiş əmanətlərin bankın əməliyyat sisteminə qorunan əmanət kimi daxil edilməsi və Fonda təqvim haqlarının ödənilməsi sığorta hadisəsi baş verən zaman əmanətçilərə kompensasiyanın ödənilməsi üçün əsas hesab edilə bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğuda qaldırılan digər məsələ – təshih tədbirinin tətbiqindən sonra şərtləri dəyişdirilmiş (faiz dərəcəsinin aşağı salınması yolu ilə) əmanətlərin qorunan əmanət hesab edilib-edilməməsi ilə əlaqədar, ilk növbədə, "təshih tədbirləri"nin mahiyyətinə aydınlıq gətirilməsini vacib hesab edir.

"Banklar haqqında" Qanunun 47.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, bank tərəfindən prudensial normativlərin və tələblərin pozulmasına, onun fəaliyyətinin bu Qanunun, "Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun və maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının normativ xarakterli aktlarının tələbləri pozulmaqla həyata keçirilməsinə, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının verdiyi lisenziyaya və icazəyə daxil edilmiş məhdudiyyətlərin pozulmasına yol

verdiyini müəyyən etdikdə, yaxud bu cür pozuntulara səbəb ola biləcək əsaslar aşkar etdikdə pozuntunun xarakterindən asılı olaraq maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının banka təsir tədbirlərini tətbiq etmək hüququ vardır.

Həmin Qanunun 47.4-cü maddəsinə görə, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının banka icrası məcburi olan sərəncamında bu Qanunun 48-ci maddəsində göstərilmiş təshih tədbirlərinin həyata keçirilməsi və çatışmazlıqların aradan qaldırılması müddətləri barədə banka yazılı göstəriş verilir. Bankın maliyyə vəziyyətinin sağlamlaşdırılmasına yönəldilən təshih tədbirləri tətbiq edildikdə, bank verilən sərəncama müvafiq olaraq tədbirin həyata keçirilməsi planını iki həftə müddətində maliyyə bazarlarına nəzarət orqanına təqdim edir.

Maddənin məzmunundan göründüyü kimi, təshih tədbirinin tətbiqi həmçinin bankların maliyyə vəziyyətinin sağlamlaşdırılmasına, bankın restrukturizasiyası və bərpasına yönəlir. "Banklar haqqında" Qanunun 48-ci maddəsində əks olunmuş təshih tədbirlərinin əsas məqsədi mövcud durumu nəzərə alaraq bankın özünə yeni öhdəliklər yaratmaması, mövcud öhdəliklərinin artırılmaması və həmin öhdəliklərin həcminin azaldılmasıdır. Həmin maddəyə görə, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı banka aşağıdakı təshih tədbirlərini tətbiq edə bilər:

– bank fəaliyyətinin ayrı-ayrı növlərinin həyata keçirilməsinin məhdudlaşdırılması və ya dayandırılması;

– inzibatçıların vəzifələrindən müvəqqəti kənarlaşdırılması;

– banka aidiyyəti olan şəxslərlə bank əməliyyatlarının və əqdlərin həyata keçirilməsinin dayandırılması;

– depozitlərin qəbul edilməsinin məhdudlaşdırılması;

– maliyyə güzəştlərinin verilməsinin dayandırılması və s.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, "Əmanətlərin Sığortalanması haqqında" Qanunun 13.2, 14.3, 21.4.4, 21.6, 22.3.2, 27.13 və 30.2-ci maddələrində də Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının iştirakçı bankın əmanətləri cəlb etmək hüququnun dayandırılması səlahiyyəti öz əksini tapmışdır. Burada da qanunvericiliyin əsas məqsədi bankın özünə yeni öhdəliklər yaratmaması və ya mövcud öhdəliklərin həcminin artırılmamasıdır.

Qanunvericiliyin tələbinə görə, Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı olaraq, banka tətbiq etdiyi təshih tədbiri ilə funksiyası bitmiş sayılmamalı və bu tədbirlərə bank tərəfindən əməl olunmasına da nəzarəti həyata keçirməlidir.

Belə ki, Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının Nizamnaməsinin 1.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, Palata qiymətli kağızlar bazarı, investisiya fondları, sığorta, kredit təşkilatları (bank, bank olmayan kredit təşkilatları və poçt rabitəsinin operatoru) və ödəniş sistemləri sahəsində fəaliyyətin lisenziyalaşdırılması, tənzimlənməsi və ona nəzarət, habelə cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması sahəsində nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsini, həmçinin maliyyə bazarları üzrə nəzarət sisteminin şəffaflığını və çevikliyini təmin etmək məqsədi ilə yaradılmışdır.

Həmin Nizamnamənin 2.2.5 və 2.2.7-ci bəndlərinə əsasən, maliyyə bazarlarında davamlı və hərtərəfli nəzarətin həyata keçirilməsi, yoxlamalar aparılması və ya bu yoxlamaların keçirilməsinin üçüncü şəxslərə həvalə edilməsi, hesabatların alınması və əmanətlərin sığortalanması sahəsində nəzarət sisteminin fəaliyyətinin təmin edilməsi Palatanın fəaliyyət istiqamətlərinə daxildir.

Nizamnamənin 3.2.3-cü bəndinə müvafiq olaraq, Palata nəzarət etdiyi subyektlərin sağlamlaşdırılması sahəsində tədbirlər planı hazırlayır, onun icrasını əlaqələndirir və icrasına nəzarət edir.

Bununla yanaşı, "Banklar haqqında" Qanunun 43-cü maddəsinə görə, banklar bank fəaliyyətlərini və maliyyə vəziyyətini əks etdirən hesabatları, o cümlədən illik maliyyə hesabatları tərtib etməli, Palataya və Mərkəzi Banka təqdim etməlidirlər. Həmin Qanunun 44-cü maddəsinə müvafiq olaraq, bankın maliyyə fəaliyyəti hər il kənar auditor tərəfindən yoxlanılmalıdır. Kənar auditor həmçinin bankın maliyyə hesabatının onun maliyyə vəziyyəti haqqında tam və obyektiv təsəvvür yaradıb-yaratmaması barədə hesabat və rəy hazırlayır, inzibatçının və ya hər hansı əməkdaşın banka mühüm zərər vuran və ona məlum olan qanunsuz hərəkətləri barədə, habelə idarəetmədə və ya cari fəaliyyətində çatışmazlıqlar haqqında məlumat verir. Həmin Qanunun 46.2-ci maddəsinə görə, banklar Palatanın inspektorları və ya Palata tərəfindən təyin edilən kənar auditorlar tərəfindən ildə bir dəfə yoxlanılır.

Həmçinin "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 21.5-ci maddəsinə əsasən, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı iştirakçı banklar üzərində nəzarət funksiyalarını həyata keçirərkən, onların Fonda ödədikləri sığorta haqlarının hesablanması, əmanətçilərin ümumiləşdirilmiş uçotunun aparılması vəziyyətini yoxlayır və

iştirakçı bankların Fond qarşısında bu qanunla müəyyən olunmuş öhdəliklərini yerinə yetirmədiklərini aşkar etdikdə, pozuntuların aradan qaldırılması və düzgün hesablanmamış sığorta haqlarının ödənilməsi barədə həmin banka göstəriş verərək, bu haqda Fonda məlumat verir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu xüsusi olaraq qeyd edir ki, banklara qarşı tətbiq edilən təshih tədbirləri ictimaiyyətin nəzərinə çatdırılmalı və əmanətçilər həmin tədbirlər barədə məlumatı əldə etmək imkanına malik olmalıdırlar.

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 30.2-ci maddəsinə əsasən, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı iştirakçı bankın fiziki şəxslərdən əmanətləri cəlb etmək hüququnu dayandırdıqda müvafiq qərarın qəbul edildiyi gündən sonrakı iş günündən gec olmayaraq kütləvi informasiya vasitələrində bu barədə elan verir və 3 iş günündən gec olmayaraq bildiriş dərc etdirir.

Fondun Himayəçilik Şurasının 2011-ci il 8 iyul tarixli qərarı ilə "İştirakçı banklar tərəfindən əmanətlərin sığortalanmasına dair ictimaiyyətin məlumatlandırılması Qaydaları" təsdiq edilmişdir. Bu qaydalar iştirakçı banklar tərəfindən Fondun iştirakçısı olması barədə, əmanətlərin sığortalanması və kompensasiyaların ödənilməsi şərtləri haqqında ictimaiyyətin məlumatlandırılması, həmin məlumatın əmanətçilərin sərbəst şəkildə əldə edə biləcəkləri yerlərdə və anlaşıqlı formada yerləşdirilməsi, habelə əmanətçilər tərəfindən müvafiq məlumatın əldə edilməsi üçün onların yazılı və şifahi sorğularının cavablandırılması məsələlərini tənzimləyir.

Hər bir halda dövlət orqanları banklar tərəfindən təshih tədbirlərinə riayət edilməsinə nəzarət edərək əmanətçilərin maraqlarının qorunmasını təmin etməlidirlər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, banklar tərəfindən "Banklar haqqında" Qanunun 47 və 48-ci maddələrinin tələbləri pozularaq təshih tədbirlərinə riayət edilməməsi əmanətçilərin maraqlarına mənfi təsir göstərməməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu həmçinin vurğulayır ki, "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 4.1.8-ci maddəsinə əsasən, Fond ödədiyi kompensasiya üzrə məbləği reqress qaydasında iştirakçı bankdan tələb etmək hüququna malikdir.

Göstərilənlərə əsasən, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

"Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Qanunun 2.1.2.6-cı maddəsinə görə, həmin Qanunun 8.1.20-ci maddəsinə müvafiq olaraq əmanətin qorunan əmanət statusuna aid edilməsi üçün onun illik faiz dərəcəsi müəyyən edilmiş həddən artıq olmamalıdır. Əmanətlə bağlı verilən bonus illik faiz dərəcəsinə aid edilmir.

Bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelər nəzərə alınaraq müəyyən edilmiş həddən yuxarı illik faiz dərəcəsi ilə qəbul edilmiş və təshih tədbirinin tətbiqindən sonra əmanətlərin şərtlərinin dəyişdirilməsi (faiz dərəcəsinin aşağı salınması) yolu ilə qorunan əmanət statusuna aid edilmiş əmanətlər qorunan əmanətlər hesab edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini və "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinə görə, həmin Qanunun 8.1.20-ci maddəsinə müvafiq olaraq əmanətin qorunan əmanət statusuna aid edilməsi üçün onun illik faiz dərəcəsi müəyyən edilmiş həddən artıq olmamalıdır. Əmanətlə bağlı verilən bonus illik faiz dərəcəsinə aid edilmir.

2. Bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqelər nəzərə alınaraq müəyyən edilmiş həddən yuxarı illik faiz dərəcəsi ilə qəbul edilmiş və təshih tədbirinin tətbiqindən sonra əmanətlərin şərtlərinin dəyişdirilməsi (faiz dərəcəsinin aşağı salınması) yolu ilə qorunan əmanət statusuna aid edilmiş əmanətlər qorunan əmanətlər hesab edilməlidir.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar "Azərbaycan", "Respublika", "Xalq qəzeti", "Bakinski raboçi" qəzetlərində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı №1/2019

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

П О С Т А Н О В Л Е Н И Е
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании статьи 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики "О страховании вкладов"

5 сентября 2018 года **город Баку**

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева (судья-докладчик),

с участием секретаря суда – Фараида Алиева,

представителей заинтересованных субъектов – представителей Кабинета Министров Азербайджанской Республики старшего юриста сектора работы с проблемными финансовыми сферами департамента права и производства Палаты по надзору за финансовыми рынками Азербайджанской Республики Мухаммеда Гасанли, заместителя директора департамента финансов Фонда страхования вкладов Аслана Зейналова и заведующей отделом корпоративного права правового департамента Гамиды Гулиевой, заведующего сектором экономического законодательства Апарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Надира Султанова,

эксперта – доцента кафедры гражданского процесса и коммерческого права Бакинского государственного университета, доктора философии по праву Асмер Алиевой,

специалистов – судьи Бакинского апелляционного суда Гамида Гамидова и ведущего консультанта отдела корпоративно-

го права Центрального Банка Азербайджанской Республики Парвиза Гусейнова,

в соответствии с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке особого конституционного производства конституционное дело на основании запроса Кабинета Министров Азербайджанской Республики о толковании статьи 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики "О страховании вкладов".

Заслушав доклад судьи К.Шафиева по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалистов, мнение эксперта, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Кабинет Министров Азербайджанской Республики, обратившись с запросом в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд), просил дать толкование статьи 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики "О страховании вкладов" (далее – Закон "О страховании вкладов") с точки зрения признания вкладов, отнесенных к статусу вкладов (депозитов), защищенных путем изменения их условий (снижения процентной ставки) после применения корректировочных мер, а также вкладов, на годовую процентную ставку которых начислены дополнительные бонусы, защищенными вкладами.

В запросе указано, что решением Совета директоров Палаты по надзору за финансовыми рынками Азербайджанской Республики (далее – Палата по надзору за финансовыми рынками) от 22 декабря 2017 года лицензия от 23 февраля 1992 года, выданная Открытому акционерному обществу "Демир Банк" (далее – ОАО "Демир Банк") для осуществления банковской деятельности, была аннулирована. Одновременно на основании обращения Палаты по надзору за финансовыми рынками решением Бакинского апелляционного суда от 27 декабря 2017 года ОАО "Демир Банк" было объявлено банкротом, и Фонд страхования вкладов (далее – Фонд) назначил ликвидатора банка.

Палата по надзору за финансовыми рынками применила в отношении ОАО "Демир Банк" корректировочные меры по увеличению объема защищенных вкладов, а также осуществлению операций по отнесению вкладов (депозитов) к статусу защищенных вкладов (депозитов) путем изменения их условий или прекращению заключения сделок и письмом от 27 сентября 2017 года уведомила об этом банк, а также на основании статьи 21.4.4 Закона "О страховании вкладов" письмом от 19 октября 2017 года – Фонд.

Несмотря на применение отмеченных корректировочных мер ОАО "Демир Банк", изменив условия вкладов (депозитов) путем заключения дополнительных соглашений к договорам вкладов, понизил процентные ставки, тем самым незащищенные вклады были отнесены к статусу защищенных вкладов.

Запросодатель также отмечает, что ОАО "Демир Банк", подписав дополнительные соглашения к договорам вкладов по банковским продуктам "Йыгым" и "Гёй", являющимся продуктом банка, помимо процентов по вкладам, являющихся верхним пределом годовой процентной ставки (ежегодно 15 процентов в национальной валюте и 3 процента – в иностранной валюте), установленной Попечительским советом Фонда по защищенным вкладам, обязался выплачивать вкладчикам бонус (+2 процента).

Запросодатель считает, что в целях устранения возникших на практике противоречий относительно признания вышеотмеченных вкладов защищенными вкладами возникла необходимость в толковании статьи 2.1.2.6 Закона "О страховании вкладов".

В связи с запросом Пленум Конституционного суда отмечает следующее.

Цель создания системы страхования вкладов заключается в предотвращении риска потери денежных средств физических лиц, принятых в форме вкладов, при утрате платежеспособности банков или местных филиалов иностранных банков, в обеспечении стабильности и развития финансовой и банковской системы.

Законодатель в целях возвращения банковских вкладов принял Закон "О страховании вкладов" от 29 декабря 2006 года, предусматривающий выплату компенсации по вкладам при возникновении страхового случая. Одновременно на основании

Указа Президента Азербайджанской Республики от 9 февраля 2007 года был создан Фонд страхования вкладов.

В Постановлении Пленума Конституционного суда "О проверке соответствия статьи 27.3 Закона Азербайджанской Республики "О страховании вкладов" части I статьи 13, частям I, II и III статьи 29, частям I и III статьи 149 Конституции Азербайджанской Республики" от 6 июля 2017 года указано, что выплату Фондом при возникновении страхового случая компенсации по вкладу, застрахованному в каждом банке-участнике, отнюдь не следует понимать, как возвращение банковского вклада или принятие Фондом на себя обязательства банка. Компенсация выплачивается Фондом в целях предотвращения риска потери денежных средств вкладчиков как замещение возможных ограничений. Таким образом, основная цель Фонда заключается не в возвращении вкладов как собственности, а оказании поддержки развитию финансовой и банковской системы страны в результате компенсации в кратчайший срок в установленном законодательством порядке материального и морального ущерба, который может быть причинен вкладчикам, путем страхования их вкладов в банках.

Закон "О страховании вкладов" определяет правила создания и действия системы коллективного обязательного страхования вкладов физических лиц, а также выплаты компенсаций по вкладам в банках, осуществляющих деятельность в Азербайджанской Республике.

На основании статьи 2.1.2.6 Закона "О страховании вкладов" вклады, которые были приняты с годовой процентной ставкой, превышающей предел, установленный в соответствии со статьей 8.1.20 настоящего Закона, ко дню привлечения, не относятся к защищенным вкладам.

Согласно статье 8.1.20 данного Закона, Попечительский совет Фонда устанавливает верхний предел годовой процентной ставки по защищенным вкладам по согласованию с органом по надзору за финансовыми рынками и Центральным банком Азербайджанской Республики.

Следует отметить, что Попечительский совет Фонда принял несколько решений по установлению верхнего предела годовой процентной ставки по защищенным вкладам. Так, решением от

10 июня 2009 года верхний предел годовой процентной ставки по защищенным вкладам был установлен в размере 15 процентов, от 1 августа 2013 года – 10 процентов, от 24 февраля 2015 года – 12 процентов, от 2 марта 2016 года – 3 процента в иностранной валюте, 12 процентов в национальной валюте. Решением же Попечительского совета Фонда от 16 сентября 2016 года установлено полное страхование в течение 3 (трех) лет вкладов, принятых банками, с годовой процентной ставкой 3 процента в иностранной валюте, 15 процентов в национальной валюте.

Как видно, в решениях, принятых Попечительским советом Фонда в различные времена, предусмотрены разные процентные ставки по защищенным вкладам.

Согласно статье 2.1.1 Закона "О страховании вкладов", вклад – принятые банком в национальной и иностранной валюте денежные средства, включая начисленные проценты, которые он обязан выплатить обратно на основании соответствующего законодательства или договора.

Отношения между банком и вкладчиками регулируются нормами главы 51 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский Кодекс) и Законом Азербайджанской Республики "О банках" (далее – закон "О банках").

На основании статьи 944.1 Гражданского Кодекса, по договору банковского вклада (депозита) одна сторона (банк), принявшая поступившую от другой стороны (вкладчика) или поступившую для другой стороны (вкладчика) денежную сумму (вклад), обязуется возвратить сумму вклада и выплатить проценты на нее на условиях и в порядке, предусмотренных договором.

Договор банковского вклада считается заключенным с момента передачи вкладчиком суммы вклада в банк, при этом возникает право вкладчика на получение процентов по вкладу. Банк устанавливает процентные ставки по депозитной операции, а размер процента, как правило, указывается в договоре банковского вклада. Так, на основании статьи 948.1 Гражданского Кодекса, банк выплачивает вкладчику проценты на сумму вклада в размере, определяемом договором банковского вклада. При отсутствии в договоре условия о размере выплачиваемых процентов банк обязан выплачивать проценты в размере, определяемом

в соответствии со статьей 449.1 настоящего Кодекса. Таким образом, в случае, если в договоре банковского вклада размер процентов не указан, то проценты назначаются на основании банковской учетной ставки, установленной Центральным Банком.

Одна из основных задач банка по договору банковского вклада заключается в обеспечении возвращения вкладов. Согласно статье 950.1 Гражданского Кодекса, банки обязаны обеспечивать возврат вкладов физических лиц путем обязательного страхования, а в предусмотренных законом случаях – и иными способами.

В связи с этим следует отметить, что на основании статьи 13.4 Закона "О страховании вкладов", календарные взносы выплачиваются со дня включения банков-участников в реестр Фонда: в первый год в объеме 0,15 процента, а в последующие годы – 0,125 процента среднедневной остаточной суммы защищенных вкладов в течение квартала. На основании статьи 22.1.1 отмеченного Закона, Фонд получает у банков отчеты о вкладах.

Вместе с тем, на основании пункта 2.1 "Правил выплаты банками-участниками Фонду страхования вкладов календарных взносов и представления отчетов", утвержденных Попечительским советом Фонда, календарные взносы выплачиваются банками ежеквартально. Согласно пункту 3.1 данных Правил, в представленных банком ежеквартальных отчетах также может быть установлено, является ли вклад защищенным.

Закон "О страховании вкладов" предусматривает выплату компенсации на основании договоров банковского вклада, включенного в операционную систему банка как защищенный вклад, заключенных с соблюдением предела годовой процентной ставки, установленной по защищенным вкладам в банке-участнике в связи с возникновением страхового случая.

В связи с этим следует отметить, что в период деятельности ОАО "Демир Банк" упомянутые вклады, процентные ставки которых, принятые за основу по договору вклада, были включены в операционную систему банка как защищенные вклады, по данным вкладам начислены и выплачены Фонду календарные взносы.

Как уже было отмечено, ОАО "Демир Банк" заключило с клиентами два договора. Один из них – договор банковского

вклада в верхнем пределе годовой процентной ставки, а другой – соглашение о предоставлении дополнительных бонусных платежей.

Заключенные между банком и вкладчиками (клиентами) договоры о 2-процентном бонусе (вознаграждении) были основаны на принципе свободы договора, как одном из основных принципов гражданского законодательства.

Свобода договора выступает как один из элементов реализации предусмотренного в статьях 29 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция) и 152.1 Гражданского Кодекса права собственности, а также закрепленного в статье 59 Конституции права свободного предпринимательства. В соответствии с гражданским законодательством договор носит свободный характер, а его содержание определяется волей сторон. Так, в статье 390 Гражданского Кодекса физическим и юридическим лицам гарантируется свободное заключение договоров и определение их содержания. К элементам, формирующим содержание свободы договора, можно отнести свободу заключения (или незаключения) договора с контрагентом по своему выбору, определения его вида и формы, а также условий заключаемого договора, в том числе соответствующих цен.

Для привлечения вкладчиков банк по своей инициативе может осуществлять другие платежи. Так, получаемые от вклада другие виды доходов (подарки, бонусы) являются одной из форм политики банка, связанной с вкладами. В этом контексте, вкладчик (клиент) в целях получения дополнительного дохода вправе совершенно свободно заключать с банком дополнительный договор.

В соответствии с требованиями статьи 2.1.2.6 Закона "О страховании вкладов" для отнесения вклада к статусу защищенного вклада выплачиваемый на сумму вклада совокупный процент не должен превышать установленную для защищенных вкладов годовую процентную ставку. Полученный от вклада бонус является одной из форм политики банка, связанной с вкладами, поэтому не должен быть отнесен к годовой процентной ставке.

По мнению Пленума Конституционного Суда, включение вкладов, принятых с годовой процентной ставкой, установленной для защищенных вкладов по договору вклада без учета бо-

нусов, в операционную систему банка, как защищенных вкладов и выплата Фонду календарных взносов могут считаться основанием для выплаты вкладчикам компенсации при возникновении страхового случая.

Что касается поставленного в запросе другого вопроса – признания вкладов, условия которых изменились после применения корректировочных мер (путем снижения процентной ставки), защищенными вкладами, Пленум Конституционного Суда в первую очередь считает важным внесение ясности в суть "корректировочных мер".

В соответствии со статьей 47.1 Закона "О банках" при установлении нарушения банком пруденциальных нормативов и требований, осуществления его деятельности с нарушением требований настоящего Закона, Закона Азербайджанской Республики "О борьбе с легализацией денежных средств или другого имущества, полученного преступным путем, и финансированием терроризма" и актов нормативного характера органа по надзору за финансовыми рынками, нарушения ограничений, включенных в выданные органом по надзору за финансовыми рынками банковскую лицензию и разрешение, либо выявлении оснований, которые могут привести к подобным нарушениям, орган по надзору за финансовыми рынками в зависимости от характера нарушения вправе применить к банку меры воздействия.

Согласно статье 47.4 данного Закона, в распоряжении органа по надзору за финансовыми рынками, исполнение которого обязательно для банка, отдаются письменные указания банку о выполнении корректировочных мер, указанных в статье 48 настоящего Закона, и о сроках устранения недостатков. При применении корректировочных мер, направленных на оздоровление финансового состояния банка, банк в течение двух недель представляет в орган по надзору за финансовыми рынками план выполнения мероприятий в соответствии с отданным распоряжением.

Как видно из содержания статьи, применение корректировочных мер одновременно направлено на оздоровление финансового положения банков, реструктуризацию и восстановление банка. Основная цель корректировочных мер, отраженных в статье 48 Закона "О банках", заключается в том, чтобы банк, учитывая

сложившуюся ситуацию, не создавал для себя новых обязательств, не расширял имеющиеся обязательства и сокращал объем данных обязательств. Согласно данной статье, орган по надзору за финансовыми рынками может применить к банку следующие корректировочные меры:

– ограничение или приостановление осуществления отдельных видов банковской деятельности;

– временное отстранение администраторов от обязанностей;

– приостановление осуществления банковских операций и сделок с лицами, имеющими причастность к банку;

– ограничение приема депозитов;

– приостановление предоставления финансовых льгот и пр.

Следует отметить, что в статьях 13.2, 14.3, 21.4.4, 21.6, 22.3.2, 27.13 и 30.2 Закона "О страховании вкладов" также нашло отражение полномочие Палаты по надзору за финансовыми рынками по приостановлению права банка-участника на привлечение вкладов. Основная цель законодательства здесь заключается в том, чтобы банк не создавал для себя новых обязательств или не расширял имеющиеся обязательства.

Согласно требованию законодательства, функции Палаты по надзору за финансовыми рынками не ограничиваются корректировочными мерами, применяемыми ею, как органом по надзору за финансовыми рынками, к банку, она одновременно должна осуществлять контроль за соблюдением банками данных мер.

Так, в соответствии со статьей 1.1 Устава Палаты по надзору за финансовыми рынками, Палата создана в целях лицензирования, регулирования деятельности в сфере рынка ценных бумаг, инвестиционных фондов, страховых, кредитных организаций (банков, небанковских кредитных организаций и операторов почтовой связи) и платежных систем и контроля за нею, обеспечения усовершенствования системы контроля в области предотвращения легализации денежных средств или другого имущества, полученных преступным путем, и финансирования терроризма, а также прозрачности и гибкости системы контроля по финансовым рынкам.

На основании пунктов 2.2.5 и 2.2.7 данного Устава, к направлениям деятельности Палаты относятся осуществление постоянного и всестороннего надзора за финансовыми рынками, прове-

дение проверок и возложение на третьих лиц проведение этих проверок, получение отчетов и обеспечение деятельности системы контроля в области страхования вкладов.

В соответствии с пунктом 3.2.3 Устава, Палата готовит план мероприятий в области оздоровления контролируемых субъектов, координирует и контролирует его исполнение.

Вместе с тем, согласно статье 43 Закона "О банках" банки должны составлять отчеты, отражающие банковскую деятельность и финансовое состояние, в том числе годовые финансовые отчеты, и представлять их в Палату и Центральный Банк. В соответствии со статьей 44 данного Закона, финансовая деятельность банка ежегодно проходит проверку внешним аудитором. Внешний аудитор также подготавливает отчет и заключение о том, создает ли финансовый отчет банка полное и объективное представление о его финансовом состоянии, информирует о наносящих вред банку и известных ему незаконных действиях администратора или какого-либо сотрудника, а также недостатках в управлении или текущей деятельности. Согласно статье 46.2 данного Закона, банки проверяются один раз в год инспекторами Палаты или назначаемыми Палатой внешними аудиторами.

Кроме того, на основании статьи 21.5 Закона "О страховании вкладов", орган по надзору за финансовыми рынками, осуществляя функцию контроля за банками-участниками, проверяет состояние начисления выплачиваемых ими Фонду страховых взносов, ведения обобщенного учета вкладчиков и в случае выявления невыполнения банками-участниками установленных настоящим Законом обязательств перед Фондом, дает банку указание об устранении нарушений и выплате неправильно начисленных страховых взносов и уведомляет об этом Фонд.

Пленум Конституционного Суда особо отмечает, что применяемые против банков корректировочные меры следует доводить до внимания общественности, что вкладчики должны иметь возможность получать информацию об этих мерах.

На основании статьи 30.2 Закона "О страховании вкладов", орган по надзору за финансовыми рынками в случае приостановления права банка-участника на привлечение вкладов физических лиц не позднее рабочего дня, следующего за датой принятия соответствующего решения, размещает в средствах массо-

вой информации объявление и не позднее 3-х рабочих дней публикует уведомление об этом.

Решением Попечительского совета Фонда от 8 июля 2011 года были утверждены "Правила уведомления банками-участниками общественности о страховании вкладов". Данные правила регулируют вопросы уведомления банками-участниками общественности о своем участии в Фонде, условиях страхования вкладов и выплаты компенсаций, размещения этой информации в понятной форме и в местах свободного доступа вкладчиков, а также ответа на письменные и устные запросы вкладчиков для получения ими соответствующей информации.

В любом случае государственные органы, контролируя соблюдение банками корректировочных мер, должны обеспечивать защиту интересов вкладчиков.

Пленум Конституционного Суда отмечает, что несоблюдение банками корректировочных мер в результате нарушения ими требований статей 47 и 48 Закона "О банках" не должно негативно отражаться на интересах вкладчиков.

Пленум Конституционного Суда также подчеркивает, что на основании статьи 4.1.8 Закона "О страховании вкладов", Фонд вправе потребовать в порядке регресса у банка-участника выплаченную сумму по компенсации.

На основании вышеуказанного Пленум Конституционного Суда приходит к следующему выводу:

Согласно статье 2.1.2.6 Закона "О страховании вкладов", для отнесения вклада в соответствии со статьей 8.1.20 настоящего Закона к статусу защищенного вклада его годовая процентная ставка не должна превышать установленный предел. Предоставленный в связи с вкладом бонус не относится к годовой процентной ставке.

С учетом правовых позиций, отраженных в описательно-мотивировочной части настоящего Постановления, вклады, принятые с годовой процентной ставкой, превышающей установленный предел и отнесенные к статусу вкладов, защищенных путем изменения условий вкладов (снижения процентной ставки) после применения корректировочных мер, должны считаться защищенными вкладами.

Руководствуясь частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном суде", Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Согласно статье 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики "О страховании вкладов", для отнесения вклада в соответствии со статьей 8.1.20 настоящего Закона к статусу защищенного вклада его годовая процентная ставка не должна превышать установленный предел. Предоставленный в связи с вкладом бонус не относится к годовой процентной ставке.

2. С учетом правовых позиций, отраженных в описательно-мотивировочной части настоящего Постановления, вклады, принятые с годовой процентной ставкой, превышающей установленный предел, и отнесенные к статусу вкладов, защищенных путем изменения условий вкладов (снижения процентной ставки) после применения корректировочных мер, должны считаться защищенными вкладами

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в газетах "Азербайджан", "Республика", "Халг газети", "Бакинский рабочий" и в "Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики".

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTİTUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 422-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair

7 sentyabr 2018-ci il **Bakı şəhəri**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi – Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri – Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İkram Şirinov, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi qanunvericilik şöbəsinin böyük məsləhətçisi Fərid Hacıyevin,

mütəxəssislər – Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Aparatının məsləhətçisi Vüqar Quliyev, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının Hüquqi təminat idarəsinin rəisi vəzifəsini icra edən Tural Feyzullayevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 422-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 422-ci maddəsinin şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdən görünür ki, Gülnarə Rzayeva "Expressbank" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə (bundan sonra – "Expressbank" ASC) qarşı iddia ərizəsi ilə Bakı şəhəri Nərimanov Rayon Məhkəməsinə müraciət edərək bankla aralarında bağlanmış 2015-ci il 9 fevral tarixli kredit müqaviləsinin və həmin müqavilənin icrasının təminatı olaraq bağlanmış ipoteka və zaminlik müqavilələrinin ləğv edilməsini xahiş etmişdir.

G.Rzayeva iddia ərizəsini onunla əsaslandırmışdır ki, "Expressbank" ASC ilə onun arasında 2015-ci il 9 fevral tarixində kredit müqaviləsi bağlanmış, həmin müqaviləyə əsasən o, bankdan illik 19 faiz olmaqla, 48 ay müddətinə 102.000 ABŞ dolları kredit götürmüşdür. Müqavilə öhdəliyinin icrasının təminatı kimi üçüncü şəxs S.Nəcəfova ilə zaminlik və ipoteka müqavilələri bağlanmışdır. Kredit müqaviləsi bağlanarkən 1 ABŞ dollarının məzənnəsi 0,78 manat olmuş, sonradan ABŞ dollarının məzənnəsi Azərbaycan manatına nisbətdə dəyişərək artmışdır.

G.Rzayeva Mülki Məcəllənin 422-ci maddəsinə istinad edərək şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi (manatın devalvasiyası) ilə əlaqədar müqavilənin ləğv edilməsini xahiş etmişdir.

Bakı şəhəri Nərimanov Rayon Məhkəməsinin 13 fevral 2018-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddia təmin edilməmişdir.

G.Rzayeva apellyasiya şikayəti verərək qətnamənin ləğv və iddianın təmin olunmasına dair yeni qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi işə baxarkən Mülki Məcəllənin 422-ci maddəsinin tətbiqi ilə bağlı məhkəmələrdə müxtəlif yanaşmaların olmasının və fərqli məhkəmə aktlarının qəbul edilməsinin məhkəmə təcrübəsinin formalaşmasına maneələr yaratmasını nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək qərarına gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə əlaqədar aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edir.

Mülki münasibətlərdə hüquq və vəzifələrin əmələ gəlməsi, bir qayda olaraq, müqavilələrlə (əqdlərlə) bağlıdır. Əqd mülki hüquq münasibətinin əmələ gəlməsinə, dəyişdirilməsinə və ya xitamına yönəldilmiş birtərəfli, ikitərəfli və ya çoxtərəfli iradə ifadəsidir. Əqdlər birtərəfli və müqavilə şəklində (ikitərəfli və ya çoxtərəfli) ola bilər. Müqavilənin bağlanması üçün tərəflərin razılaşdırılmış iradə ifadəsi olmalıdır.

Mülki Məcəllənin 386.1-ci maddəsi bəzi istisnalarla, öhdəliyin əmələ gəlməsi üçün onun iştirakçıları arasında müqavilənin bağlanmalı olduğunu müəyyən edir. Həmin maddədə nəzərdə tutulmuşdur ki, öhdəliyin zərər vurulması, əsassız varlanma və ya bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş digər əsaslar nəticəsində əmələ gəlməsi halları istisna olmaqla, öhdəliyin əmələ gəlməsi üçün onun iştirakçıları arasında müqavilə olmalıdır.

Hər kəs müqavilə bağlamaqda müstəqildir və müqavilə azadlığı mülki qanunvericiliyin əsas prinsiplərindən biridir (Mülki Məcəllənin 6-cı maddəsi). Həmin prinsip mülki hüquq subyektlərinə müstəqil olaraq, heç kəsin iradəsindən asılı olmadan öz mülahizə və istəklərinə görə mənafelərini nəzərə almaqla müqavilə bağlamaq imkanı verir.

Mülki Məcəllənin "Müqavilə hüququ" adlanan 20-ci fəslinin məqsədi müqavilə hüquq münasibətlərinə girən tərəflərin sərbəst iradə ifadəsi və bərabərliyi prinsiplərinə riayət etməklə və onların müqavilə maraqlarını qorumaqla mülki dövriyyənin azadlığını təmin etməkdir.

Mülki Məcəllənin 390.1-ci maddəsinin məzmununa görə, fiziki və hüquqi şəxslər müqavilə əsasında öz hüquq və vəzifələrinin, həmçinin müqavilənin qanuna zidd olmayan istənilən şərtinin müəyyən edilməsində sərbəstdirlər.

Mülki qanunvericilikdə müqavilə hüququnun əsasını təşkil edən müqavilə azadlığı prinsipi ilə yanaşı, bağlanan müqavilələrin ümumi şərtlərini (müqavilənin növlərini və formasını, onun standart şərtlərini, dəyişdirilməsinin və ləğv edilməsinin əsaslarını və s.), o cümlədən bağlanmış müqavilənin qüvvəsini tənzimləyən bir sıra müddəalar nəzərdə tutulmuşdur.

Müqavilə münasibətlərində tərəflər bərabər hüquq və vəzifələrə malik olmaqla balanslaşdırılmış ortaq maraqdan çıxış edir. Kredit müqaviləsi də onun iştirakçılarının balanslaşdırılmış marağa nail olmaları ilə xarakterizə olunur. Həmin müqaviləni bağlayan şəxslərin iqtisadi marağı onda ifadə olunur ki, bir tərəf – borc verən kreditdən istifadə müddəti ərzində borc verdiyi vəsaitə görə müqavilədə nəzərdə tutulan faiz məbləğindən, digər tərəf – kredit götürən isə kreditdən istifadə müddəti ərzində həmin vəsaitdən səmərəli istifadə etməklə faydalanmağı nəzərdə tutur. Müqavilənin mahiyyəti onda ifadə olunur ki, belə razılaşmada hər iki tərəfin mənafeyi qorunur.

Mülki qanunvericilik müqavilə şərtlərinin məcburiliyini və icra edilməli olduğunu təsbit edir. Bu prinsipə görə, bağlanmış müqavilələr onlarda göstərilən və tərəflərin razılığa gəldikləri şərtlər əsasında da icra edilir. Həmin prinsip müəyyən edir ki, müqavilə qüvvəyə mindiyi andan tərəflər üçün məcburi xarakterə malik olur və onun şərtləri, bir qayda olaraq, dəyişdirilmir. Bu, mülki dövriyyənin sabitliyini, möhkəmliyini və dayanıqlığını təmin edir. Eyni zamanda, mülki qanunvericilik müqavilənin qüvvədə olduğu müddət ərzində dəyişdirilməsinin və ləğv edilməsinin mümkünlüyünü nəzərdə tutur.

Müqavilənin dəyişdirilməsinin və ləğv edilməsinin əsasları, qaydası və nəticələri Mülki Məcəllənin 421-424-cü maddələrinin normaları ilə tənzimlənir. Həmin Məcəllənin 421.1-ci maddəsinə əsasən, müqavilənin dəyişdirilməsi və ləğv edilməsi, əgər bu Məcəllədə və ya müqavilədə ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, tərəflərin razılaşması ilə mümkündür.

Müqavilənin ləğv edilməsi onun qüvvəsinə xitam verir. Müqavilənin dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi əsasları aşağıdakılardır:

1) Mülki Məcəllədə və ya müqavilədə ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, tərəflərin razılaşması ilə;

2) Tərəflərdən birinin tələbi ilə yalnız digər tərəf müqaviləni əhəmiyyətli dərəcədə pozduqda. Tərəflərdən birinin müqaviləni pozması o zaman əhəmiyyətli pozuntu sayılır ki, bunun digər tərəfə vurduğu zərər nəticəsində o, müqavilə bağlanarkən ümid etməyə haqqı çatanlardan xeyli dərəcədə məhrum olur. Pozuntu o halda mühüm xarakterə malik olur ki, digər tərəfin müqavilənin məqsədlərinə nail olmasına imkan vermir;

3) Tərəflərdən biri müqavilənin icrasından tamamilə və ya hissə-hissə birtərəfli imtina etdikdə.

Qanunvericilikdə müqavilənin ləğv edilməsinin xüsusi halları da müəyyən olunmuşdur. Belə ki, müqavilə tərəflərin qarşılıqlı razılığı ilə, həmçinin şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi nəticəsində də ləğv oluna bilər.

Mülki Məcəllənin 422.1-ci maddəsinə əsasən, tərəflərin müqavilə bağlayarkən əsas götürdükləri şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi, əgər müqavilədə ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa və ya onun mahiyyətindən ayrı qayda irəli gəlmirsə, onun dəyişdirilməsinə və ya ləğv edilməsinə əsas verir. Şəraitin dəyişməsi o halda əhəmiyyətli sayılır ki, əgər tərəflər bu dəyişməni ağlabatan şəkildə əvvəlcədən görə bilsəydilər, müqaviləni əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənən şərtlərlə bağlayar və ya ümumiyyətlə, bağlamazdılar. Tərəflərin müqavilənin əsasında durmuş təsəvvürlərinin yanlış çıxması şəraitin dəyişməsinə bərabər tutulur.

Maddənin məzmunundan göründüyü kimi, şəraitin dəyişməsi əhəmiyyətli dərəcədə olmalıdır. Yəni şəraitin dəyişməsi o dərəcədə gözlənilməz xarakter daşımalıdır ki, tərəflər onu qabaqcadan görə bilməzdilər, əgər görə bilsəydilər, müqaviləni bağlamazdılar və ya fərqli şərtlərlə bağlayardılar. Həmçinin, tərəflər şəraitin dəyişməsinın qarşısını ala bilməzlər. Bu cür şəraitdə müqavilənin icrası tərəflərdən ən azı biri üçün son dərəcə əlverişsiz olmalıdır.

Qanunvericilikdə şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi ilə əlaqədar müqavilənin dəyişdirilməsi və ya ləğvinin iki mərhələli qaydası nəzərdə tutulmuşdur.

Tərəflər, ilk növbədə, şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi ilə əlaqədar müqavilənin yeni şərtlərinə və ya ləğvinin mümkünlüyünə dair razılığa gəlməyə çalışırlar.

Tərəflər razılığa gəlmədiyi halda isə müqavilə maraqlı tərəfin tələbi ilə məhkəmə tərəfindən ləğv edilə və ya dəyişdirilə bilər.

Lakin müqavilənin bu əsas üzrə məhkəmə tərəfindən ləğv edilməsi üçün əlavə tələblər nəzərdə tutulmuşdur:

1) müqavilənin bağlandığı məqamda tərəflər şəraitin bu dərəcədə dəyişməyəcəyini əsas götürmüşlər;

2) şəraitin dəyişməsini doğuran elə səbəblərdir ki, əmələ gəldikdən sonra bu səbəbləri maraqlı tərəf müqavilənin xarakterinə və

dövriyyənin şərtlərinə görə ondan tələb edilən qayğı və ehtiyatla aradan qaldıra bilməz;

3) müqavilənin şərtləri dəyişdirilmədən onun icra edilməsi tərəflərin müqaviləyə uyğun əmlak mənafeləri nisbətini o dərəcədə pozar və maraqlı tərəfə o qədər zərər vurardı ki, o, müqavilə bağlanarkən ümid etməyə haqqı çatanlardan xeyli dərəcədə məhrum olardı;

4) işgüzar adətlərdən və ya müqavilənin mahiyyətindən şəraitin dəyişməsi riskini maraqlı tərəfin daşıdığı irəli gəlmir (Mülki Məcəllənin 422.2-ci maddəsi).

Şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsini qarşısıalınmaz qüvvədən (fors-major hadisə) fərqləndirmək lazımdır. Belə ki, qarşısıalınmaz qüvvə müqavilə öhdəliklərinin icrasını qeyri-mümkün etdiyi halda, şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi öhdəliklərin son dərəcə ağır şərtlərlə icrasını şərtləndirir və onun icrası imkanını aradan qaldırmır. Bu halda öhdəliyin icrası mümkündür. Lakin bu cür icra tərəflərdən biri və ya müqavilədə iştirak edən bütün tərəflər üçün müqaviləni bağladıqları an mövcud olmuş şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi səbəbindən iqtisadi cəhətdən yüklü olur. Şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi dedikdə, müqavilənin bağlandığı vaxt ölkədə mövcud olan, tərəflərdən asılı olmayan iqtisadi, hüquqi və digər faktorların əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi başa düşülməlidir.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, manatın məzənnəsinin dəyişməsini tərəflər üçün gözlənilməz olan və ya qabaqcadan görmək mümkün olmayan hal kimi qiymətləndirmək olmaz. Belə ki, "Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 5.0.3-cü maddəsinə əsasən, Mərkəzi Bank manatın xarici valyutalara nisbətdə rəsmi məzənnəsini mütəmadi müəyyən edir və elan edir. Göründüyü kimi, manatın xarici valyutalara nisbətdə məzənnəsinin dəyişməsinin mümkünlüyü qanunvericilikdə təsbit edilmişdir.

Manatın məzənnəsinin dəyişməsinin şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi kimi qəbul edilib-edilməməsi ilə bağlı, ilk növbədə, onun Mülki Məcəllənin 422-ci maddəsində müəyyən edilən meyarlara cavab verməsi aydınlaşdırılmalıdır.

Belə ki, hər bir vətəndaş, o cümlədən iqtisadi münasibətlərin iştirakçısı Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı tərəfindən

manatın xarici valyutalara nisbətdə rəsmi məzənnəsinin müəyyən edilməsi faktını bilir. Manatın xarici valyutalara nisbətdə məzənnəsinin müəyyən edilməsi o deməkdir ki, valyuta məzənnələri sabit deyil. Yəni manatın məzənnəsi müxtəlif iqtisadi və maliyyə faktorlarından asılı olaraq xarici valyutalara nisbətdə arta və ya azala bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Mülki Məcəllənin 422.1-ci maddəsinə əsasən, manatın məzənnəsinin dəyişməsi kredit münasibətlərinin tərəfləri üçün gözlənilməz hal kimi qəbul edilə bilməz. Belə olan halda manatın məzənnəsinin dəyişməsi şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi meyarlarına cavab vermir.

Beləliklə, maraqlı tərəfin tələbi ilə kredit müqaviləsinin ləğv edilməsi üçün Mülki Məcəllənin 422.1-ci maddəsində göstərilən əsaslar mövcud olmalıdır.

Borc alan krediti xarici valyutada götürdüyü zaman manatın məzənnəsinin dəyişməsinin mümkünlüyünü görməli və bilməli idi. Bu halda borclu krediti xarici valyutada götürməklə manatın məzənnəsinin dəyişməsi riskini öz üzərinə götürmüş olur.

Nəzərə alınmalıdır ki, maliyyə bazarının bütün iştirakçıları (banklar, əmanətçilər, kredit müqaviləsinin tərəfləri və s.) üçün daim maliyyə riski mövcuddur. Bu risk maliyyə bazarının bütün iştirakçılarının maliyyə bazarında yarana biləcək neqativ faktorlarla əlaqədar maliyyə itkisi ilə üzləşməsi ehtimalıdır. Milli valyutanın məzənnəsinin dəyişməsi, faiz dərəcəsinin dəyişməsi və s. maliyyə riskinin (itkisinin) yaranmasına səbəb ola bilən faktorlardır.

Bununla belə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu manatın məzənnəsinin dəyişməsini nəzərə alaraq, xarici valyutada verilmiş kreditlər üzrə kredit müqavilələrinin şərtlərinin əhalinin maraqları baxımından dəyişdirilməsinin bankların maliyyə imkanlarından asılı olaraq həyata keçirilməsini məqsədəmüvafiq hesab edir.

Eyni zamanda, tərəflər müqavilə azadlığı prinsipinə əsasən kredit müqaviləsi bağlayarkən müqavilənin şərtlərinə Azərbaycan manatının məzənnəsinin dəyişməsi ilə bağlı müddəalar daxil edə bilərlər.

Göstərilənlərə əsasən, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, Mülki Məcəllənin 422-ci maddəsinin mənasına uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının pul vahidi olan manatın

xarici valyutalara nisbətdə məzənnəsinin dəyişməsinin tərəflər üçün gözlənilməz hesab edilmədiyini və borc alanın krediti xarici valyutada götürməklə maliyyə riskini öz üzərinə götürdüyünü nəzərə alaraq, manatın məzənnəsinin dəyişməsi şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi kimi qiymətləndirilə bilməz.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 422-ci maddəsinin mənasına uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının pul vahidi olan manatın xarici valyutalara nisbətdə məzənnəsinin dəyişməsinin tərəflər üçün gözlənilməz hesab edilmədiyini və borc alanın krediti xarici valyutada götürməklə maliyyə riskini öz üzərinə götürdüyünü nəzərə alaraq, manatın məzənnəsinin dəyişməsi şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi kimi qiymətləndirilə bilməz.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar "Azərbaycan", "Respublika", "Xalq qəzeti", "Bakinski raboçi" qəzetlərində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 422-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair

7 sentyabr 2018-ci il tarixli Qərarından hakim İ.Nəcəfovun

Xüsusi rəyi

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenum qərarına hörmətlə yanaşaraq, qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsi ilə qismən razıyam, nəticə hissəsi ilə isə razı deyiləm. Buna görə də xüsusi rəyimi bildirirəm.

Vətəndaş mənzil almaq məqsədi ilə bankla kredit müqaviləsi bağlayaraq, illik 19 faiz olmaqla, 48 ay müddətinə 102.000 ABŞ dolları kredit götürmüşdür. Və həmin müqavilə öhdəliyinin təminatı kimi də üçüncü bir şəxs S.Nəcəfova ilə zaminlik və ipoteka müqavilələri bağlamışdır. Vətəndaş borc aldığı vaxt 1 ABŞ dolları Azərbaycan manatına nisbəti 0,78 manat olmuş, cəmi 12 gün sonra 1 ABŞ dolları 1,05 manat, bir müddət sonra 1,50 manat, qısa müddətdə isə 1,75 manat olmuşdur. Vətəndaşın da bu halla bağlı vəziyyəti pisləşmiş və bağladığı müqavilənin şərtlərinin dəyişmiş şəraitə uyğunlaşdırılması və ya ləğv edilməsi barədə banka müraciət etmişdir. Lakin razılığa gəlmədikləri üçün MM-nin "şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi ilə əlaqədar müqavilənin dəyişdirilməsi və ləğv edilməsi" adlı 422-ci maddəsini qanuni əsas kimi göstərərək bankla bağladığı müqavilənin ləğvini və ya dəyişdirilməsini məhkəmədən tələb etmişdir.

Qeyd edilən halın nəticəsi olaraq son illər məhkəmələrdə bank-kredit münasibətlərindən əmələ gələn mübahisələrin sayı çoxalmışdır. Bu cür işlərin həlli ilə əlaqədar düzgün hüquq normasının tətbiqi zamanı fikir müxtəlifliyi yaranmışdır.

Məhz buna görə də, bu münasibətləri tənzimləyən Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 422-ci maddəsinin şərh edilməsindən örtü Bakı Apelyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenum materiallarından görünür ki, manatın devalvasiyası nəicəsində vətəndaş banka 190.000 manat əsas kredit və illik bank faizinin 19% olmaqla, ümumi məbləği 30 min manatadək bank faizi verməlidir. Ödəmə müddətinin də 4 il ol-

masını nəzərə alsaq, onda başa düşmək olar ki, kreditorun maliyyə vəziyyəti necə olacaqdır.

Konstitusiyamızın 16-cı maddəsində qeyd edilmiş, "Azərbaycan dövləti xalqın və hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsi, onun sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsi qayğısına qalır" və 149-cu maddədə göstərilmiş, "Normativ hüquqi aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafelərə bərabər münasibətlərə) əsaslanmalıdır" kimi müddəalara əsaslanaraq, qanunverici ictimai münasibətlərdə belə halları, o cümlədən, milli valyutanın devalvasiyası riskinin yüksək olmasını nəzərə alaraq zənnimizcə 422-ci maddəni Mülki Məcəlləyə daxil etmişdir.

Digər tərəfdən sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar verilmiş kredit borclarını ipoteka borclarından fərqləndirmək lazımdır. Sahibkar daşınmaz kapitala sahib olduğu halda, mənzil almaq üçün ipoteka borc müqaviləsinə girənin daşınmaz kapitalı yoxdur.

Kredit münasibətləri bazar iqtisadiyyatında gündəlik iqtisadi münasibətlərdə hakim yer tutan münasibətlərdir. Pul vahidinin məzənnəsinin sabitliyi, eləcə də iqtisadiyyatı inkişaf etmiş ölkələrdə mütəmadi qalxıb düşməsi maliyyə şəraitin göstəricisidir. Və insanların həyat səviyyəsi bundan çox asılıdır.

Milli valyutanın kəskin düşməsi həyat səviyyəsinin aşağı düşməsidir.

Məhkəmələrdə baxılan işlərin sayı barədə statistik məlumatları, eləcə də, müflisləşmə nəticəsində 12 bank şəbəkəsinin bağlanmasını, əməkdaşlarının işsiz qalmasını, on milyardlarla bank kapitalının geri qaytarılmamasını nəzərə alsaq, haqlı olaraq qeyd edərik ki, manatın devalvasiyası şəraitin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsidir. Və vətəndaş, bu halda bağladığı ipoteka müqaviləsinin dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi ilə əlaqədar Mülki Məcəllənin 422-ci maddəsinə əsasən məhkəməyə müraciət etməkdə haqlıdır.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

П О С Т А Н О В Л Е Н И Е
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Комментарий к статье 422 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики

7 сентября 2018 года **город Баку**

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева (судья-докладчик),

с участием секретаря суда – Фараида Алиева,

представителей заинтересованных субъектов – судьи Бакинского апелляционного суда Икрама Ширинова, старшего консультанта отдела Экономического законодательства Апарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Фарида Гаджиева,

специалистов – консультанта Апарата Верховного Суда Азербайджанской Республики Вюгара Гулиева, исполняющего обязанности начальника Управления правового обеспечения Палаты по контролю за финансовыми рынками Азербайджанской Республики Турала Фейзуллаева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики на основании обращения Бакинского апелляционного суда в открытом судебном заседании по особому конституционному производству рассмотрел конституционное дело о толковании статьи 422 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи К.Шафиева по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалистов, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Бакинский апелляционный суд, обратившись в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд), просил дать толкование статье 422 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский Кодекс).

Как видно из обращения, Гюльнара Рзаева обратилась с исковым заявлением в Наримановский районный суд города Баку против Открытого Акционерного Общества "Expressbank" (далее – ОАО "Expressbank") и просила об отмене заключенного между ней и банком кредитного договора от 9 февраля 2015 года, а также ипотечного и поручительского договоров, заключенных в качестве гарантии исполнения данных договоров.

Г.Рзаева обосновала свою жалобу тем, что 9 февраля 2015 года между ОАО "Expressbank" и ней был заключен кредитный договор, на основании которого она получила в банке кредит на сумму 102.000 долларов США, под 19 процентов годовых, сроком на 48 месяцев. В качестве гарантии исполнения договорного обязательства были заключены поручительский и ипотечный договора с третьим лицом С.Наджафовой. На момент заключения кредитного договора курс составлял 0,78 манат к 1 доллара США, позже курс доллара в отношении Азербайджанского маната изменившись поднялся.

Г.Рзаева, в связи с произошедшими значительными изменениями условий (девальвация маната), ссылаясь на статью 422 Гражданского Кодекса просила об отмене договора.

Решением Наримановского районного суда от 13 февраля 2018 года иск не был удовлетворен.

Подав апелляционную жалобу, Г.Рзаева просила о принятии нового решения об отмене решения и обеспечении иска.

При рассмотрении дела, суд апелляционной инстанции, принимая во внимание наличие различных подходов в судах, связанных с применением статьи 422 Гражданского Кодекса и возникновение препятствий в формировании судебной практики при принятии различных судебных актов, принял решение обратиться в Конституционный Суд.

В связи с обращением, Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить нижеследующее.

Возникновение прав и обязанностей в гражданских отношениях, как правило, связано с договорами (сделками). Сделка, это одностороннее, двустороннее или многостороннее волеизъявление, направленное на возникновение, изменение или приостановление гражданско-правового отношения. Сделки могут быть односторонними и в форме договора (двусторонними или многосторонними). Для заключения договора должно быть обговоренное волеизъявление сторон.

Как устанавливает статья 386.1 Гражданского Кодекса, с некоторыми исключениями, для возникновения обязательства, между участниками должен быть заключен договор. В данной статье предусмотрено, что для возникновения обязательства должен существовать договор между его участниками, за исключением случаев, когда обязательство возникает вследствие причинения вреда, неосновательного обогащения или других оснований, предусмотренных настоящим Кодексом.

Каждый волен при заключении договора, и свобода договора является одним из основных принципов гражданского законодательства (статья 6 Гражданского Кодекса). Данный принцип, позволяет гражданско-правовым субъектам заключать договора, независимо от чьей-то воли, по собственному мнению и желанию, учитывая свои интересы.

Целью Главы 20 Гражданского Кодекса, называемой "Право договора", является свободное волеизъявление и соблюдение принципа равенства сторон, входящих в договорные правоотношения и защищая их договорные интересы, обеспечение свободы гражданского оборота.

Согласно сути статьи 390.1 Гражданского Кодекса, физические и юридические лица, на основании договора, могут свободно определять свои права и обязанности, а также любое условие договора, не противоречащее закону.

В гражданском законодательстве, наряду с принципом свободы договора, образующего основу права договора, предусмотрены общие условия заключаемых договоров (виды и формы договора, его стандартные условия, основания для изменения и аннулирования и т.д.), в том числе ряд положений, регулирующих силу заключенного договора.

В договорных отношениях стороны, обладая равными правами и обязанностями, выступают из сбалансированного общего интереса. И кредитный договор характеризуется достижением сбалансированного интереса его участников. Экономический интерес лиц, заключающих такой договор, выражается тем, что одна сторона – кредитодатель, одолживший средства, за время использования срока кредита получает выгоду с предусмотренной договором процентной суммы, а другая – кредитополучатель, за эффективное использования данных средств в период срока кредита. При таком соглашении, когда защищены интересы обеих сторон, выражается суть договора.

Гражданское законодательство отражает обязательность и необходимость исполнения условий договора. Согласно такому принципу, заключенные договора исполняются на основании условий, указанных и согласованных сторонами. Данный принцип определяет, что договор, с момента вступления в силу, носит для сторон обязательный характер и его условия, как правило, не меняются. Это обеспечивает стабильность, стойкость и продолжительность гражданского оборота. В то же время, гражданское законодательство предусматривает возможность изменения и расторжения договора за период его действия.

Основания, порядок и последствия для изменения и расторжения договора регулируются нормами статей 421-424 Гражданского Кодекса. Согласно статье 421.1 данного Кодекса, изменение и расторжение договора возможны по соглашению

сторон, если иное не предусмотрено настоящим Кодексом или договором.

Для расторжения договора прекращается его действие. Основания для изменения или расторжения договора нижеследующие:

1) По соглашению сторон, если иное не предусмотрено Гражданским Кодексом или договором;

2) По требованию одной из сторон, только в случае значительного нарушения договора другой стороной. Значительным нарушением договора одной из сторон считается, когда из-за нанесенного ущерба другой сторона существенно лишается обнадеженной договором прибыли. Нарушение обладает важным характером в том случае, если не позволяет достигнуть целей договора другой стороне;

3) При одностороннем отказе одной из сторон от исполнения договора полностью или в части.

В законодательстве также определены особые обстоятельства расторжения договора. Так, договор, может быть расторгнут по соглашению сторон, а также в результате изменения условий в существенной степени.

Согласно статье 422.1 Гражданского Кодекса, существенное изменение обстоятельств, из которых стороны исходили при заключении договора, является основанием для его изменения или расторжения, если иное не предусмотрено договором или не возникает из его существа. Изменение обстоятельств признается существенным, когда они изменились настолько, что, если бы стороны могли это разумно предвидеть, договор вообще не был бы ими заключен или был бы заключен на значительно отличающихся условиях. Ошибочность представлений сторон, лежащих в основе договора, приравнивается к изменению обстоятельств.

Как видно из содержания статьи, изменение обстоятельств должно быть существенным. То есть, изменения обстоятельств должны носить настолько неожиданный характер, что стороны не могли его предвидеть, если бы смогли не заключали договора или заключили бы на иных условиях. Также, стороны не

могут предотвратить изменения обстоятельств. При таких условиях исполнение договора, должно быть не выгодно, как минимум для одной из сторон.

В законодательстве предусмотрен двух этапный порядок изменения или расторжения договора, в связи с существенным изменением обстоятельств.

В первую очередь, стороны пытаются договориться, о возможности новых условий или расторжения договора, в связи с существенным изменением обстоятельств.

В случае же невозможности достижения соглашения сторон, договор может быть изменен или аннулирован судом по требованию заинтересованной стороны.

Однако, для аннулирования договора судом на таком основании, предусмотрены дополнительные требования:

1) в момент заключения договора стороны исходили из того, что такого изменения обстоятельств не произойдет;

2) изменение обстоятельств вызвано причинами, которые заинтересованная сторона не могла преодолеть после их возникновения при той степени заботливости и осмотрительности, какая от нее требовалась по характеру договора и условиям оборота;

3) исполнение договора без изменения его условий настолько нарушило бы соответствующее договору соотношение имущественных интересов сторон и повлекло бы для заинтересованной стороны такой ущерб, что она в значительной степени лишилась бы того, на что была вправе рассчитывать при заключении договора;

4) из обычаев делового оборота или существа договора не возникает, что риск изменения обстоятельств несет заинтересованная сторона (статья 422.2 Гражданского Кодекса).

Следует различать изменения обстоятельств в значительной степени от непредотвратимой силы (форс-мажорное обстоятельство). Таким образом, если непредотвратимая сила, делает невозможным исполнение обязательств договора, то изменения обстоятельств в значительной степени обуславливает исполнение условий обязательств в тяжких условиях и не устраняет

возможность его исполнения. В этом случае, исполнение обязательства возможно. Однако, исполнение такого рода для одной или всех сторон, участвующих в договоре, по причине изменения обстоятельств в значительной степени, существующих в момент заключения договора, нагружено с экономической точки зрения. Когда говорится изменения обстоятельств в значительной степени, следует понимать значительные изменения экономических, правовых и других факторов, независящих от сторон, существовавших в период заключения договора.

В то же время, следует отметить, что для сторон, расценивать изменение курса маната как неожиданность, либо как обстоятельство, которое невозможно предвидеть, нельзя. Так, согласно статье 5.0.3 Закона Азербайджанской Республики "О Центральном Банке Азербайджанской Республики", Центральный Банк регулярно определяет и объявляет официальный курс маната в соотношении к иностранной валюте. Как видно, возможность изменения курса маната в соотношении к иностранной валюте отражено в законодательстве.

В связи с тем, воспринимать ли изменение курса маната, в качестве изменения обстоятельств в значительной степени или нет, следует в первую очередь прояснить, отвечает ли это параметрам, установленным статьей 442 Гражданского Кодекса.

Таким образом, каждый гражданин, в том числе участник экономических отношений, знает о факте установления официального курса маната в соотношении к иностранной валюте. Установления курса маната в соотношении к иностранной валюте означает, что курс валют не стабилен. То есть, курс маната, в зависимости от различных экономических и финансовых факторов, в соотношении к иностранной валюте может падать и подниматься.

Пленум Конституционного Суда считает, что согласно статье 442.1 Гражданского Кодекса, принимать изменение курса маната, как непредвиденное обстоятельство для сторон кредитных отношений, недопустимо. В таком случае, изменение курса маната не отвечает параметрам изменения обстоятельств в значительной степени.

Таким образом, для расторжения кредитного договора по требованию заинтересованной стороны, должны быть основания, указанные в статье 422.1 Гражданского Кодекса.

Кредитополучатель, в момент получения кредита в иностранной валюте, должен был предвидеть и знать о возможности изменения курса маната. В этом случае, должник, получая кредит в иностранной валюте, берёт на себя риск изменения курса маната.

Следует учесть, что для всех участников финансового рынка (банки, вкладчики, стороны кредитных договоров и т.д.) постоянно существует финансовый риск. Этот риск вероятность конфронтации с финансовой потерей для всех участников финансового рынка, в связи с негативными факторами, которые могут возникнуть на финансовом рынке. Изменения курса национальной валюты, изменение процентной ставки и т.д. – это факторы, которые могут стать причиной возникновения финансового риска (потерь).

Тем не менее, Пленум Конституционного Суда, принимая во внимание изменение курса маната, в зависимости от финансовых возможностей банков, считает целесообразным осуществление изменение условий кредитных договоров по кредитам, выданным в иностранной валюте.

В то же время, стороны, согласно принципу свободы договора, при заключении кредитного договора могут внести в условия договора положения, связанные с изменения курса Азербайджанского маната.

Согласно указанному, Пленум Конституционного Суда приходит к такому выводу, что согласно сути статьи 422 Гражданского Кодекса, принимая во внимание, что изменение курса маната, являющегося денежной единицей Азербайджанской Республики, в соотношении к иностранной валюте не является для сторон непредвиденным и то, что должник, получая кредит в иностранной валюте берёт на себя финансовый риск, не может расцениваться как изменения обстоятельств в значительной степени.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, и статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном Суде", Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Согласно сути статьи 422 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики, принимая во внимание, что изменение курса маната, являющегося денежной единицей Азербайджанской Республики, в соотношении к иностранной валюте не является для сторон непредвиденным и то, что должник, получая кредит в иностранной валюте берёт на себя финансовый риск, не может расцениваться как изменения обстоятельств в значительной степени.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

3. Постановление опубликовать в газетах "Азербайджан", "Республика", "Халг газети", "Бакинский рабочий" и "Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики".

4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

ON BEHALF OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
D E C I S I O N

OF THE PLENARY SESSION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

On interpretation of some provisions of Articles 157 and 158 of the Civil Procedure Code of the Republic of Azerbaijan

14 March 2018 **Baku city**

The Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan composed of Farhad Abdullayev (Chairman), Sona Salmanova, Sudaba Hasanova, Rovshan Ismayilov, Jeyhun Garajayev, Rafael Gvaladze (Judge-Rapporteur), Isa Najafov and Kamran Shafiyev;

attended by the Court Clerk Faraid Aliyev,

Representatives of the interested parties – Mahir Mammadov, Head of the Scientific-Analytical Sector of the Office of the Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan; Kamala Pashayeva, Adviser of the Department for Administrative and Military Legislation of Milli Mejlis of the Republic of Azerbaijan,

Experts – Elshad Nasirov, Senior Lecturer of the Academic Board of the Constitutional Law of the Baku State University,

Specialists – Ikram Shirinov, Judge of the Baku Court of Appeal; lawyer Mukhtar Mustafayev, Member of the Presidium of the Bar Association of the Republic of Azerbaijan,

In accordance with the Part VII of Article 130 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, examined in the open court session via special constitutional proceedings, the case on inquiry of the Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan on verification of conformity of Articles 157 and 158 of the Civil Procedure Code of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Civil Procedure Code) to Part I of Article 13, parts

I, III and V of Article 25, Parts I and III of Article 28, Part II of Article 29, Article 59, Parts I and II of Article 71, Parts I and III of Article 149 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Constitution).

Having heard the report of Judge R. Gvaladze, the reports of the legal representatives of the interested parties, specialists and experts, examined the materials of the case, the Plenum of Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

DETERMINED AS FOLLOWS:

Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan having applied to the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Constitutional Court) asked for verification of conformity of Articles 157 and 158 of the Civil Procedure Code of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Civil Procedure Code) to Part I of Article 13, Parts I, III and V of Article 25, Parts I and III of Article 28, Part II of Article 29, Article 59, Parts I and II of Article 71, Parts I and III of Article 149 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Constitution).

In the inquiry, it has been provided detailed information on Articles 157 and 158 of the Civil Procedure Code, Article 162, which provides for the cancellation of securing of claim, and Article 163, which provides for the procedure of complaint from ruling on securing of claim and noted that the incorrect application of those articles sometimes in practice leads to a violation of some constitutional rights of individuals and legal entities. According to the respondent's opinion, there is a need for a legal assessment by the Constitutional Court in order to eliminate contradictions, to clarify them, to form a uniform court practice, and thereby ensure the rights and legitimate interests of individuals and legal entities more efficiently.

The Plenum of Constitutional Court considers it necessary to note that the issues raised by Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan are important for the formation of a uniform court practice and aimed at ensuring human and civil rights and freedoms.

On the basis of the substance of the request, the Plenum of Constitutional Court considers it necessary to interpret several provisions of the civil procedural legislation relating to securing of claim.

According to Article 60.1 of the Constitution, legal protection of rights and liberties of every citizen is ensured.

According to the legal position established by the Plenum of Constitutional Court, the right to judicial protection is fundamental human and civil rights and freedoms, as well as ensures other rights and freedoms enshrined in the Constitution (decision of the Plenum of Constitutional Court on the complaint of M.Huseynov of March 4, 2015).

As regards the content of the right to judicial defense, it defines the right of everyone to appeal to the court for the restoration of violated rights and freedoms on the one hand, and on the other hand, determines the duty of courts to examine these appeals within a reasonable time and to make a fair decision on them, determines the duty of their timely execution (decision of the Plenum of Constitutional Court on the complaint of V.Ozerov of 15 April 2011, decision of the Plenum of Constitutional Court on the complaint of J.Ismay?lzade of 6 June 2014 and decision of the Plenum of Constitutional Court of 4 June 2014 on interpretation of Article 231.4 of the Civil Procedure Code of the Republic of Azerbaijan).

Execution of court's decision, which has entered into legal force, is of particular importance as part of the right to appeal to the court. Thus, the timely and incorrect implementation of court's decision makes exercise of the right to judicial protection ineffective and makes decision made by court insignificant. In accordance with the requirements of the constitutional and international legal acts, justice should ensure that the rights are effectively restored as a result of the effective execution of court decisions (Decision of the Plenum of Constitutional Court on interpretation of Articles 7, 10, 24 and 26 of the Law of the Republic of Azerbaijan "On Execution" from the point of some provisions of the Civil Procedure Code of the Republic of Azerbaijan of 2 September 2015).

Article 2.1 of the Code of Civil Procedure, based on the requirements of the Constitution, states that tasks of court proceeding in respect of civil cases and economic disputes shall consist of endorsement of rights and privileges of any physical person and legal entity rising out of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, laws and other normative legal acts of the Republic of Azerbaijan.

Civil procedural legislation provides for the compulsory execution of judicial acts which has entered into legal force and, in some cases, provides for the possibility of taking appropriate measures to ensure the future execution of judicial acts. Measures for securing of claim petition are of particular concern.

The institute of security of a claim is one of the key elements of the administration of justice and acts as a guarantee of future execution of court decision.

Demand for securing of claims has arisen from the time the disputes began to be resolved procedurally. In order to secure a claim, the Roman law required the respondent to introduce a person who would be able to come to the court and participate until the judge took the decision. Absence of such guarantees could have resulted in the respondent's detention personally.

According to civil legislation, which was in force until the Soviet era, in order to secure a claim, imposition of arrest upon movable property, the imposition of prohibition on immovable property, not to leave the country, bail and other assurance types could be applied.

The socialist regime actually denied the existence of a market economy and this led to a reduction of the importance of the rules regarding security for a claim for civil court proceedings. It should be noted that, according to the requirements of the Civil Procedure Code, valid until 2000, the court could take measures to secure a claim on its own initiative.

In accordance with Article 157.1 of the Civil Procedure Code in force, upon applications of a person participating in case the judge shall be entitled to take all measures for securing of a claim. Securing of a claim shall be permitted at any stage of proceeding.

Claims are not only imposed on the plaintiff's initiative and only with respect to the defendant. Therefore, in Article 157 of the Civil Procedure Code, the scope of bodies entitled to appeal to the court with an application to take action to secure a claim has been defined by the phrase "person involved in a case". Taking into account the substance of a measure for securing of a claim and the procedural objective, parties, third parties, applicants, interested persons, social organizations, state authorities and other institutions entitled to appeal to court for protection of disputed or violated rights (Article 46 of the Civil Procedure Code).

A petition on securing of a claim must be submitted to a court that has accepted the case for proceeding as a separate written document. In accordance with Article 149.4 of the Civil Procedure Code, an appeal about taking measures for securing of a claim petition can also be filed in the claim petition.

Taking measures to secure a claim shall not be permitted until the case has been accepted for proceeding and after passing of a court decision on the substance of the case. This rule does not apply to cases when a decision of first instance court is appealed.

According to Article 159.1 of the Civil Procedure Code, petition on securing of a claim shall be heard by judge reviewing a dispute immediately from the date of receipt of the petition. Pursuant to merits of this

Article, the petition on securing of a claim shall be heard not later than the day following the day of its arrival at the court.

Hearing of the case without informing the participants of the case (ex parte) is based on the fact that the measure for securing a claim is an "unexpected effect" for the other party.

According to Article 127.2 of the Constitution, in consideration of legal cases judges must be impartial, fair, they should provide juridical equality of parties, act based on facts and according to the law.

Any type of action to secure of a claim limits the rights of the individual for whom it has been applied and other persons and sometimes causes them substantial damage. Therefore, having regard to the principle of procedural law equality established in the Constitution, the person participating in the case should reason the need to take measures for securing of a claim sufficiently. However, excessive duty regarding submission of evidence should not be given to the applicant who has the petition to secure a claim. Simply, the judge must come to the conclusion that the evidence provided in the participating person's argument proves that there are grounds for taking such measures. Any information indicating the unjustness of the respondent, for example, the correspondence of the parties, the acts of the defendant, which are intended to explicitly delay the process, the actions intended to formalize the property and the funds on other persons, the announcement of the sale of the property, etc. can be attributed to such evidence.

According to Article 157.2 of the Civil Procedure Code, implementation of measures for securing a claim for the purposes of further securing future execution of decision shall constitute a temporary action and shall not predetermine passing of a decision on case in its merits.

As can be seen from the content of the article, securing a claim is a procedural measure to ensure the future execution of a court decision in civil cases. Therefore, when considering the claim, the court should be sure that failure to comply with this or other assurance claim may further complicate or impede the execution of the decision.

The provision of "constitute a temporary action" enshrined in Article 157.2 of the Civil Procedure Code implies that, where a claim is rejected, measures for securing a claim adopted by court shall remain effective until the decision enters into force. However, court shall have the right simultaneously with or following its decision issue a ruling on cancellation of measures for securing a claim (Article 162.3 of the Civil Procedure Code). In case of satisfaction of claims, measures for securing a claim shall remain valid until execution of court decision (Article 162.4 of the Civil Procedure Code).

According to the findings of the Plenum of Constitutional Court, securing a claim must meet three main criteria, which are the procedural measures to ensure the future execution of the decision that will be made in civil cases:

– these measures should be implemented within a very short time, if there are grounds for their application;

– these actions should be temporary;

– the measures applied should be commeasure to the claims submitted.

The principle of proportionality in Article 71.2 of the Constitution has been expressed as "limitation of rights and freedoms should be proportionate to the expected outcome of the state".

Creation of the principle of proportionality is associated with the traditions of roman-german constitutionalism.

Previously, in the 1950s and 1960s, the concept of proportionality was reflected in a number of cases heard by the European Court of Justice. This concept was adopted by European law and practice on the basis of the German constitutional right after the war. As a matter of principle, it emerged in Prussian administrative law in the late XVIII – the first half of the XIX century.

The proportionality test that is generally developed in the German public law and continues to evolve in European law involves a consistent solution of the following issues:

1) whether the interference of state bodies in the exercise of individual rights (freedoms);

2) whether such interference is envisaged by domestic law;

3) is the purpose of the interference legitimate;

4) the desired purpose can be achieved through the use of such intervention, in other words, the tool used is useful for achieving the legitimate aim;

5) is there any other, equally useful, but less exhausting, in other words the means used is necessary to achieve legitimate aim;

6) the tool used is acceptable (narrowly proportionate).

Broadly speaking, the principle of proportionality necessarily involves three key elements:

– this principle regulates issues of restrictions of human and civil rights and freedoms;

– right can only be restricted by law;

– the degree of restriction of the right as a means of reaching the aim should be appropriate and should not be excessive.

The principle of proportionality is reinforced in the practice of the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the European

Court) and is actively used by the latter to determine the possibility of restriction of rights and freedoms set forth in the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The European Court stated in its judgment of "Hakansson and Sturesson v. Sweden" of 21 February 1990 that Article 1 of Protocol No. 1 of the Convention requires that reasonable proportionality of the means employed and the aim sought to be realized. The requisite proportionality will not be found if the person concerned has had to bear "an individual and excessive burden".

Special attention is paid to the concept and substance of this principle with using the principle of proportionality by the Plenum of Constitutional Court. The substance of the principle of proportionality in the decisions of the Plenum is explained on the basis of the direct interpretation of the Constitution and the laws, as well as the legal precedents enforcement in the judgments of the European Court.

Decision of the Plenum of Constitutional Court on complaint of Clark Gordon Morris of 26 May 2017, the Court clarified the principle of proportionality clearly, explained the legislative provisions that should be taken into account when applying restrictions, and emphasized the importance of compliance with the principles of proportionality, compliance with legitimate aim when such restrictions have been applied. It was stated in the judgment that, when considering the case in accordance with the legislation, the court should evaluate the grounds for the determination of the limitation, the debtor's objections against it on its own beliefs, examine the case in a fair, complete and full manner, substantiate its findings in the relevant court act.

The importance of this principle has increased not only by the constitutional oversight body but also by using broadly by the general jurisdiction courts. This tendency is expressed by the fact that the courts refer to generally recognized principles and norms of international law, the legal position of Constitutional Court, and the integration of the applicable law into the uniform legal space during the justification of the decision with the norms of Constitution and the law.

One of the undeniable advantages of the Civil Procedure Code in force is the application of the principle of proportionality of measures for securing of a claim to the claim filed by the claimant.

It has not been indicated in Article 158 of the Civil Procedure Code which measures for securing of a claim is proportional to a claim filed by the claimant. However, it is understood from the meaning of this article that when considering petitions for the application of securing measures, the court must examine whether the applicant's request for a specific

measure of conformity is relevant to the claim filed and whether it is appropriate. Accordingly, having regard to the claim filed and the possible court ruling regarding that claim, the court should be sure that the failure to take any of the measures referred to in Article 158 of the Civil Procedure Code may make difficult or impossible the execution of the resolution.

The substance of the principle of proportionality of measures for securing of a claim to the claim filed by the claimant is that the judge may impose arrest upon a respondant's property of an amount not exceeding the amount of claim, or forbid the conduct of certain actions within the limits of the requirement exclusively for the respondent or other persons.

In addition to the measures for securing of a claim set out in Article 158 of the Civil Procedure Code in force, the court may also take other measures for securing of a claim.

As other measures, the suspension of the sale of property seized in the event of a claim for release of property, imposing certain obligations on the respondent on property protection, and so on can be shown.

Other measures should also comply with the objectives set out in Article 157 of the Civil Procedure Code in any case. For the purposes not provided for in this article, the court shall not accept the measures for securing of a claim.

The law provides that physical persons and legal entities shall be fined in favor of state (Articles 158.5.1 and 158.5.2 of the Civil Procedure Code) in case of violation of rules regarding prohibition of the conduct of certain actions by the respondent or other persons (Articles 158.1.2 and 158.1.3 of the Civil Procedure Code).

In addition, claimant shall have the right to require, under the court proceeding, persons concerned to compensate losses caused by non-execution of a ruling on securing of a claim (Article 158.6 of the Civil Procedure Code).

The Civil Procedure Code does not disclose the damage caused by non-execution of the ruling on application of measures regarding securing of claim.

The Plenum of Constitutional Court considers that in that case the norm of Article 21.2 of the Civil Code of the Republic of Azerbaijan may be used, because compensation for damages in the manner provided in this Article is a universal protection of civil rights. According to that article, damages are the expenses, incurred or to be incurred by which a person, whose right has been violated, incurred or will incur to restore the violated right or damage to his property (tangible loss) as well as profits,

which the person would have earned under ordinary conditions of civil relationships, if his rights have not been breached (lost profits).

Considering the above stated, the Plenum of Constitutional Court considers it necessary to mention the following:

– In accordance with the requirements of Article 127.2 of the Constitution, Articles 157 and 158 of the Civil Procedure Code, the courts should pay particular attention to sufficient justification of the application of the measures for securing of a claim in the application by the person involved in the case, should provide a comprehensive assessment of whether the evidence in the petition is justified, to examine the existence of a link between these measures and claim petition, should make a decision ensuring that the proposed measure should be proportionate to claim submitted and securing legitimate interests of all parties involved in case.

Having regard to Article 130.7 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, and Articles 52, 60, 62, 63, 65-67 and 69 of the Law of the Republic of Azerbaijan "On Constitutional Court", the Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

D E C I D E D:

1. In accordance with the requirements of Article 127.2 of the Constitution, Articles 157 and 158 of the Civil Procedure Code, the courts should pay particular attention to sufficient justification of the application of the measures for securing of a claim in the application by the person involved in the case, should provide a comprehensive assessment of whether the evidence in the petition is justified, to examine the evidence of a link between these measures and claim petition, should make a decision ensuring that the proposed measure should be proportionate to a claim submitted and securing legitimate interests of all parties involved in case.

2. Decision shall enter into force on the day of its publication.

3. Decision shall be published in "Azerbaijan", "Respublika", "Xalq Qazeti" and "Bakinskiy Rabochiy" newspapers, and "Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan".

4. Decision is final, it may not be cancelled, modified or interpreted by any authority or individual.

ON BEHALF OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
D E C I S I O N

OF THE PLENARY SESSION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

On interpretation of Paragraph 1 and 3 of the Note section of Article 177 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan

23 April 2018 **Baku city**

The composition of the Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan, including Farhad Abdullayev (chairman), Sona Salmanova, Sudaba Hasanova (reporter-Judge), Rovshan Ismayilov, Jeyhun Garajayev, Rafael Gvaladze, Mahir Muradov, Isa Najafov and Kamran Shafiyev,

Attended by the Court Clerk – Faraid Aliyev,

representatives of interested parties – Namiq Mammadov, Judge of the Baku Appellate Court and Kamala Pashayeva, Adviser of the Department on Administrative and Military Legislation of the Milli Mejlis of the Republic of Azerbaijan,

expert – Shahla Samedova, professor of the Criminal Law and Criminology Department of the Baku State University, Doctor of Law,

specialists – Shahin Yusifov, Chief of the Criminal Board of the Supreme Court of the Republic of Azerbaijan, Murvat Hasanov, Deputy Chief of the Department for the Defence of State Charges of the Chief Prosecutor's Office of the Republic of Azerbaijan, Head of the Department for the Protection of State Charges in Courts of Appeal and Cassation, and Nahid Mammadzadeh, Head of the Department of Chief Organizational-Inspection of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Azerbaijan,

In accordance with Paragraph 6 of Article 130 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, examined in open court session on special constitutional proceedings, the application of the Baku Appellate Court on the interpretation of paragraph 1 and 3 of the Note to Article 177 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan in the light of Articles

16 and 177.2.2 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, Articles 60 and 71 of the Constitution, as well as Articles 6 and 7 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Having heard the report of Judge S. Hasanova on the case, speeches of representatives of interested subjects and experts, opinion of the expert, examining and discussing the materials of the case, the Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

DETERMINED AS FOLLOWS:

The Baku Court of Appeal applied to the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan (hereinafter – the Constitutional Court) for interpretation of paragraph 1 and 3 of the Note to Article 177 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan in the light of Articles 16 and 177.2.2 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, Articles 60 and 71 of the Constitution, as well as Articles 6 and 7 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

In application indicated that the Baku Court of Appeal had been filed a criminal case based on an appeal protest related to the conviction of A.Hamzayev under Article 177.2.2 of the Criminal Code. The Court decision on this criminal case has established that the accused has repeatedly committed theft.

So, in order to seize another's property secretly, on September 10, 2015, he plundered a brake winding of the machine in elevator section of the building and damaged the property owner in the amount of 106 manat.

Later, A.Hamzayev again with the purpose of seizing another's property, committed repeatedly theft crimes from September 11 to December 24, 2015, separating cables and stealing brake windings from the machine section of elevators located in different buildings with a damage of 106 manat per each episode, together 62 episodes.

A.Hamzayev was sentenced to 3 years and 3 months of imprisonment on charges of committing a crime under Article 177.2.2 of the Criminal Code with the decision of the Surakhani District Court of Baku on October 23, 2017 and placed under the probation period of 1 year and 6 months in accordance with Article 70 of the Criminal Code.

The state prosecutor filed an appeal protest and requested elimination of part on application of Article 70 of the Criminal Code and imprisonment of A.Hamzayev under Article 177.2.2 of the Criminal Code.

According to the Baku Court of Appeal, the lack of clarification at legislation regarding the fact that the requirement about the amount of damage caused with the firstly committed act should exceed five hundred manats, and if it was repeatedly should exceed one hundred manats for the purpose of interpreting the act as a repeated theft, creates hardships in the court's practice violating the principle of legal certainty. Thus, liability provided for in Articles 177.1, 178.1 and 179.1 of the Criminal Code arises when the property owner or other owner is damaged more than five hundred manats, but not more than five thousand manats. The liability provided for in Articles 177.2.1-177.2.3-2, 177.2.5 and 177.3.1 of this Code shall arise in the event of damage to property owner or other owner in the amount of more than one hundred manats. As it can be seen, the damage caused to the owner or other owner of the property for the simple theft act must exceed five hundred manats and in the event of repeated repetition more than one hundred manats.

According to the applicant, there is a need to interpret the mentioned Articles to formulate a common judicial practice with respect to the acts, depending on the amount of damage incurred when the same acts were repeated.

The Plenum of the Constitutional Court considers it important to mention the following regarding the application:

According to the Paragraph I of Article 13 of the Constitution, the property in the Azerbaijan Republic is inviolable and is protected by State.

Property is an economic and legal category and constitutes a set of actual social relationships, such as possession, usage, and disposal of property obtained and owned by the proprietor. When regulated by legal norms, these relations take legal form and are legally prescribed by the rights of the proprietor as possessing of movable and immovable property, and using and disposing it.

The property was also included in the list of objects protected by criminal law and its protection was defined as one of the main duties of the Criminal Code. According to Article 2.1 of the Criminal Code, duties of the Code are: providing of the peace and safety of mankind, protection of rights and freedom of the person and the citizen, of property, of economic activities, of social order and public safety, of environment, of constitutional grounds of the Republic of Azerbaijan from criminal encroachments, and also the prevention of crimes.

It should be noted that the norms of the Criminal Code on offenses against property are constantly improved by the legislator.

By the Order №2668 of the President of the Republic of Azerbaijan dated February 10, 2017 "On improvement of activity in the penitentiary sphere, humanization of the penal policy and the extension of the application of alternative punishment and procedural compulsory measures not related to isolation from society", an important boost was given to the implementation of further reforms for the liberalization of the criminal law policy, by restricting the application of arrests and deprivation of liberty for crimes which do not represent big public danger and less serious crimes, decriminalization of offenses and the application of broader alternative penalties. According to the Law of the Republic of Azerbaijan "On Amendments to the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan" dated October 20, 2017, adopted in connection with the execution of the Order, many articles of the General and Special Part of the Criminal Code, including Article 177 of the Criminal Code and its Note section have been changed.

In Article 177.1 of the Criminal Code and changes to the Note section, it is shown that the criminal liability occurs in the event of a criminal offense against the property owner or other possessor in excess of five hundred manats, but not more than five thousand manats, and penalty that can be imposed vary from the public works from three hundred sixty to four hundred and eighty hours or corrective works for up to two years, or limitation of the liberty for the term up to two years, or imprisonment for the term up to two years. Before these changes, liability for theft of property was borne when the property owner or other possessor suffered for more than one hundred, but not more than three thousand manats (the text of the Criminal Code eliminated from December 1, 2017).

Thus, taking into consideration the socio-economic processes taking place in the country, the amount for occurance of criminal liability for the offenses against property committed for the first time has been increased from one hundred to five hundred manat.

Taking into account these changes, the Plenum of the Constitutional Court considers it necessary to review the relevant provisions of the Criminal Code.

Chapter 23 of the Criminal Code is devoted to crimes against property. Offenses of this category include theft, fraud, embezzlement or extortion, loot, robbery and so on. Among these crimes, plundering has special place.

Plundering is to take possession of another's property illegally and indispensably by damaging the property owner and other possessor for the benefit of himself or other persons.

Article 177 of the Criminal Code has identified the theft as a covert plundering of another's property. The secretive way of seizure, which is an objective aspect of this offense, differentiates theft from other forms of plundering. During the theft, the criminal takes the property of the victim out of his will, and passes it to his own disposal. When it comes to coverty, it is understood as that the committal offense is unknown to both the proprietor and the other persons.

Defining criminal elements of the theft is of great importance for the criminal-legal assessment of the offense.

Necessary and facilitative elements have huge importance in the formation of the composition of criminal act. Necessary elements are such traits of each criminal act that without them the act does not constitute a criminal offense. Facilitative elements are those which are not necessary for all the criminal acts and play various roles in different compositions. Such elements include the time, place, and method of committal of the offense, characterizing the objective side of the offense, motive and purpose, characterizing the subjective side of the offense and so on.

Separation of the elements of the criminal composition into necessary and facilitative elements is of great importance for the identification of separate criminal offenses and differentiating similar offenses. For example, while plundering one's property in a secretive way is a necessary element of theft (Article 177), it is an assessing element in an offense of deliberate killing with commonly dangerous method (Article 120.2.4).

There is also significant legal importance of the concrete and evaluative elements of the criminal composition. The concrete elements are clearly defined in the text of the norms of the Criminal Code. For example, the amount of damage inflicted with theft offenses (Note section of Article 177), the considerable and large extent of the damage suffered because of offenses committed in economic activity field (Note section of Article 190) and so on.

An analysis of Article 177 of the Criminal Code gives rise to conclude that the secretive way of plundering another person's property is a necessary element of the objective aspect of the theft. Secret plundering also acts as a necessary element when those acts are repeated. The amount of damage inflicted on the proprietor or other owner of the property, as a specific sign, is indicated by the legislature in the "Note" section, taking into account the essential elements of the offense.

Therefore, the Plenum of the Constitutional Court considers that "the same acts" of Article 177.2 of the Criminal Code implies only the necessary element of the theft under Article 177.1 of the Code, i.e. the secret plundering of the other person's property. The amount exceeding five

hundred manats mentioned in Paragraph 1 of Note section of Article 177 of the Criminal Code is concrete element of criminal composition being part of Article 177.1 of this Code, while the amount exceeding one hundred manats belong to Article 177.2 of the Code.

It should be noted that Paragraph 3 of Note section of Article 177 of the Criminal Code also establishes the repetition of the same crimes, as well as the repetition of various crimes. According to this paragraph, if the person who committed any or some of the offenses set forth in Articles 177-183, as well as Articles 213-3, 217, 227, 232 and 235 of the Code, commits again any of the offenses stipulated by Articles 177-183 of this Code (except as provided for in Article 16.3 of this Code), it shall be deemed to be repetition of the crimes.

The Plenum of the Constitutional Court stated in its judgment "On Interpretation of Article 18.5, Article 61.1.1 and 65 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan" of 18 March 2013 referring to the institute of repetition as that the set of crimes are characterized as aggravating criminal liability. The consecutive committal of offense by a person allows him to obtain practice in committing criminal offense, making his subsequent criminal activity more dangerous.

In its judgment of 4 March 2013 on "Interpretation of Paragraph 3 of the Note section of the Article 177 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan", the Plenum of the Constitutional Court stated that the repetitive committal of crime by the person proves, as a rule, his constant criminal inclination, which is, in the end, a sign of high public danger.

The Plenum of the Constitutional Court reiterates that the fact about that the person committed at least two publicly dangerous acts, must be established, in order to consider the case as repetitive committal of crime. This fact always points to that the repetition characterizes the presence of adverse features in the perpetrator. Repetition involves the commitment of crimes at different times. Although the perpetrator has an opportunity to choose a legal behavioral in a variety of living conditions, his choice of the conduct prohibited by criminal law proves his high public danger. Paragraph 17 of Part 1 of Article 94 of the Constitution relates the definition of crimes and other offenses, and the responsibility for their commitment to exclusive jurisdiction of the legislative authority.

The Plenum of the Constitutional Court considers that, the legislator, taking into account the degree of danger of theft in the aggravated circumstances, as well as repetitive theft referred to in Article 177.2 of the Criminal Code, and the degree of public danger of the perpetrators of this crime, established harsher criminal responsibility for the purpose of ensuring the principle of fairness.

On the basis of all the above-stated, the Plenum of the Constitutional Court comes to the following conclusion:

– The expression "the same acts" in Article 177.2 of the Criminal Code envisions only necessary element of theft referred to in Article 177.1 of this Code, i.e. the secret plundering of other person's property;

– Amount more than five hundred manats and amount more than one hundred manats mentioned in paragraph 1 of Note section of Article 177 of the Criminal Code constitute a concrete element of the offense being part of Article 177.1 and 177.2 of the Code, respectively;

– In case of repetitive committal of theft twice or more than twice, criminal liability under Article 177.2.2 of the Criminal Code emerges if the property owner or other owner is subject to damage more than one hundred manats for each act.

Being guided by the Parts V and IX of Article 130 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan and Articles 60, 62, 63, 65-67 and 69 of the Law of the Republic of Azerbaijan "On Constitutional Court", Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

D E C I D E D:

1. The expression "the same acts" in Article 177.2 of the Criminal Code envisions only necessary element of theft referred to in Article 177.1 of this Code, ie the secret plundering of other person's property;

2. In case of repetitive committal of theft twice or more than twice, criminal liability under Article 177.2.2 of the Criminal Code emerges if the property owner or other owner is subject to damage more than one hundred manats for each act

3. The decision shall come into force from the date of its publication.

4. The decision shall be published in "Azerbaijan", "Respublika", "Xalq Qazeti" and "Bakinskiy Rabochiy" newspapers, and "Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan".

5. The decision is final, and may not be cancelled, changed or officially interpreted by any institution or official.

Alış QASIMOV
Bakı Dövlət Universitetinin
Əmək və ekologiya hüququ kafedrasının müdiri,
hüquq üzrə elmlər doktoru, professor,
Rusiya Hüquq Elmləri Akademiyasının üzvü,
"Qızıl qələm" mükafatı laureatı

ELM XADİMLƏRİ

Çoxları üçün ideal insan

Tale elə gətirib ki, onun haqqında düşüncələrimi, tək indi yox, müxtəlif yubiley yaşlarında da qələmə almışam.

Bu insanın mənim üçün kim olduğunu sözlərin rəngi ilə təsvir etməyə çalışmışam. İndi isə qarşımdakı 80 rəqəmini görəndə əvvəlcə bir anlıq tərəddüd edirəm. Zamanın özünü bizə hiss etdirmədən belə tez keçməsi adamı heyrətləndirir. Elə bilirəm ki, o, hələ də ilk dəfə Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsində gördüyüm yaşdadır. Biz tələbələrə oxuduğu maraqlı mühazirələri diqqətlə dinlədiyimiz zamanlardadır.

Amma tez öz yaşımı nəzərə alıram və onda anlayıram ki, daha özüm də universitet tələbəsi deyiləm, vaxt bizi o vədələrdən çox uzaqlaşdırıb. Ömür bizim təsəvvür etdiyimizdən tez ötüşür. Vaxtın insana yeganə qazancı isə insanın mənəvi-əxlaqi dəyərlərə, prinsiplərə sadiqliklə əldə etdiyi şəxsiyyət ucalığıdır, müdriklikdir. Başqaları üçün də bir örnəyə çevrilməyidir.

Belə bir insan haqqında yazıram. O, Azərbaycanda hüquq elminin görkəmli simalarından olan, Bakı Dövlət Universitetinin Cinayət hüququ və kriminologiya kafedrasının müdiri, hüquq üzrə elmlər doktoru, professor Firudin Yusif oğlu Səməndərovdur.

Bəzən insan fəaliyyətinin əhatə dairəsini, tutumunu təsəvvürə sığdırmaqdan ötrü quru rəqəmlərə müraciət etmək lazım gəlir. Bu mənada yubiley yazılarında insan ömrünün müxtəlif mərhələlərini əks etdirən tarixlərsiz, onun gördüyü işlərin həcmini göstərən rə-

qəmlərsiz keçinmək olmur. Bunlar ilk baxışdan təqvimdə ard-arda sıralanan adi tarixlərdir, cansız rəqəmlərdir. Amma nəzərlərini onlara tuşlayıb diqqətlə düşünəndə bu tarixlərin, rəqəmlərin hərəsində bütün ömrünü şərəflə yaşamış bir ziyalının əziyyətlərini, keçdiyi çətin sınaqları, zərrə-zərrə qazandığı uğurları, onun həyata, insanlara, Vətənə sevgi dolu qəlbini görürsən.

Firudin Yusif oğlu Səməndərov 12 aprel 1939-cu ildə Saatlı rayonunun Molday kəndində əkinçi ailəsində anadan olub. Əkinçi ailəsində doğulmasını onun ömür yolunda xüsusi qeyd etməyim səbəbsiz deyil. Əkinçilik torpağa bağlılıqdır, zəhmətdir, halallıqdır, bar yetirən sağlam toxumlardır. Firudin müəllim də onun 80 illik ömrünün əsas cizgilərinə çevrilmiş bu keyfiyyətləri, görünür, ata-anasından əxz edib. Əkinci saflığını, mənəviyyatını ömrün hər bir məqamında qoruyub. Onun ailədən gələn bu saflığın, mənəvi işığın davamı kimi səpdiyi toxumlarsa tələbələrinə verdiyi bilikdir, onlara təlqin etdiyi dəyərlərdir.

Firudin müəllim müharibə uşaqları adlanan nəslin təmsilçilərindəndir. Bir çox həmyaşıdları kimi onun uşaqlığı İkinci Dünya müharibəsi illərinə və ondan sonrakı çətin dövrlərə təsadüf edib. Həyata gözünü açanda ətrafındakı doğmalarını, əzizlərini, el-obanı çətinliklər içində görüb. Xarakterindəki xeyirxahlıq, mərhəmət, insanlara əl tutmaq, kömək etmək hissi, bəlkə də uşaqlıqda yaşadığı çətinliklərdən gəlir. Çünki o, özü də çox çətinliklər yaşamış adamdır.

Müharibə illərinin uşağı

Müharibə illərinin uşağı olmaq nə deməkdir – bunu hamımız bilirik. O dövrün uşaqları çox əziyyətlə böyüyüblər, oxuyublar, bəzən məktəbdə təhsil ala-ala işləyiblər, ailəyə kömək ediblər. Təxminən belə bir həyatı Firudin Səməndərov da yaşayıb.

1948-1958-ci illərdə Firudin müəllim Səməd Vurğun adına Saatlı qəsəbə orta məktəbində oxuyub. Məktəbi gümüş medalla bitirib. Orta məktəbi bitirəndən sonra birinci il universitetə daxil ola bilməməsi də, üç illiyə keçmiş sovet ordusunun sıralarında qulluq etməyə gedib üç il geri düşməsi də onu ruhdan salmayıb. Öz məqsədinə doğru həmişə inamla addımlayıb və ona yetişib. Məqsəd aydınlığı isə həmişə uğura, nailiyyətə, qələbəyə gətirib çıxarır. 1958-1961-ci illərdə ordu sıralarında hərbi xidmət keçib qayıtdıqdan sonra 1961-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinə daxil

olub. O dövrdə bir tələbə üçün ən yüksək təhsil nailiyyətlərindən sayılan Lenin təqaüdü ilə oxuyub. 1966-cı ildə təhsilini başa vurarkən biliyini, elmə marağını nəzərə alaraq onu ADU-nun Cinayət hüququ kafedrasına aspirant qəbul ediblər. 1966-1969-cu illərdə bu kafedranın aspirantı olub.

1970-ci ildə "Qətl cinayətlərini doğuran halların və davranış motivinin cəza təyininə təsiri" mövzüsunda namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə edərək hüquq elmləri namizədi elmi dərəcəsi alıb. 1969-cu ildən ADU-nun Cinayət hüququ kafedrasında müəllim, dosent vəzifələrində çalışıb. Firudin Səməndərov 1985-1989-cu illərdə ADU-nun Hüquq fakültəsinin dekanı, 1992-1993-cü illərdə Universitetin rektoru olub. 1995-ci ildən BDU-nun Cinayət hüququ və kriminologiya kafedrasının müdiri kimi çalışıb. 1996-cı ildə "Hüquqi şüur və cinayət hüquq yaradıcılığı" mövzusunda doktorluq işini müdafiə edib, hüquq elmləri doktoru elmi dərəcəsi alıb. 1997-ci ildən kafedranın professorudur.

Firudin müəllimin elmi yaradıcılıq fəaliyyəti çox məhsuldardır

O, 30-dan çox dərsliyin, dərs vəsaiti və monoqrafiyanın müəllifidir. "Cinayətin subyektiv cəhəti", "Cinayət hüququ. Cinayət və cəza məsələləri", "Cinayət hüququ. Ümumi hissə" dərslikləri, "Şəxsiyyət əleyhinə edilən cinayətlər" adlı dərs vəsaiti, "Cinayət hüququnda cəza problemi: tarix və müasirlik" monoqrafiyası (2009), "Kriminologiya" dərs vəsaiti (2012), "Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası" şərikli müəlliflik-lə (2013), "Cinayət hüququ. Ümumi hissə" (2013), Moskvada 2011-2012-ci illərdə rus dilində nəşr edilən "Uqolovnoe pravo Azerbaydjanskoy Respubliki. Obhaə çastğ" (v soavtorstve), "Uqolovnoe pravo Azerbaydjanskoy Respubliki. Osobennaə çastğ" (v soavtorstve) və bu qəbildən olan bir çox əsərləri hüquq elminə dəyərli töhfələridir. Müxtəlif elmi nəşrlərdə 100-dən artıq elmi məqaləsi, respublika mətbuatında dövrümüzün aktual problemlərinə həsr edilmiş çoxsaylı məqalələri işıq üzü görüb.

Onun yazdığı iri həcmli "Cinayət hüququ. Ümumi hissə" dərsliyi 2002-ci ildə Respublika Kitabsevərlər Cəmiyyətinin mükafatına layiq görülüb. Hazırda respublikamızda bu sahədə ən mükəmməl dərslik sayılır. Dərslik indiyə qədər bir neçə dəfə nəşr edilib.

Cinayət hüququ hüquq sahəsinin öz mürəkkəbliyi və çətinliyi ilə seçilən qoludur. Bu sahə ilə bağlı hər hansı yeni fikir söyləmək o qədər də asan deyil. Bütün bunlara baxmayaraq, Firudin müəllimin cinayət hüququ sahəsində yazdığı əsərlərdə dərin tədqiqatların nəticəsi olaraq gəldiyi qənaətlər hüquq elmi üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Onun elmi əsərlərində nəzəriyyə və praktik fəaliyyət üst-üstə düşür. Cinayətin yeni anlayışının verilməsi, milli hüququn bu sahəsinin prinsiplərinin dəqiqləşdirilməsi, dünya təcrübəsinin ümumiləşdirilərək istifadə edilməsi, dini hüquq sistemlərinin əsas müddəa və prinsiplərinin tədqiqi də Firudin Səməndərovun elmi uğurlarıdır.

Professor Firudin Səməndərovun iştirakı və redaktorluğu ilə ilk dəfə Azərbaycan dilində hazırlanmış "Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası" kitabı cinayət hüququ sahəsi ilə məşğul olan tədqiqatçıların və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin stolüstü kitabına çevrilib. Onun müəllifi olduğu bu kitabı belə dəyərli edən odur ki, nəşr cinayət qanununun həm ümumi, həm də xüsusi hissəsini əhatə edir və cinayət qanununun praktikada düzgün tətbiqinə bələdçidir. Təsadüfi deyil ki, bu kommentariya indiyə kimi 6 dəfə nəşr olunub.

Professor Firudin Səməndərov ölkəmizdə hüquqi dövlət quruculuğu prosesinə, aparılan islahatlara,cəmiyyətimizdə qanununun aliliyinin təmin olunmasına bir sıra qurumlardakı fəaliyyəti ilə də töhfə verir. O, 1995-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Hüquqi İslahatlar Komissiyasının, eyni zamanda, Ali Məhkəmə yanında Elmi Məsləhət, respublika Prokurorluğu yanında Elmi-Metodik Şuranın üzvü olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının hazırda qüvvədə olan 1999-cu il Cinayət Məcəlləsinin müasir tələblər və beynəlxalq standartlar səviyyəsində hazırlanmasında yaxından iştirak edib. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun və respublika Ali Məhkəməsi Plenumunun qərarlarının hazırlanmasında, qanunun mübahisəli məqamlarının aydınlaşdırılmasında da Firudin müəllimin böyük əməyi olub. O, hazırda qüvvədə olan "Təhsil haqqında"Azərbaycan Respublikası Qanununun hazırlanması prosesinin iştirakçılarındandır.

Elm ustadı

Professorun Azərbaycanda hüquq elminin inkişafına verdiyi töhfələr təkcə bununla məhdudlaşmır. Firudin müəllim bu sahədə mükəmməl, yüksək ixtisaslı kadr potensialının formalaşmasında, hüquq elminin dərinliklərinə bələd olan yeni mütəxəssislərin yetişdirilməsində də bir pedaqoq, elm ustadı kimi əvəzsiz xidmətlər göstərib. Firudin Səməndərovun rəhbərliyi altında 3 hüquq üzrə elmlər doktoru, 50-dən çox fəlsəfə doktoru hazırlanıb. O, Azərbaycanın əməkdar hüquqşünasıdır.

Ölkəmizin ümumi tərəqqisinə xidmət edən kadr potensialının yaradılması prosesinin əsas ağırlığı məhz professor F.Səməndərov kimi alimlərimizin çiyinlərinə düşür və o, bu şərəfli missiyanın öhdəsindən layiqincə gəlir. Alimin yetirdiyi yüksək ixtisaslı kadrlar bu gün həm hüquq elmimizin inkişafına, həm də müstəqil Azərbaycanda hüquqi dövlət quruculuğu prosesinə öz dəyərli töhfələrini verməkdədirlər. Şübhəsiz ki, bir elm xadimi, insan üçün bundan ali mükafat ola bilməz.

O, BDU-nun nəzdində fəaliyyət göstərən cinayət hüququ, kriminologiya və cəza-icra hüququ, cinayət prosesi, kriminalistika, məhkəmə ekspertizası və cinayət-axtarış fəaliyyəti ixtisasları üzrə dissertasiya şurasının, habelə Təhsil Nazirliyinin Vahid Elmi-Metodiki Şurasının "Dövlət və hüquq" bölməsinin sədri olmuşdur.

Firudin müəllimi Azərbaycanda cinayət hüququ elmi məktəbinin əsas yaradıcılarından biri və bəlkə də birincisi saymaq olar. Onun formalaşdırdığı bu elmi məktəbin indi yüzlərlə davamçısı var və bu, bir ustad kimi onun xidmətləridir. Firudin Səməndərov elm sahəsində qazandığı uğurlarla Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsinə, xalqımızın elmi potensialının daha da gücləndirilməsinə xidmət göstərir. Onun elmi tədqiqatlarının miqyası və əhəmiyyəti yalnız respublikamızda deyil, beynəlxalq aləmdə də yüksək qiymətləndirilir. Elə bunun nəticəsidir ki, o dəfələrlə müxtəlif ölkələrdə dünya miqyaslı və regional elmi konfranslarda Azərbaycanı ləyaqətlə təmsil edib.

Professor üçün ardıcıllıq, millilik, milli-mənəvi dəyərlərə bağlılıq, millətin azadlığı, ölkəsinin müstəqilliyi əsasdır. Ona görədir ki, hələ sovet dönəmində müəyyən vəzifə tutmuş adamların ana dilində danışmağa ehtiyat etdikləri zamanlarda Firudin müəllim hüquq

sahəsinə milli dil gətirmişdi. Hüquq elminə dair yazı və çıxışlarını istisnasız olaraq doğma Azərbaycan dilində nümayiş etdirirdi.

O, bir ideya adamıdır

Tariximizə, soykökümüzə, Azərbaycanın istiqlalına bağlılıq onun qanından, ruhundan irəli gəlir. Ötən əsrin 80-ci illərinin sonlarında Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatı başlayıb kükrəyən zaman Firudin Səməndərov prinsipial, qorxmaz, cəsarətli, kütlənin önündə gedib onu düzgün istiqamətləndirməyi bacaran ziyalılardan idi. O, bu gün də Azərbaycana, ölkəmizin istiqlalına, milli dövlətimizə xidmət missiyasını elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə, yazdığı kitablarla, hazırladığı kadrlarla, cəmiyyətin hüquqi cəhətdən maariflənməsi prosesində yaxından iştirakı ilə davam etdirir.

Müəllim şərəfli bir sözdür. Həyatımızda bilikdən, öyrənməkdən dəyərli nəsə yoxdur, müəllimsə öyrədən deməkdir. Bu mənada Firudin müəllim bu sözü ən çox haqq edən ziyalılarımızdandır. Müəllimlik, sanki necə deyərlər, onun boyuna biçilib. Bizim tələbəlik vaxtlarımızda da hətta dərslərə ən etinasız yanaşan tələbələr belə Firudin müəllimin mühazirələrini dinləmək üçün auditoriyaya tələsərdilər. Tələbələrinin Fürudin müəllimin dərslərinə münasibətini sonralar da belə gördüm. Çünki onun oxuduğu mühazirələr bir qayda olaraq dərinliyi, nəzəri və elmi fikirlərin zənginliyi, həyati faktlarla dolğunluğu ilə fərqlənir. Ona görə də tələbələrin bütün diqqəti bu mühazirələrdə cəmləşir.

Firudin müəllim özünün bilik sərvətini tələbələri ilə çox səxavətlə bölüşür. Böyük həvəs, tələbkarlıq və ciddilik nümayiş etdirərək çalışır ki, hər bir tələbəsi bilikli və savadlı olsun, yaxşı hüquqşünas kimi yetişsin. Bu marağın başqa bir səbəbi də onun tələbələrlə müsbət ünsiyyət qura bilmə məharətidir. O, tələbələrə təkcə predmeti öyrətmir. Hələ yolun başında olan gənclərin suallarını bir müdrik kimi cavablandırmağa, istənilən mövzunu onlarla birlikdə müzakirə etməyə hazır olduğunu göstərir. Tələbələri ilə elə münasibət qurur ki, onlar müəllimə hörmət və ehtiram göstərməklə bərabər, onu həm də özlərinin yaxın dostu, arxa-dayağı, xeyirxahı hesab edirlər. Zəngin həyat təcrübəsi, dünyanın hər üzünü görmüş bu işıqlı insanın keçdiyi ömür yolu tələbələr üçün bir örnək yarada bilir. Nə vaxtsa Firudin müəllimin özünə ideal seçdiyi şəxsiyyətlər, şübhəsiz ki, olmuşdu. Bu günsə onun özü 80 illik şərəfli bir ömürlə çoxları üçün idealdır. Onu özünə ideal seçən hər kəs təkcə F.Sə-

məndərovun necə alim olmağı deyil, həm də necə insan olmağı öyrənir. Bu görkəmli alim hər şeydən əvvəl bizə onu sevənlərə və qiymətləndirənlərə həm də necə yaşamalı olduğumuzu öyrədir. Çünki o, özü əsl müdrik həyatı yaşamış alim, müəllim, ziyalı kimi tanınan və bu gün də sevilən insandır.

O, bizə necə yaşamağı öyrədir

Hər dəfə auditoriyaya daxil olub mühazirəyə başlamazdan əvvəl tələbələri ilə ədalət və əxlaq həqiqətləri barədə qısa söhbət onun adətidir. Firudin müəllim bu cür söhbətlərlə insan səadəti və azadlığı naminə fədakarlığı, mənəvi məsuliyyəti müasir humanist ideya kimi diqqətə çatdırır. Gənclərə bu ideyanın ardınca getməyi təlqin edir. Hər bir yetirməsinin fərdi və əməli səadətinə, xeyirli, zəkalı və işıqlı sabahına bütün qəlbini, varlığını həsr edir.

O, tələbələri, doktorant və dissertantları ilə səmimi olduğu qədər də ciddidir, tələbkardır. Onların düzgün yol göstərənidir. Gənclərin bilik və bacarıqlara yiyələnməsi, biliklərinin obyektiv qiymətləndirilməsi üçün prinsiplərindən geri çəkilən deyil.

Onunla istənilən mövzularda söhbət etmək olar. Professor hərtərəfli bilikli, geniş mütaliəli, maraqlı bir şəxsiyyətdir. Firudin müəllimlə ünsiyyət onunla həmsöhbət olan hər kəsə xoş gəlir. Onun şirin söhbətlərini, müdrik nəsihətlərini, müxtəlif həyat həqiqətləri ilə bağlı hikmətli və ibrətli qənaətlərini dinləməkdən doymaq olmur. Çünki Firudin müəllim bütün söhbətlərində, elmi mübahisələrində, müqayisələrində əxlaqi zənginliyini ortaya qoyur.

Kövrək təbiətini, həssaslığını, mülayimliyini təmkini, səbri, ağıryana davranışları tamamlayır. Milli yaddaşa, mənəviyyatımıza ruhən bağlılığı, ciddiliyi amma bir o qədər də istiqanlılığı, səmimiliyi Firudin müəllimin şəxsiyyətinin parlaq cizgiləridir. O, etibarlı dost, hər zaman güvənə biləcəyin sirdaşdır. Tanrı ona çox böyük qəlb sahibliyi əta edib. Ona üz tutan insanların heç birindən köməyini əsirgəməməyə çalışır. Olduqca səxavətlidir, böyüklüyünü hər yerdə əməli ilə təsdiqləyir.

Ömrün 80-ci zirvəsi

Bu yaşın gətirdiyi böyüklük deyil, xilqətən böyüklükdür, müdriklikdir. Firudin Səməndərov bu ucalığı ömrün 80-ci zirvəsində fəth etməyib. Mənə elə gəlir ki, o, elə həyatının bütün mərhələlərində

bu ucalıqda qərar tutub. Ulularımızdan bir söz yadigarı var: böyük-kiçik yeri bilmək. Çoxumuza elə gəlir ki, bu söz ancaq yaşca kiçiklərə aiddir. Yaşca böyüyün yolunu gözləmək, hörmətini saxlamaq həqiqətən kiçik üçün bir mənəvi borcdur. Amma bu hikmətin başqa tərəfi də var. Əslində, yaşca kiçiyə hörmətlə yanaşmaq, onunla münasibətləri əndazələr çərçivəsində düzgün qurmaq da böyüyün öhdəliyidir. Yaşca böyük olanlardan bu həqiqəti çox az adamın anladığını görmüşəm. Amma Firudin müəllim də hər zaman o azların arasında olub. Yaşın müdrik çağlarına gəlib çatmış bir həmkar, ustad, dost başqaları ilə necə davranmalıdır, onun nümunəsini, meyarlarını formalaşdıran adamlardan biridir Firudin müəllim.

Firudin müəllim həm də gözəl ailə başçısıdır. Ömür-gün yoldaşı Lalə xanım, oğlu Yusif, qızı Aydan da bizə doğmadır. Aydan ixtisasca psixoloqdur, psixologiya üzrə fəlsəfə doktorudur, dosentdir, BDU-da elmi-pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olur. Yusif isə praktiki sahədə fəaliyyət göstərir. Professor F.Səməndərov nəvələrinin əziz, sevimli, müdrik babasıdır. Bu ocaqda indi baba və nənənin adını daşıyan balaca Firudin və Lalə də böyüyür.

Onunla yol yoldaşlığımız da, ölkədən kənara səfərlərimiz də olub. Bu məqamların hər dəfəsində Firudin müəllimi bir insan kimi yenidən kəşf etmişəm. Onun ürəyində dünya boyda bir işıq gəzdirdiyinə, ətrafındakı hər kəsə bu işığın şəfəqlərindən pay verdiyinə şahid olmuşam.

Və hər dəfə də özlüyümdə arzu etmişəm ki, bu işıq həmişə indiki kimi gur parlasın. Əziz müəllimimin 80 illik yubileyinə ürək sözlərimi də elə bu diləklə tamamlayıram.

Firudin Səməndərov kimi ziyalılar xalqımıza Tanrının bir lütfüdür. Onlara həmişə ehtiyacımız var.

Yeni ömür zirvələrində görüşmək ümidi ilə, ustad!

T Ə D B İ R L Ə R

20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsi Konstitusiya Məhkəməsində ehtiramla anılıb

Azərbaycanın yeni tarixinin hüznlü və eyni zamanda, qürur doğuran səhifəsi olan 20 Yanvar faciəsindən 29 il ötür. Hər il olduğu kimi, bu il də 20 Yanvar şəhidlərinin əziz xatirəsi Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən ehtiramla yad edilib.

Anım mərasimində Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri və Aparatın əməkdaşları iştirak ediblər.

Əvvəlcə faciə qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunub.

Mərasimdə çıxış edən Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev 20 Yanvar faciəsini müstəqil Azərbaycanın tarixində mühüm dönüş nöqtəsi, istiqlal yolumuzun başlanğıcı kimi qiymətləndirib. Bildirilib ki, XX əsrdə insanlığa qarşı törədilmiş qırğınların, zorakılığın ən dəhşətli səhifələrindən olan 20 Yanvar faciəsi xalqımızın qan yaddaşına əbədi həkk edilib.

Qanlı Yanvar hadisələrinin mahiyyətindən danışan Fərhad Abdullayev bildirib ki, bu terror aktı Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmaq cəhdlərinə, keçmiş SSRİ rəhbərliyinin ölkəmizlə bağlı yürütdüyü qərəzli siyasətə, yerli rəhbərliyin xalqımızın mənafeyinə zidd mövqedə durmasına qarşı etiraz əlaməti olaraq küçələrə çıxmış dinc əhaliyə divan tutmaq məqsədilə törədilib. Bakıya və respublikanın digər rayonlarına sovet hərbi hissələrinin yeridilməsi imperiyanın yürütdüyü siyasətin iç üzünü göstərdi. Dinc əhalinin kütləvi etiraz aksiyalarının ağır hərbi texnika vasitəsilə vəhşicəsinə dağıdılması təkcə süquta uğramaqda olan sovet siyasi sisteminin qorunması cəhdi idi.

Qeyd olunub ki, xalqını bu ağır günlərdə tək qoymayan Azərbaycan xalqının böyük oğlu ümummilli lideri Heydər Əliyev yanvarın 21-də Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək terror aktını pisləyən tarixi bəyanatla çıxış etdi. Dahi şəxsiyyət özü-

nün və ailə üzvlərinin həyatının təhlükə altında olmasına baxmayaraq, böyük cəsarət göstərərək 20 Yanvar faciəsinə siyasi-hüquqi qiymət verib, o vaxtkı SSRİ və respublika rəhbərlərinin günahı və xəyanəti üzündən törədilmiş bu cinayətin hüquqa, demokratiyaya, humanizmə zidd olduğunu göstərdi.

Diqqətə çatdırılıb ki, Ümummilli Liderin 1993-cü ildə siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra 20 Yanvar faciəsinin baş verməsinin səbəblərinin araşdırılması və onu törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Məhz ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 20 Yanvar faciəsinə dövlət səviyyəsində siyasi-hüquqi qiymət verildi, Milli Məclis 1994-cü ilin martında bu barədə qərar qəbul etdi. Həmin hüquqi sənədlə 20 Yanvar hadisələri Azərbaycan xalqına qarşı hərbi təcavüz və cinayət kimi qiymətləndirildi.

Ulu Öndərin şəhid ailələrini və əlilləri dövlət qayğısı ilə əhatə etdiyini vurğulayan sədr deyib ki, Ümummilli Liderin siyasi xəttini böyük uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev şəhid ailələrinin və sağlamlıqlarını itirmiş şəxslərin problemlərinin dövlət səviyyəsində həllini mühüm vəzifələrdən biri kimi qarşıya məqsəd qoyub. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə 20 Yanvar şəhidlərinin ailələrinə Prezident təqaüdü təyin edilib və dövlətimiz tərəfindən onlara daim yardımlar göstərilir. Şəhidlərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədilə ölkəmizdə bir çox abidə kompleksləri yaradılıb.

Sonra Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri və Aparatın əməkdaşları 20 Yanvar faciəsindən bəhs edən, rejissor Elxan Cəfərovun ekranlaşdırdığı, müəllifi Əməkdar jurnalist Aqil Abbas olan “Dolu” filminə baxıblar.

Anım mərasiminin davam olaraq, Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasında 20 Yanvar faciəsi qurbanlarının xatirəsinə həsr olunmuş anım gecəsində Xalq artisti Rauf Abdullayevin dirijorluğu ilə Ü.Hacıbəyli adına Azərbaycan dövlət simfonik orkestrinin ifasında V.A.Motsartın “Rekviyem” əsərinin dinlənilməsi nəzərdə tutulub.

Konstitusiya Məhkəməsində Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümünə həsr olunmuş tədbir keçirilmişdir

Fevralın 26-da Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri, hakimləri və Aparatın əməkdaşları Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümünə həsr olunmuş ümümxalq yürüşdə iştirak ediblər.

Yürüşdən sonra Konstitusiya Məhkəməsində bəşəriyyət tarixində ən qanlı səhifələrindən biri olan Xocalı faciəsi ilə bağlı tədbir keçirilib.

İlk öncə soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbiri açan Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri Fərhad Abdullayev qeyd etmişdir ki, Xocalı faciəsi iki yüz ilə yaxın bir müddətdə erməni şovinist-millətçiləri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı müntəzəm olaraq həyata keçirilən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin davamı və ən qanlı səhifəsidir. Bildirilmişdir ki, Ermənistan silahlı qüvvələrinin bir gecədə dinc əhaliyə qarşı törətdikləri dəhşətli qırğın nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca qətlə yetirilmiş, 1275 dinc sakin girov götürülmüş, 150 nəfər itkin düşmüşdür.

Azərbaycan xalqının tarixində ən qanlı səhifələrdən olan Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymətin yalnız ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra verildiyini vurğulayan Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri qeyd etmişdir ki, məhz Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə 1994-cü il fevralın 24-də Milli Məclis "Xocalı Soyqırımı Günü haqqında" qərar qəbul edib.

Vurğulanmışdır ki, Prezident İlham Əliyev bu qətliamın beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması və dünya dövlətləri tərəfindən tanıdılmasını, faciə qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsini, onların ailə üzvlərinin və yaxınlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsini həmişə diqqət mərkəzində saxlayır. Məhz bu addımların sayəsində son illərdə Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ müna-

qişəsi, o cümlədən Xocalı faciəsinin beynəlxalq aləmdə tanıdılması istiqamətində sistemli iş aparılır.

Sədr bildirib ki, hər il dünyanın müxtəlif ölkələrində çoxsaylı tədbirlər təşkil edilir və bununla bağlı 2019-cu il fevral ayının 5-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Xocalı soyqırımının iyirmi yeddinci ildönümü haqqında Sərəncam imzalayıb.

Sədr Xocalı soyqırımının dünyaya çatdırılması istiqamətində Heydər Əliyev Fondu çərçivəsində həyata keçirilən mühüm layihələri qeyd edib. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti xanım Mehriban Əliyevanın bu sahədəki misilsiz xidmətlərini xüsusi vurğulayıb. Məhz bu uğurlu fəaliyyət nəticəsində hazırda dünyanın bir sıra ölkələri, ABŞ-ın 20-dən çox ştatı, həmçinin beynəlxalq təşkilatlar Xocalı qətliamının soyqırımı kimi tanınması barədə qərarlar qəbul edib. Bu səylərin nəticəsində artıq dünya ictimaiyyəti Xocalı faciəsi, torpaqlarımızın zəbt edilməsi ilə bağlı daha çox məlumatlıdır.

Fərhad Abdullayev diqqətə çatdırıb ki, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə 2008-ci il mayın 8-dən başlanmış "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya dövlətləri və beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tanıdılmasında mühüm rol oynayıb. Bu kampaniya çərçivəsində hər il yüzdən çox ölkədə genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilir.

Hüquqda "Cinayət olan yerdə cəza da olmalıdır" prinsipini diqqətə çatdıran Fərhad Abdullayev, Xocalıda azərbaycanlılara qarşı qətliam törədənlərin layiqli cəzalarını alacaqlarını vurğulamışdır.

İclasın sonunda qeyd edilib ki, Xocalı həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması hər bir azərbaycanlının borcudur. Xocalı faciəsi Azərbaycan xalqının heç vaxt unudulmayacaq və ibrət dərsi götürüləcək qan yaddaşıdır.

Konstitusiya Məhkəməsi gənc hüquqşünasları könüllü fəaliyyətə dəvət edir

Gəncliyin milli ruhlu, savadlı, yüksək mənəvi tərbiyəyə malik olması dövlət üçün olduqca önəmlidir. Müasir cəmiyyətin aparıcı təbəqəsi gənclər olduğundan inkişaf və inteqrasiya məhz onlarla bir addımlayır. Öz gələcəyini düşünən hər bir cəmiyyət daim gənclərə qayğı göstərir. Bununla da cəmiyyət özünün gələcəyinin təmin olunması istiqamətində mühüm addımlar atmış olur.

Müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu ümummilli lider Heydər Əliyev demokratik islahatlara və insan hüquqlarının qorunmasına hər zaman önəm verib, ictimai-siyasi, mədəni həyatın müxtəlif sahələrində sistemli islahatlar apararaq bütün bu proseslərdə gənclərin roluna xüsusi diqqət yetirib. Ümummilli lider Heydər Əliyev gənclərlə bağlı məsələləri hər zaman həyata keçirdiyi siyasətin əsas tərkib hissələrindən biri hesab edib.

1997-ci ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Gəncləri Günü təsis edilib. Gənclərin ictimai-siyasi həyatda fəallığını artırmaq üçün həyata keçirilən Dövlət Proqramının tətbiqi, idarəetmə orqanlarında gənc mütəxəssislərə üstünlük verilməsi Ulu Öndər tərəfindən müəyyən edilmiş gənclər siyasətinin uğurlu nəticəsidir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin gənclər siyasəti Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən bu gün də uğurla həyata keçirilir. Dövlətimizin başçısının təşəbbüsü ilə "Könüllülük fəaliyyəti haqqında" Qanun qəbul olunub, minlərlə gənc müxtəlif təşkilatlarda, o cümlədən "ASAN könüllülər" şəbəkəsində fəaliyyətə cəlb olunmaqla cəmiyyətimizin fəal üzvlərinə çevrilib. "ASAN Könüllüləri" Təşkilatı yarandığı gündən respublikada aparılan gənclər siyasətinin ən böyük dəstəkçilərindən biri olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev könüllülüyün çox nəcib iş olduğunu və hər bir gəncin öz dövlətinə bağlılığını göstərdiyini, bu institutun Azərbaycanda daha da sürətlə formalaşacağını xüsusi vurğulayıb.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Aparatında məhz gənc əməkdaşlar çoxluq təşkil edirlər. Bilikli hüquqşünaslar gördükləri işləri ilə Məhkəmənin fəaliyyətinə böyük töhfə verirlər.

Konstitusiya Məhkəməsi ölkənin gənc hüquqşünasları arasında Konstitusiya biliklərinin artırılmasına önəm verir. Konstitusiya Məhkəməsinin könüllülərlə birgə işbirliyi dövlətin gənclər siyasəti sahəsində həyata keçirdiyi tədbir və layihələrin tərkib hissəsidir. 2008-ci ildən etibarən Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən Azərbaycanın müxtəlif

regionlarında ali və orta məktəblərin tələbələri və yuxarı sinif şagirdləri arasında mütəmadi olaraq Konstitusiya Gününə həsr edilmiş hüquq olimpiadaları keçirilir. Son illər bu cür hüquq olimpiadaları geniş vüsət alaraq, daha məzmunlu və əhatəli şəkildə təşkil olunub. Artıq neçə ildir ki, Konstitusiya Məhkəməsinə təcrübəyə gələn tələbələr Məhkəmənin Plenum iclaslarında və görüşlərdə iştirak edir, bilik və bacarıqlarını artırır, təkmilləşdirirlər.

Konstitusiya Məhkəməsi hər zaman olduğu kimi ölkənin müxtəlif ali təhsil müəssisələrinin hüquq və digər fakültələrində təhsil alan, hüquq sahəsində əldə etdikləri nəzəri bilikləri təcrübədə həyata keçirmək istəyən tələbələri mütəmadi olaraq dəvət edir. Könüllülər üçün Məhkəmənin fəaliyyəti ilə tanış olma, ayrı-ayrı şöbələrində təcrübə keçmə, hakimlərin iş təcrübəsini öyrənmə imkanı yaradılır. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən qəbul edilən qərarlarla tanış olmaq, həmçinin Plenumun iclaslarında iştirak etmək üçün lazımi şərait yaradılır.

Gənclər Məhkəmədə əldə etdikləri təcrübədən gələcək fəaliyyətlərində də istifadə edə biləcəklər.

Bu ildən etibarən könüllülərin Məhkəmədə daha da fəal iştirakı və bununla bağlı təcrübə işlərinin genişləndirilməsi nəzərdə tutulur. Könüllülər, həmçinin vətəndaşların qəbulunda bilavasitə iştirak edə biləcəklər. Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edən vətəndaşların qəbulunda könüllülər üçün fərdi şikayətlər vasitəsilə Konstitusiyada təsbit edilmiş hüquq və azadlıqların müdafiə mexanizmi ilə daha yaxından tanış olmalarına imkan yaradılacaq.

Bununla əlaqədar, hüquqşünaslıq ixtisasları üzrə ali təhsil müəssisələrinin bakalavr səviyyəsinin sonuncu kurslarında, habelə magistratura səviyyələrində təhsil alan gənclər Konstitusiya Məhkəməsinə könüllü fəaliyyətə dəvət edilir.

Konstitusiya Məhkəməsinə gəlmək istəyənlər mövzu hissəsində "Könüllü proqramı" göstərməklə Məhkəmənin internet səhifəsindən www.constcourt.gov.az <http://www.constcourt.gov.az/> onlayn müraciət edə və yaxud contact@constcourt.gov.az <mailto:contact@constcourt.gov.az> elektron ünvana məktub yaza bilərlər.

Əlavə məlumat üçün Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının Protokol və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin (012) 492-99-73, (012) 492-26-12 telefon nömrələrinə zəng etmək olar.

S Ə F Ə R L Ə R

Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Strasburq şəhərində səfərdə olub

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin sədri Quido Raimondinin dəvəti ilə yanvarın 23-dən 26-dək "Məhkəmə hakimiyyətinə etimadın gücləndirilməsi" mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq məhkəmə-hüquq seminarında, habelə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin 2019-cu il məhkəmə ilinin açılışına həsr edilmiş rəsmi tədbirlərdə iştirak etmək üçün Fransanın Strasburq şəhərində səfərdə olub.

Tədbirdə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi ilə milli yuxarı məhkəmələr arasında əlaqələr, Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun milli məhkəmələr tərəfindən tətbiqinə dair və digər məsələlər ətrafında çıxışlar edilib, fikir mübadiləsi aparılıb.

Səfər zamanı bir sıra Avropa ölkələrinin Konstitusiya Məhkəmələrinin sədrləri və Avropa Məhkəməsinin hakimləri ilə görüşlər keçirilib, qarşılıqlı məhkəmə hüquq əməkdaşlığının praktiki məsələləri müzakirə edilib.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
KONSTİTUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN
MƏLUMATI

Buraxılışa məsul:
Murad Yusif-zadə

Redaktorlar:
Kamran Yusifov
Tələt Binnətzadə
Murad Yusif-zadə
Fidan Xudiyeva
Orxan Rzayev
Nigar Qələndərli
Nigar Həmidova

Çapa imzalanmışdır 15.04.2019. Kağız formatı 70x100 1/16.
Fiziki çap vərəqi 8,5. Tirajı 200.

"Şərq-Qərb" mətbəəsində çap edilmişdir.
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi 17.